

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΟΣ Θ'

ΑΡ.113-114

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ΝΙΚΟΥ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ: Σὲ μιὰ μικρὴ τοῦ Νότου πολιτεία (ποίημα)
ΝΙΚΟΥ ΝΙΚΟΛΑ Γ'ΔΗ: Ὁ καρφωμένος (διήγημα)
Γ.Λ. ΑΛΙΘΕΡΣΗ: Ἐόανα (ποίημα)
ΠΑΥΛΟΥ ΓΝΕΥΤΟΥ: Σαίξπηρ —Στοὺς ἐν Κύπρῳ καλλιτέχνας τοῦ λόγου (ποιήματα)
Θ. Α. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ: Ἡ λογοτεχνία στὴν ἀγωγή (μελέτη)
Ρ. ΤΑΓΟΡ: (μετ' Ἀ. Λεοντή): Τὸ τραγοῦδι τοῦ φωτός (ποίημα)
ΜΑΡΙΚΑΣ ΡΟΥΣΙΑ: Τὸ θῆμα (διήγημα)
Α. ΚΛΟΚΚΑΡΗ: Μοιρολογία (ποιήματα)
ΡΕΝΑΝ (μετ. Ν. Σ Βραχίμη): Προσευχὴ ἐπάνω στὴν Ἀκρόπολι
ΑΠΙ ΑΚΑΜΑ: Παραβολὴς
Ι. ΚΩΒΟΥ ΡΩΣΣΙΔΗ: Τὰ Χριστούγεννα τοῦ Μπάρμπα Θύμιου (διήγημα)
ΦΟΙΒΟΥ ΡΑΝΙΩΤΗ: Ἀπόψε (ποίημα)
Ν. ΚΛΗΡΙΔΗ: Ἐνα εὐτράπελο κυπριακὸ τραγοῦδι (δημοτικὸ)
Ν. Χ. ΚΟΝΟΜΗ: Τρεῖς καλογέροι Κρητικοὶ (δημοτικὸ)
ΜΙΚΗ Α. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ: Μίσος (ποίημα)

(συνέχεια ἀπὸ μέσα)

ΚΥΠΡΟΣ 1944

ΝΙΟΒΡΗΣ—ΔΕΚΕΒΡΗΣ

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΙΜΗΝΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Έτησία συνδρομή για τὸ ἔσωτερικὸ 5 σελίνα
» » » » ἔξωτερικὸ 6 »
Κάθε τεύχος 1 σελίνι.

Διευθυντής: ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ,

Λευκωσία

Τυπογραφείο: «ΝΕΟΣ Κόσμος» Θωμᾶ Γ. Κυριακίδη

ΛΕΥΚΟΣΙΑ - ΚΥΠΡΟΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ: ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗ: 'Η Λευτεριά στή χώρα της.—
ΝΙΚΟΥ Σ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ: Φῶτος Πολίτης.—Σημειώματα ἀπὸ τὸ
Λονδίνο: 'Ι. ΚΥΚΚΩΤΗ: 'Η πνευματικὴ ζωὴ ἐστὴν Ἀγγλία: 'Ο Τύ-
πος.—Κριτικὴ: ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗ: Ν. Σ. Βραχίμη «'Ο "Άγνωστος».—
ΝΙΚΟΥ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ: Κ. Μόντη «Ταπεινὴ ζωή», Χρ. Χαραλάμπους «'Ο
φιλέλλην Στάνλεϋ Κάσσον» καὶ Π. Μπίστη «'Ηχώ ἀπὸ τὸ Λονδίνο».—
ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗ: Φ. Ἀγγουλέ «Φλόγες τοῦ Δάσους», Π. Μάγνη «Πασχα-
λιᾶς καὶ Χειμωνάνθια» καὶ Σ. Λ. Χουρμούζιου «Salute to Greece» καὶ
«Starvation in Greece».—Σημειώματα.—Βιβλία.—Ἀλληλογραφία.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Κόμπτον Μακένζι: 'Αέρας Ἐλευ-
θερίας. Μετάφρ Γ. Χατζηνικολάου.
Λευκωσία 1944 σ. 227. 12/-.

Σόλ. Μιχαηλίδου: 'Η κυπριακὴ
λαϊκὴ μουσικὴ. Ἀνατύπωση ἀπὸ τὰ
«Κυπριακὰ Γράμματα». Λευκωσία,
1944 σ. 15.

Λάμπρον Κορομπλά: Πολεμήσαμε
καὶ ἐστὴν Ἔρημο. Κάϊρον σ. 33.

Κυπριακά Γράμματα

ΤΕΤΑΡΤΟ ΕΤΟΣ Θ'
Τ. 9. ΑΡ. 113-114

ΛΕΥΚΟΣΙΑ (ΚΥΠΡΟΣ)

ΝΙΟΒΡΗΣ
ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ } 1944

ΣΕ ΜΙΑ ΜΙΚΡΗ ΤΟΥ ΝΟΤΟΥ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Σε μιά μικρή του Νότου πολιτεία
μέ καρτερᾶ ἢ μεγάλη μου Ἀγάπη!

Ἐκεῖ ἔναι πάντα ἡ θάλασσα γαλάζια
καὶ φωτεινὸ τὸ κύμα ὡς ἡ ματιά της.
Ἐκεῖ ἔναι διάφαν' οἱ οὐρανοί, καὶ λάμπει
ὁ ἥλιος τους θερμὸς σὰν τὴν καρδιά της.
Κ' εἶναι τὸ βράδυ χάδι μεταξένιο,
καὶ τὸ φεγγάρι τ' ἀργυρὸ ἀνεβαίνει
μέ τὴ δική της τὴ μορφή στα οὐράνια.
Κ' οἱ μέλισσες βομβοῦν στα περιβόλια
κι' ἀνθολογοῦν τὰ δρόδροσα λουλούδια,
κι' ἀνθολογοῦν τὸ μέλι τῆς ψυχῆς της.
Τ' ἀηδόνι τραγουδᾷ μέ τὴ φωνή της,
καὶ τ' ἀγεράκι, ὡς παίζει στ' ἀνθισμένα
τῶν λεμονιῶν τὰ κλώνια, μουρμουρίζει
γλυκὸς ἔπωδους στὴν ὡμορφιά της.

Κ' εἶν' ὄλα ἐκεῖ ἀπὸ κρύσταλλο καθάρια
τ' ἀσίγαστα νερά κ' οἱ ὀπάλιν' ἤχοι,
κ' εἶν' ἡ ζωὴ γλυκεῖα παραμύθενια
πλασμένα ἀπὸ τὴν ἄνθινη πνοή της.

Ἐκεῖ οἱ Θεοὶ ἀγρυπνοῦν στα ὄνειράτά της,
κ' οἱ Μοῖρες σὲ χρυσὸ μετάξι κλώθου
τὶς ἀρετές, στολίδια τῆς καρδιάς της.

Σε μιά μικρή του Νότου πολιτεία
μέ καρτερᾶ ἢ μεγάλη μου Ἀγάπη

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

Ο ΚΑΡΦΩΜΕΝΟΣ

(συνέχεια από τὸ προηγούμενο)

Τὸ κακοτρομαγμένο χωριτόπουλο, εἶδε τὴ Χώρα καὶ τὸν κόσμον τοῦ παζαριοῦ, σὰ μιὰ φοβερὴ μηχανή, ρυθμισμένη ἀπὸ νόμους σκοτεινοῦς, καὶ σάστισε... Τὰ λόγια τοῦ πατέρα του, ἐρχόντανε στὸ μυαλό του σὲ ἀξεχώριστες σμιχτὲς γραμμές, σὰ φοβέρα καὶ ξορκισμός. Πήγαινε πλάϊ πλάϊ καὶ «μαζεμένο» λὲς καὶ πρόσεχε μὴ πιαστῆι στὸν τροχὸ τῆς, καὶ τότες δὲ θάχε γλυτωμό. Θάπρεπε νὰ περάσει ὀλάκερο ἀπὸ μέσα γιὰ ν' ἄλεστεϊ.

—Τώρα θὰ δεῖς καὶ θὰ τρομάξεις μὲ τὶ κόπο βγαίνει τὸ ψωμί, τοῦ εἶπε ὁ παπᾶς καὶ τὸν ἔσερνε ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι—μαγαζὶ σὲ μαγαζὶ, παρακαλῶντας μαγαζότορες καὶ νοικοκυραῖους νὰ κρατήσουνε «τ' ὄρφανὸ παιδί» γιὰ «σωτηρία τῆς ψυχῆς τους». Μὰ οἱ νοικοκυραῖοι καὶ οἱ μαγαζότερες, σὰ δὲ χρειάζονται δουλάκι—ἄμιστο μισταρχό—δὲν κρατᾶνε ἕνα παιδί. Ὅσο γιὰ τὸ σφέρο τῆς ψυχῆς τους: ρίχνουνε κάθε μεγαλογορητὴ στὸ δίσκο τῆς ἐκκλησίας ἔν' ἀσημένιο: «γιὰ τὸ λάδι τοῦ ἁγίου», καὶ ἔχουνε διπλὴν ὠφέλεια! Καὶ ὁ Θεὸς τοὺς συχωρνᾶει καὶ ὁ κόσμος τοὺς τιμᾶει. Εἶδε κ' ἔπαθε ὅσο ναῦρει τόπο νὰ τὸ ἀκουμπήσει.

Σὰν πέτρα πὺν κυλάει τὸν κατήφορο, πέρασε ἀπὸ λογιῆς ἐπαγγέλματα: Πρῶτα δούλεψε σ' ἕνα φούρνο, σὰν παιδί πὺν μοιράζει στὰ σπίτια ψωμί ὕστερα μπῆκε δουλάκι σ' ἕνα σπίτι· κατόπι μπῆκε σ' ἕνα μαγέρικον—σὲ μιὰ ταβέρνα—σ' ἕνα πραματευτὶδικόν—σ' ἕνα ψιλικατζίδικόν, καὶ τέλος κόλλησε σ' ἕνα μπακαλικο.

Ὅπου εἶχε δουλῆψει ἦταν ὁ στόχος τῶν πειραγμῶν καὶ τῆς κοροϊδίας τοῦ προσωπικοῦ. Τοῦ συστήνανε πῶς, ἂ θέλει νὰ τὰ πηγαίνουνε καλά, θάπρεπε ν' ἀφίσει τὰ δουλόπρεπα φροσίματα, καὶ νὰ μὴ τσακίζεται στὴ δουλειὰ γιὰ νὰ ξεπερνᾶ τὰ δικά τους μέτρα, μόνο καὶ μόνο γιὰ ν' ἀρέξει στοὺς παραφεντάδες.

—... Δὲν ἔχεις νὰ κερδίσεις τίποτ' ἄλλο ἀπὸ ἀνωφέλευτες μπρσβοῦρες, τοῦ λέγανε.

—Μπᾶ! οὔτ' αὐτό... Οἱ παραφεντάδες κάνουν πῶς δὲ βλέπουνε.

—Καί... ν' ἀλλάξεις ὕφος...

—Νὰ σιάξεις τὰ χάλια σου...

—... καὶ νᾶσαι σὰν κ' ἐμεῖς, «σὰν ὄλος ὁ κόσμος»... Ἀλλιῶτικα δὲ μπορούμε νὰ κάνουμε οὔτε φιλία οὔτε συντροφιά.

—Κατάλαβες;

—Κατάλαβα.

Μὰ ὁ Κασσιανὸς πὺν βρισκότανε στουμπωμένος στὸ σιδερένιο καλοῦπι, δὲ μπορούσε ν' ἀλλάξει, κ' ἔμεινε πάντα: Κασσιανὸς (λὲς κ' ἀπὸ μιὰ εἰρωνία τῆς τύχης τοῦ εἶχανε δώσει τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου πὺν γιορτάζει μονάχα κάθε δίσεκτο χρόνον)!

“Έτσι, ἐνῶ ὅλοι δουλεύανε παθητικὰ ὑποταγμένοι στὴ δουλειά, κυτούσανε κι ἓνα γῦρο μ’ ἀχόταγη ἐνιαντίωση τῆ ζωῆ—«τὴ ζωὴ ὅλου τοῦ κόσμου»—ἀπαντέχοντας τὴν ὥρα—τὴ στιγμοῦλα, πού, «Ἀχ!» θὰ εὐκαιρούσανε κι αὐτοὶ νὰ κάνουν μιὰ «τρέλλα», μιὰ «παρεκτροπὴ»—πού ἡ καθεμιὰ θάτανε καὶ μιὰ μικρὴ κατάχτηση, ἢ ἓνα φτηνὸ δῶρο τῆς ζωῆς—αὐτὸς στεροῦσε τὸν ἑαυτὸ του. Ξεπερνοῦσε καὶ τὸν ἅγιο του. (Οὔτε μιὰ φορὰ κάθε τέσσερα χρόνια δὲ γιόρταζε ἡ ψυχὴ του)!

Δὲν τοῦχανε ποτὲ νὰ ἐνθουσιαστεῖ γιὰ κάτι, κι οὔτε ποτὲ γιὰ τίποτε κινήθηκε τὸ ἐνδιαφέρον του.

—Μωρὲ!... γιὰ σταθῆτε!... Σὰν τί μοιάζει αὐτός;... ἔκανε κάποιος μιὰ μέρα.

—Σὰ μιὰ γεροντοκόρη πού πασχίζει νὰ μαζώξει «μέτρομα» γιὰ νὰ παντρεφτεῖ, ἀπάντησε ἕνας ἄλλος.

—“Οχι... εἶναι σὰν κότα κλωσιάρια πού ζητᾶνε αὐγὰ νὰ καθίσει.

—Καλλίτερα: σὰ γουροῦνα πού εἶνε νὰ γεννήσει.

Συχνὰ ξεσπούσανε σ’ ἀγριους ἀστεισμούς, πού τελειώνανε σ’ ἀγριότερες κατσάδες, μὲ φοβερὲς στράκες στὸ πάντα ἰδρωμένο σβέρκο του, πού εἶχε κι ὅλας χοντροπετσιάσει.

—Βρὲ σύ!... Δὲν παίρνεις ἓνα ροῦχο νὰ ντυσεῖς τὴ ράχη σου!.. τοῦ λέγαν ἐκεῖνοι, πού μόλις βίανανε λεφτὰ στὸ χέρι, ἢ πρώτη-πρώτη φροντίδα τους ἦτανε ν’ ἀποχτήσουν ἓνα καλὸ ρουχιισμό.

—Δὲ βγαίνεις λίγο νὰ ξεφαντώσεις... ν’ ἀπολάψεις... νὰ χαρεῖς καὶ σύ... μωρὲ κοιμισμένε!...—τοῦ ἔλεγαν οἱ ἄλλοι, πού σὰν τοὺς λάχαινε μιὰ εὐκαιρία νὰ χαροῦνε, δὲν τὴν ἀφίνανε νὰ χαθεῖ, γιὰτὶ γι’ αὐτοὺς ἡ χαρὰ, ἦτανε καὶ μιὰ ἀνώτερη ὀργανικὴ ἀνάγκη, καὶ νοιώθανε πὼς ὁ καιρὸς καὶ ὁ παρᾶς, πού θὰ ξοδευτεῖ γι’ αὐτὴ, δὲν πάει χαμένος. «Ἄς περνᾶει—ἄς ξεχνιέται... Ἡ ὠφέλειά της πάντα μένει...»

Ἐργατικὸς—ἀκούρατος—Δράκος στὴ δουλειά, νόμιζε πὼς ὅλος ὁ καιρὸς, καὶ «ὁ ὄλβος τοῦ χρόνου» ἔπρεπε νὰ ξοδεύεται γιὰ τὸ χρῆμα, σάμπως οἱ νιοφερμένοι στὸ νηαὶ ἐγγλέζοι νὰ τοῦχανε μάθει τό: time is money.—Τὸ πὼς αὐτὸ τὸ χρῆμα, πρέπει «νὰ μπαίνει στὴν ἄκρη» καὶ νὰ γίνεαι «Κεφάλαιο» γιὰ ἓνα «ἐμπορικὰκι» τῷχε ἀπ’ τὸν πατέρα του—ἀπὸ μιὰ μακρὰ σειρὰ πειναλέους προγόνους...

Τέτοιός πού ἦταν, ἄρεξε στοὺς παραφεντιάδες—προπάντων γιὰ τὴν ταπεινωσὴν καὶ τὸ γιομάτο ὑποταγῆ βλεμμα του.—Κατὰ τὴ γνώμη τους: «Αὐτὸ τὸ παιδί, μιὰ μέρα θὰ πῆγαινε μπροστά». Μὰ ὅταν τὸν πιάνανε νὰ κλέβει... τὸν σπάζανε στὸ ξύλο, λὲς καὶ τῷχαινε ξεχάσει—σὰ γίνανε παραφεντιάδες—πὼς: αὐτὸ ἦτανε στὴν τάξη τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου τούτου... Καὶ ὁ Κασσιανὸς τοὺς κυτιοῦσε ἀνάμεσα στὰ δάκρυά του ἀπορημένα, σὰ νὰ ρωτοῦσε:

—Καὶ πὼς θὰ «πάω μπροστά» χωρὶς νὰ κλέψω;!...

Δέκα χρόνια σκυλίσιας ζωῆς κάτω ἀπὸ ἄλλους, δὲ φτάσανε γιὰ νὰ «μποῦνε στὴν ἄκρη» τὰ λεφτὰ πού χροιάζονταν γιὰ ν’ ἀνοίξει δική του δουλειά, κι ἔβαλε κι ἄλλα δυὸ γιὰ ν’ ἀποιώσει τὸ κεφάλαιο γιὰ ἓνα «ἐμ-

πορικιάκι». Σ' αὐτὸ τὸ διάστημα—κοροϊδεμένος—σπρωγμένος—δαρμένος—σχιμένος—κλαμένος—παρατηροῦσε, ἔπαιρνε πρᾶξη τῆς δουλειᾶς, κι ἔστρω-νε τὰ πλάνα του.

Σύμφωνα μ' αὐτὰ τὰ πλάνα, ἔπρεπε νὰ διαλέξει ἓνα «πεδῖον μάχης» ποὺ θὰ τοῦδινε τὶς περισσότερες πιθανότητες ἐπιτυχίας, καὶ σὰν καλὸς στρατηγὸς προτίμησε αὐτὴ τὴ γειτονιά ποὺ τότες ἦτανε μιὰ ἀπόμερη φτωχογειτονιά, ποὺ τὴ χωρίζε ἀπὸ τὴν ἀγορὰ μιὰ «περβολάρα» καὶ μιὰ «καμπιὰ» γιομάτη «χαλοσπιτιές». Ἔτσι, εἶχε μονοπωλιακὰ τὴν ἐκμετάληψη τοῦ φτωχόκοσμου, ποὺ ἀγοράζει μιᾶς δεκάρας—μιᾶς εἰκοσάρας πρᾶμα, ἀζύγιστα. Ἦξερε πὼς ἡ ἀζύγιση πούληση εἶνε ποὺ ἀφίνει κέρδος, σ' ὅποιον εἶνε «μάστορας» στὴ δουλειά του, κι ὅποιος δὲν εἶνε «μάστορας», κι ὅποιος δὲν ἔχει πάντ' ἀνοιχτὰ—παντάγρυνα τὰ μάτια καὶ τὸ νοῦ του στὴ δουλειά... πάει... χάθηκε...

Θὰ πéis: «Τί ψυχὴ ἔχει ὁ φτωχὸς» γιὰ νὰ μπορέσει ὁ Κασσιανὸς νὰ κάμει περιουσία ἀπὸ τὸ παρακράτημα τῆς μπουκιᾶς του... μὰ τί νὰ γίνε, μιὰ ποὺ τὸ «κεφάλαιο» ἦτανε μικρὸ καὶ δὲν ἔφτανε γιὰ νὰ ξανοιγτεῖ σὲ μεγαλύτερη δουλειά; !..

Ἡ φτωχογειτονιά ψούνιζε ἀπὸ τὸ φιλικατζῆ «ποὺ δὲν τοῦ λείπει τίποτα», καὶ ποὺ εἶναι ἀνοιχτὸς ἀπὸ τὰ χαράματα ὡς τὰ μεσάνυχτα, καὶ κατόπιν πάλι, σὰν κλείσει, καὶ λάχει νὰ χρειαστεῖ κανεὶς κατιτίς, τοῦ χτυπάει καὶ ἀνοίγει· γιὰ τὸ Κασσιανὸς κοιμᾶται μέσα, σ' ἓνα πισομάγαζο, ποὺ τὸ χεὶ καὶ γιὰ ἀποθήκη.

Εἶχε ἀρχίσει μὲ «φιλικὰ» καὶ «εἶδη σχολείου». Μὲ καραμέλλες εὐρωπαϊκῆς, καὶ μιᾶς λογιῆς ματζούνια ἀπὸ καμένη ζάχαρη, ποὺ τάφτιαχνε μονάχος του, καὶ τὰ πουλοῦσε, στὰ σχολαρούδια, μέσα σὲ χαρτένια χωνάκια. Ὑστερα ἔβαλε καὶ «εἶδη μπακαλικῆς». Σιγά-σιγά—ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ λιναρόσπορο καὶ τὸ σινάπι γιὰ καταπλάσματα τὸ τίλιο—τὸ χαμομήλι—τὰ ξερὰ κουμπιὰ τῆς μολόχας γιὰ μαλαχτικά· τὴ σιναμικὴ—τὸν ἴσωπο, γιὰ κάθαρτικά· καὶ τὶς βδέλες γιὰ τοὺς παραμπέρονδες, ὁ «κύκλος τῶν ἐργασιῶν του περιέλαβε καὶ εἶδη φαρμακευτικῆς»: Μπλίστρια—κινίνο—σκονάκια—λογῆς καθάρσια... καὶ τελευταῖα, κάτι ἄλλα «εἶδη» ποὺ ἡ χρῆση τους εἶναι σκοτεινὴ—ἀμολόγητη καὶ καταραμένη...

Ὅλα πήγανε καλά, καὶ τὸ σπιτομάγαζο εἶνε κάργα ἀπὸ λογιῆς—λογιῶν ἐμπροεύματα.—ὡς καὶ πετρέλαιο ἔβαλε, γιὰ νὰ χεὶ κέρδος κι ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ φτωχοῦ, καὶ τὸ σπιτομάγαζο μὲ τὶς λογιῆς μπουχες καὶ τὶς μυρωδιές, βρωμαίει καὶ γκάτσι.

«Δοῦναι—Λαβεῖν»—«τρεχούμενοι λογαρισμοὶ»—«πιστοχρεώσεις» δὲν ὑπῆρχανε στὰ δεφτέρια τοῦ Κασσιανοῦ, γιὰτὶ οὔτε βερεσὲ ἔδινε, οὔτε «πρᾶμα» ἔβαζε στὸ σπιτομάγαζο δίχως νὰ τὸ προπληρώσει. Κολῶνες μονάχα, μακρὺς, ἀριθμοῦς, ποὺ τοὺς πρόσθετε ἀπὸ πάνω πρὸς τὰ κάτω καὶ τοὺς ξαναπρόσθετε ἀπὸ κάτω πρὸς τὰ πάνω, σαλεύοντας, γιὰ σιγουράδα, καὶ τὰ δάχτυλά του.

Ἄ! πρέπει νὰ πατάει σὲ γερὸ σανίδι ὁ Κασσιανός.

Ἡ «καταγραφή», πού κάθε λίγο καὶ λιγάκι, κάμνει, εἶνε σὰν τὸ ξεσκέπασμα τοῦ τσουκαλιοῦ, πού κάθε τόσο, κάμνει ὁ μάγερας γιὰ νὰ δεῖ ἂν τὸ φαγὶ βράζει. Νὰ πῶ : «μ' αὐτὸ χόρταινε μιὰ παραδόπιση καρδιά :...»
 "Ὁχι! Παρακολουθοῦσε—νέτα σκέτα—τὴν «πορεία» καὶ τὴν «κατάσταση» τοῦ σπιτομάγαζου του. Καὶ ἐπειδὴ ἔχει τὸ «καρφί» καὶ ἡ καρδιά του δὲ μπορεῖ ν' ἀναπαντεῖ μὲ τὴν «κατάστασιν» πού βρῖσκει... δόστου!...—σὰν τὸν μάγερα, πού βάζει κι ἄλλα ξύλα στὴ φωτιά γιὰ νὰ βράσει—νὰ βράσει τὸ τσουκάλι—βάζει κι αὐτὸς νέα «εἶδη», νέους «τρόπους» γιὰ ν' ἀξιάζει τὸ ρυθμὸ τῆς «πορείας», καὶ νὰ μεγαλώνει τὴν «κατάστασιν» τοῦ σπιτομάγαζου. Βέβαια, μὲ τὴν «τάξι» καὶ τὴν «ἀκρίβειαν» δὲν κερδίζει ἕνας ἐμποροφιλικατῆς πολλὰ, καὶ πρέπει νὰ βρῖσκει νέους συνδυασμούς, γιὰ νὰ στραγγίζει πιότερο κέρδος... νὰ ἐφευρίσκει τρόπους πού... «βγαίνει ἀπ' τὴ μυῖγα ξιγκι»... καὶ πάλι ἄλλη καταγραφή—ἀνοιγμα τοῦ τσουκαλιοῦ, γιὰ νὰ δεῖ σὲ ποῖο σημεῖο τῆς βράσης του βρῖσκεται—.Καί... πῶς ὁ μάγερας, πού βιάζεται, φουσάει—φουσάει, γιὰ ν' ἀναφλογιστεῖ ἡ φωτιά : νὰ λαμπαδίσει—νὰ κορώσει καὶ νὰ τελειώσει τὸ φαγὶ στὴν ὥρα του :... "Ἔτσι κι αὐτός, ἀγωνίζεται, φουσάει—ξεφουσάει—γιὰ νὰ κάνει τὴν «κατάστασιν» του νὰ φουσκώσει—νὰ φουσκώσει, καὶ νὰ φτάσει τὸ «πρόσόν», τὸ πολὺ πρὶν ν' ἀνοίξει τὸ ψιλικατζίδικο, «κωρισμένο». Κι ἀγωνίζεται—ἀγωνίζεται, δίχως νὰ παίρνει ἀνασασμὸ ἢ ψυχὴ του, γιὰ νὰ κάνει μιὰν ὥρα ἀρχίτερα αὐτὸ τὸ ποσό, πού πιστεύει.—"ὦ! πόσο τὸ πιστεύει!—πῶς χωρὶς αὐτὸ «δὲν εἶνε ζωὴ στὸν κόσμο!...». Καὶ τοῦτο, ὄχι γιὰτὶ βιάζεται νὰ ζήσει... ὄχι!... ὁ Κασσιανὸς ὁ Ψιλικατῆς ὁ «καρφωμένος» δὲν ἔχει ἄλλη προοπτικὴ πέραξ ἕναν ἀριθμὸ—ἕνας ἀριθμὸς πού τὸν ἀκολουθᾶνε μερικὰ μηδενικά—γιατὶ ἕνας πανικὸς ἰδιότροπος τὸν κρατῖει καὶ δὲ θ' ἰσταματῆσει τὸ ἀφηνιασμένο τροχιὸ του πέραξ στὸ τέρμα πού θ' ἄγραφε (μαῦρο πάνω σὲ ἄσπρο—ἄσπρο πάνω σὲ μαῦρο) τὸν ἀριθμ. * *

Ὁ καῦμένος!... «καρφωμένος», οὔτε στιγμοῖλα μπορεῖ νὰ βυθιστεῖ στὸνειρο ἢ στὴ νοσταλγία τῆς ζωούλας πού προετοιμάζε. Δὲν ἔχει κανένα συναίσθημα ἀπὸ κείνα πού φέρνει ἢ πείνα—ἢ χαρμόσυνη πείνα—στὸν ἄνθρωπο πού ἔχει καλὸ φαγὶ στὴ φωτιά καὶ ξέρει πῶς σὲ λίγο θ' ἀχορτάσει.. Εἶχε—νὰ πούμε—χαλασμένο τὸ στομάχι, καὶ δὲ μποροῦσε οὔτε νὰ φάγει—οὔτε νὰ ὀρεγεῖ!..

Ὁ βρόντος καὶ τὰ λόγια τῆς φοβέρας τοῦ γονιοῦ του, πάνε χρόνια τώρα—χρόνια καὶ καιροὶ—πού ἔχουνε ξεχαστεῖ μὰ ἡ «φόβηση» μένει πάντα ριζωμένη στὴ ψυχὴ του, κι αὐτὴ τὸν κάνει νὰ φοβάται τὴ ζωὴ καθὼς ὁ γατος τὸ νερό. Ἀνάμεσα σιὸς ἀνθρώπους εἶναι σὰν ἕνας σκύλος πού φοβάται τὴν κλωτσιά.

ΝΙΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Ξ Ο Α Ν Α

ΥΠΟΘΟΥ Δ' ΟΤΙ . . . ΑΘΑΝΑΤΟΣ Η ΜΝΗΜΗ.
ΤΙ ΟΥΝ ΤΟΥΤΟ ΠΡΟΣ ΣΕ ;

Μάρκος Αύρηλιος

Ἐπίμονη διαμόρφωση ὕφους, **"Ἴσκιος**
μὲ ὀρίζει τώρα κ' ἦρθες νάγκαλιάσεις,
καὶ νὰ φιλήσεις, ρεύματα τοῦ ὄνέμου !

Τὸ κρῦο αὐτὸ νόημα, μένταση κ' ἐνάργεια
ζῆ μέσα μου . . . Μὰ μέσα μου πληθαίνουν
οἱ Ἴσκιοι τῆς τελευταίας σιγῆς . . .

Καὶ τότε ;

Τὸ ὕφος, τότε, ποῦ διάλεξα στὴ ζωὴ μου,
ἀνάλλαγο θανάτου προσωπίδα,
ἔστω ἄ χρυσή, σάν τῶν Φαραῶ τὶς μούμιες,
θὰ ὀλοκληρώνει τὸ μεγάλο **Ψέμα** ;

— "Ὅχι ! ἄς ματώσει τὴν καρδιά μου, ἢ Ἀλήθεια !

Ἰόλινοι οὐρανοί, τρικυμισμένες
θάλασσες, οἴστρε καὶ φωνὴ παρθένα,
ποῦ νὰ ἔδυσε ὁ ἥλιος τῆς καρδιάς μου ; Οἱ μέρες
οἱ φωτεινές, ποῦ ἐρίχναν τὸ **Εἶδωλό μου**,
κάθε στιγμή ὑποπόδιο μου: Ποῦ εἶν' τὸ ἄλμα
ζύγισμα καὶ συνείδηση τῶν μυώνων,
πάνω ἀπ' τὸν **"Ἴσκιο**, τὴν ὑπόστασή μου ;
Σχηματοποίηση κ' ἔρωτας τῆς δόξας,
φροντίδα τοῦ ὕφους, τοῦ **"Ἴσκιου** μου, μὲ ὀρίζει
ξόανο συμβόλου κ' ἔρχεσαι, ὦ καλή μου
γιὰ νάγκαλιάσεις ρεύματα τοῦ ἀνέμου !

[Τάχα κ' ἐσέ, τῆς νέας καρδιάς σου οἱ χτύποι
πρὸς τὸ ἄλμα δὲ σὲ σπρώχνουν, τῆς ἀβύσσου ;
ποῦναι ὁ γλυκὸς ἑαυτός σου :]

Ναί ! Τὴ μέρα,

τὴ μέρα ποῦ ἡ συνείδη ἀφανίστη,
κ' ἦρθε τὸ χάος στὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά μου,
στὴ θλιβερὴ μου ἀναισθησία, ἐσὺ ἦρθες
τὴν προσφορά σου φέρνοντας, μὲ ἐν' ἄλμα
βαράθρου, ξεπερνώντας τῆς ὀδύνης
τὸν κύκλο !

Κι ἀντικρὺ στήν Πύλη τοῦ Ἄδη
 ποὺ καταστρέφει τῆς Μορφῆς τὸν Τύπο,
 μὰ ὄχι καὶ τὴν Οὐσία, — τὴν ἐγερτήρια
 ἤχησες σάλπιγγα τῆς νίκης!

Τότε

δὲν ὑπερπήδησες τὴν ἄβυσσο τοῦ Ἐγὼ σου ;
 [Σκίρτημ' ἀπὸ χαρὰ σφοδρὴ καὶ πάθος
 Ἴσκιος μὲ μὴ χρυσὴ μου προσωπίδα !]
 Γιατί διστάζεις ; Βλέπω νὰ σαλεύουν
 φτερὰ Ἀρχαγγελικὰ σὰν τὰ μαλλιά σου !
 Φύγε μ' ἐν' ἄλμα, καὶ θανάτου ἂν ἔστω !
 Μὲς τὰ χρυσὰ δεσμὰ ἐγκατάλειψέ με,
 ποὺ μοναχὸς μου διάλεξα' στοῦ πόνου
 τὸ ἀμάγαμα, τῆς τελευταίας σιγῆς μου . . .

1943

ΓΛ. ΑΛΙΘΕΡΣΗΣ

Σ Α Ι Ξ Π Η Ρ

Νὰ ζῆ κανεὶς ἢ νὰ μὴ ζῆ ; εἶπε ἡ ψυχὴ στὴ θλίψι.
 Καὶ τῶν βουνῶν ἐπέταξαν οἱ ἀετοὶ στὰ ὕψη
 Νὰ φέρουν μιὰν ἀπάντησι· μὰ ποιὸς θὰ μᾶς τὴ φέρη,
 Ποὺ τὴν κρατεῖ τοῦ δημιουργοῦ σφιχτὰ-σφιχτὰ, τὸ χέρι ;

ᾠ κόσμε ! μὲ ὕψη οὐράνια καὶ μὲ ὠκεάνια βάθη !
 Ποὺ ἀνεμοδέρνονται ἡ ψυχὲς μὲ τὰ μεγάλα πάθη.
 Καὶ τῆς θυμέλης νέα πηγὴ, καθάριο, οὐράνιο νάμα.
 Σὺ κορυφή, Σὺ καὶ ἄβυσσο, τρέλλα, ὄνειρο, καὶ κλάμα.

1925, Ἀλεξάνδρεια.

ΣΤΟΥΣ ΕΝ ΚΥΠΡΩ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΑΣ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Στέλλω σ' ἐσᾶς τὴ μοῦσα μου, φιλοξενήσετέ τη.
 Γιαλοὺς ἂν ἔχη πάρτε τη, βουναὶ ὄνεβάσετέ τη.
 Καὶ βρύσι ἂν ἔχη κύπελο δὲ θεὸ νὰ σᾶς ζητήση.
 Ἐχει τὴ φοῦχτα κύπελο καὶ στόμα νὰ μιλήση.
 Νὰ σᾶς εὐχαριστήση.

Ἀλεξάνδρεια, 31 Αὐγ. 1944.

ΠΑΥΛΟΣ ΓΝΕΥΤΟΣ

Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΣΤΗΝ ΑΓΩΓΗ

Κάποτε οί τελειόφοιτοι τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου ἀπαντώντας στήν ἐρώτησή μου ἂν μπορούσαν ἡ ἐπιστημονική γνώση ν' ἀναπληρώσει τή λογοτεχνική μόρφω-η, βάλθηκαν πολλοί ἀπ' αὐτούς μέ τόν ἐνθουσιασμό τοῦ νεοφώτιστου πῶς αὐτό ἦταν τόσο φανερό, ὥστε ἀποροῦσαν πῶς ὑπάρχουν ἄνθρωποι ν' ἀμφιβίλλουν γι' αὐτό σήμερα πού βασιλεύει παντοῦ ἡ ἐπιστήμη.

Δέ ξέρω, ἂν σήμερα ἐξακολουθοῦν νά ἔχουν τήν ἴδιαν ἀντίληψη—πού δέν τό πιστεύω—πάντως ὅμως τὰ πα δια ἔχιν δίκαιο ἀπό τήν ἀποψη τή δική τους· γιατί οὔτε λίγο οὔτε πολύ τούς ζητοῦσα νά προβοῦν στήν ἐκτίμηση τῆς λογοτεχνίας στή ζωή μας, πού μόνο ἄνθρωποι μέ μεγάλη καί πολύχρονη πείρα τῆς ζωῆς μπορούσαν νά κάνουν. Αὐτός εἶναι ὁ λόγος πού ὅλοι οἱ νέοι σχεδόν καί πολλοί ἀπό τούς ὄριμότερους νομίζουν πῶς ἡ λογοτεχνία συνίσταται μόνο σ' ὅ,τι ὁ ὅρος ἐτυμολογικά μπορούσε νά σημαίνει: δηλ. ἀπλῶς τήν ἔντεχνη πλοκή τοῦ λόγου περιορισμένου στά σύμβολά του, τίς λέξεις, καί τίποτε περισσότερο· καί φυσικά, ἂν ἔκριναν μόνον ἀπό τό ποιόν συνειθισμένων δειγμάτων τῆς δικῆς μας λογοτεχνικῆς παραγωγῆς, δέν θά μπορούσαν νά δώσουν ἄλλο περιεχόμενο στή λογοτεχνία. Εἶναι ἀρκετά δύσκολο νά νοιώσουν πῶς ἡ λογοτεχνία εἶναι πρὸ πάντων ἡ λογοτεχνική διατύπωση τῶν σκέψεων καί τῶν συναισθημάτων πού γεννᾶ στόν λογοτέχνη ἡ ἄμεση (καί λιγώτερο ἡ ἔμμεση) πείρα τῆς ζωῆς· τοῦλάχιστον αὐτή μονάχα ἡ λογοτεχνία εἶναι ἡ βιώσιμη καί ἡ ἀληθινή, ἐκεῖνη πού βρισκόμαστε στίς μεγάλες δημιουργίες ὅλων τῶν ἐποχῶν· εἶναι ἡ λογοτεχνία πού ἔχει «ὑποκειμενό της τόν ἄνθρωπο, τόν ἄνθρωπο καθ' ἑαυτὸν καί τήν ἰδιαιτέρή του φύση, σάν ὃν μέ αἰσθήματα καί προλήψεις, μέ ἀρετές καί ἐλαττώματα, πού τόν κυβερνᾶ τό λογικό ἢ τόν διαστρέφει τό πάθος, ἐμπνεῶμενον ἀπό ἰδανικά, σπασμοσόμενον ἀπό τίς ἐπιθυμίες· τόν ἄνθρωπο νά θρᾶ πάνω σέ σχέδια καί ὑπολογισμούς ἢ νά παρουσιάζεται ἀπό τήν ἄλογη συγκίνηση, νά θυσιάζει τή ζωή του πότε γιά τό χρυσάφι καί πότε γιά μιᾶ ἰδέα, τόν ἄνθρωπο μοιχό, πατριώτη, ἀπληστον, δνειροπόλον, Αἴγισθον, Οἰδίποδα, Ἀμλετον, Μάκβεθ, Φάουστ»¹). Ἡ παρουσίαση τοῦ ἀνθρώπου τέτοιου ὅπως εἶναι μέ μέσο τόν ἔντεχνο λόγο, κάνει τή λογοτεχνία.

Μιά τέτοια λογοτεχνία πορεῖ εὐκόλα κανεῖς νά κρίνει, ἂν πορεῖ νά λείψει ἀπό τήν ἀγωγή καί τήν ἐκπαίδευση τοῦ ἀνθρώπου ἢ ὄχι· εἶναι ἀπαραίτητη ὄχι γιά τήν εἰκόνα τῆς ζωῆς πού μᾶς δίνει, ἀλλά γιατί συμπληρώνει τήν ἴδια τή ζωή μας· γι' αὐτό καί τή νοιώθουμε σάν μιᾶ φυσικήν ἀνάγκη, μιᾶ ὀρμή στόν ἄνθρωπο· «ἀκριβῶς ὅπως οἱ κραυγές τοῦ βρέφους δείχνουν τή δύναμη τοῦ λόγου, πού περιμένει ν' ἀναπτυχθῆ, ἔτσι καί σ' ὅλα τὰ ἀνθρώπινα ὄντα ὑπάρχει καί μιᾶ λανθάνουσα αἴσθηση γιά τήν τέ-

1. Rir Sichard Livingston: The Future in Education, p. 73.

γνη, τῆ λογοτεχνία καὶ τῆ μουσική, ποὺ μπορεῖ νὰ καλλιεργηθῆ, ὥστε νὰ νοιώθουμε καὶ ν' ἀπολαβαίνομε τὸ πιὸ καλὸ»¹⁾). Καὶ φυσικὰ ὅπως κάθε ὁρμὴ μπορεῖ νὰ καλλιεργηθῆ καὶ νὰ ἐκλεπτηνθῆ σὲ πνευματικώτερες ψυχικὲς ἐκδηλώσεις, τὸ ἴδιο καὶ μετὰ τὴν ὁρμὴ γιὰ τὴ λογοτεχνικὴ παραγωγὴ καὶ ἀπόλαυση. *Ὅλοι οἱ πολιτισμένοι λαοὶ πέρασαν ἀπὸ τὸ στάδιον αὐτὸ τὴν πρωτόγονη ἐκδήλωση, τὴν αὐτοσγέδια καὶ ἐντελῶς ἀκούσια τέχνη (τὶς γραμμὲς ποὺ ἐξεικονίζουσι διάφορα ζῶα, τὶς ρυθμικὲς καὶ ἀναρθρὸς κραυγῆς, τοὺς ὀργανιστικούς χοροὺς) τὴν διαδέχτηκε ἡ ἐνσυνείδητη δημιουργία, ποὺ γίνεται πιὸ πλούσια, πιὸ σύνθετη, καὶ πιὸ περίτεχνη ὅσο πιὸ πολυσύνθετη γίνεται ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου· γι' αὐτὸ μέσα στὴν τέχνη τῶν λαῶν καὶ πιὸ πολὺ στὴ λογοτεχνία τῶν μποροῦμε νὰ παρακολουθήσουμε ὅλες τὶς φάσεις τῆς ἐξελιξέως τῶν λαῶν, κι' ἔτσι νὰ συμπληρώσουμε τὶς ἄλλες πλευρὰς τῆς ἀνθρώπινης ἐμπειρίας, τὴν Ἱστορίαν καὶ τὴν Ἐπιστήμην.

Νὰ λοιπὸν γιὰ τὴ λογοτεχνικὴ ἀνθήση εἶναι πάντοτε δεῖγμα ἀνώτερου πολιτισμοῦ καὶ οἱ διάφορες λογοτεχνικὲς ἐκδηλώσεις εἶναι ἀνάλογες μετὰ τὰ διάφορα στάδια τῆς ζωῆς τῶν λαῶν· φτάνει νὰ θυμηθοῦμε τὴ σειρά μετὰ τὴν ὁποία παρουσιάζονται τὰ διάφορα εἶδη στὴν ἑλληνικὴ λογοτεχνία: Ἔπος, λυρική ποίηση, δράμα· τὸ τελευταῖο εἶναι (γιὰ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴ λογοτεχνία τοῦλάχιστο) τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς λογοτεχνικῆς παραγωγῆς καὶ ἀποτελεῖ τὴ συνισταμένη τῆς μακροαίωνης πείρας τῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ μαζί μετὰ τὴν ἀτομικὴ ἐσωτερικὴ ἀνησυχία τοῦ ἀνθρώπου φορμαρισμένη μετὰ τὴ λεπτότατη αἰσθησι τῆς τέχνης τοῦ λόγου. *Ἀντίθετα, ὅσο ἀκόμη ἡ κοινωνία εἶναι ἀσχημάτιστη καὶ παιδεύεται νὰ βρῆ τοὺς τύπους τῆς ζωῆς ποὺ τῆς ταιριάζουν, τόσο πιὸ μεταβατικὴ καὶ περιορισμένη εἶναι καὶ ἡ λογοτεχνία τῆς· ἀποκλειστικὴ σχεδὸν μορφή τῆς εἶναι ἡ ἠθογραφία, γιὰ τὴν ὁποία μετὰ τὴν περιφρόνησιν συνειθίζουσι νὰ μιλοῦν ἐκεῖνοι ποὺ τὴν συγκρίνουσι μετὰ μεγάλας λογοτεχνίας, γιὰ νὰ δείξουν τάχατες τὴ μετριότητα τῆς πρώτης. Κι' ὅμως ἡ ἠθογραφία εἶναι ἀπαραίτητο στάδιο μεταβατικόν, στενὸ βέβαια καὶ ὀρηχότερον, ἀλλ' ἀπαραίτητο ἀντιφέγγισμα τῆς ἀσχημάτιστης ἀκόμη ζωῆς μας, Σ' αὐτὴ μποροῦμε νὰ δοῦμε τι ἔχομε καὶ τι μᾶς λείπει, τί εἶναι ἐκεῖνο ποὺ βιαστήκαμε νὰ πάρομε ἀπ' τοὺς ἄλλους χωρὶς νὰ μᾶς κάνει, καὶ τί ἀφίνουμε νὰ χαθῆ γιὰ τὴν δὲν μποροῦμε νὰ τὸ ἐκτιμήσομε. Μπορεῖ τὸ τεχνικὸ μέρος μετὰ τὸ ὁποῖο παρουσιάζεται νὰ εἶναι κάπως μονότονον καὶ ἀλύγιστον, τὸ περιεχόμενον τῆς ὅμως εἶναι πάντα διδαχτικὸν γιὰ τὸν προσεχικὸν ἀναγνώστη.

*Ὅσοι παθαίνονται γιὰ τὴν τέχνη χάριν τῆς τέχνης θὰ πειραγοῦν μετὰ τὴν διδαχτικὴν ἀξίαν τῆς ἠθογραφίας· ποτὲ μου ὅμως δὲν μπόρεσα νὰ καταλάβω καλὰ καλὰ τὸ περιεχόμενον τοῦ ἀξιώματος «ἡ τέχνη γιὰ τὴν τέχνη», ποὺ μοῦ φαίνεται μᾶλλον σὰ μιὰ ἄοριστολογία, χωρὶς φυσικὰ νὰ ὑποστηρίξω τὴν μετὰ τὴν ἐπιλογοτεχνία, ποὺ εἶναι ἄλλο ζήτημα.

*Ἐννοεῖται πὼς μιλοῦ ἔχοντας ὑπ' ὄψιν μου ἐμᾶς τοὺς Ἕλληνας, γιὰ νὰ δείξω πὼς δὲν μποροῦν νὰ γίνονται ἄλματα μήτε στὴ λογοτεχνικὴ δημιουργία καὶ φυσικὰ μήτε καὶ στὴ λογοτεχνικὴ κρίσιν καὶ ἀπόλαυσιν. Αὐτὸς εἶ-

1. Στὸ ἴδιο ἔργον σ. 42.

ναι ὁ λόγος πού ὄλοι μας καί τὰ παιδιά μας ἀκόμη τέρονται μέ τίς διάφορες ἠθογραφίες καί βροσκοῦν ἐνδιαφέρο σ' αὐτές, ὅσο κι' ἂν ἐπιμένουμε (γιά λόγους ὄχι λογοτεχνικῆς ὀριμότητος κάποτε) νά θαυμάζουμε τὰ μεγάλα ὀνόματα. Ἡ πνευματικὴ μας ζωὴ δὲν εἶναι τόσο προχωρημένη ἀκόμη καί τὸ καταστάλαγμα τῆς πείρας μας δὲ μᾶς βοηθεῖ νά μπαίνουμε ἀμέσως στή μεγάλη λογοτεχνία· αὐτὸ πρέπει νά τὸ ἔχουμε πάντα ὑπ' ὄψιμας στό σχολεῖο καί νά ξέρομε πῶς, ὅταν βάζουμε μπροστά στά παιδιά μας τὰ μεγάλα ἔργα, σ' αὐτὰ θὰ δοῦν μόνο ὅ,τι μποροῦν μέ τὴν ἀνεξέλιχτη ἀκόμη αἴσθησι καί τὴν περιορισμένη τους πείρα. Κυριῶντε νά διῆτε τί συμβαίνει μέ τὸν Ὅμηρο: στά μικρὰ παιδιά ἀρεσεῖ ἐξαιρετικά γιά τὸ μυθικὸ στοιχεῖο στὴν ἀφήγησή του· τὸν παίρνουν σὰν ἓνα μυθιστόρημα· στίς ἀνώτερες τάξεις, πού ὁ μῦθος δὲ γοητεύει πιά, ἀλλὰ καί ἡ λογοτεχνικὴ αἴσθησι εἶναι ἀκόμη μικρῆ, ὁ Ὅμηρος γίνεται πιά ἓνα ἀνιαρὸν ἀνάγνωσμα, γιὰ τὰ παιδιά δὲν εἶναι ἀκόμη σὲ θέση νά ἐχτιμήσουν τίς καθαρὲς λογοτεχνικὲς του ἀρετὲς· χρειάζεται πολλὴ ἐπιμονὴ καί μέγας παλμός γιά νά ἐχτιμήσουν τὴν ἀκριβεία τῆς παρατηρήσεως, τὴν ἀλήθεια τῆς εἰκόνας, τὴ χάρι καί τὴν ἀφέλεια τῆς διηγήσεως· ὅσο γιά τὰ ἄλλα στοιχεία, πολιτιστικά κτλ., μποροῦν νά νοιώσουν μόνο ὅσα τοὺς ἐπιτρέπει ἡ ἱστορικὴ τους γνώσι καί ἡ προσωπικὴ τους πείρα· τὸ ἴδιο συμβαίνει καί μέ ὅλα τ' ἄλλα λογοτεχνικά προϊόντα.

Εἶναι ὁμοίως γεγονός πῶς ἡ λογοτεχνικὴ διδασκαλία στό σχολεῖο, ὅσο κι' ἂν δὲν ἔχει ἄμεση ἀνάγκη πάνω στό παιδί, ἀρτίνει νά κατακαθίσει στή συνειδησι του ἓνα πλούσιο ὑπόστρωμα λογοτεχνικῆς γνώσεως, μιὰ λανθάνουσα λογοτεχνικὴ αἴσθησι, πού θ' ἀποτελέσει ἀργότερα πολῦτιμο στοιχεῖο στὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξι τοῦ παιδιοῦ (αὐτὸ ἄλλως τε συμβαίνει καί μέ ὄλες τίς ἄλλες γνώσεις, μέ τίς ὁποῖες «μορφώνεται» τὸ παιδί, ὅταν δὲν πρόκειται γιά ἄπλες πραχτικὲς γνώσεις πού συντελοῦν ἄμεσα στὴν ἀπόχτησι ὀρισμένης δεξιότητος, χωρὶς καμιάν ἄλλη βαθύτερη ἐπίδρασι στὴν ἐξέλιξι τοῦ παιδιοῦ). Τὸ πιὸ σημαντικό εἶναι πῶς τὸ καταστάλαγμα αὐτὸ οὔτε χάνεται οὔτε μένει σ' ἀδράνεια γιά πάντα, ἀλλὰ τοῦναντίον ζυμώνεται καί ζωντανεύει ὅσο πιὸ προχωρημένη γίνεται ἡ πείρα τῆς ζωῆς. Ὅλοι μας θυμόμαστε πόσες φορές μᾶς συνέβη νά ζωντανέψουν ἄεσφα μέ τὸ ἀγγιγμα τῆς ζωῆς λογοτεχνικὲς εἰκόνας πού τίς θεωρούσαμε ἄπλες λογοτεχνικὲς ἐκφράσεις, πού μᾶς τίς ἐπέβαλαν γιά τοὺς σκοποὺς τοῦ προγράμματος στά σχολικά μας χρόνια· ἡ χαρὰ πού νοιώθουμε τότε δὲν εἶναι ἡ ἡδονὴ τῆς ἀνακαλύψεως· εἶναι ἡ ἱκανοποίησι ἀπὸ τὴ συντύπησι τῆς λογοτεχνικῆς ἐννοίας μέ τὴν ἄμεση πραχτικότητά· κι' ἴσως αὐτὸ εἶναι καί τὸ βάθος τῆς λογοτεχνικῆς ἀπολύσεως· καί τέτοιου εἶδους ἡδονὴ προσφέρουν κάθε στιγμὴ οἱ μεγάλες λογοτεχνίες. Πολλοὶ μαθηταί, γιά τοὺς ὁποῖους ἡ ὄρα τῶν ἐλληνικῶν (ἀρχαῖα λογοτεχνία στίς ἀνώτερες τάξεις) ἦταν ἀπὸ τίς πιὸ ἀνιαρὲς τῆς ζωῆς τους, μού μίλησαν ὕστερα μέ ἀσυγκράτητον ἐνθουσιασμό γιά τὴν ἀπόλαυσι πού βροσκοῦν διαβάζοντας, μεγάλοι πιά καί χωρὶς κανένα καταναγκασμό, τὸν Ὅμηρο ἢ τὸν Σοφοκλή κι' ὄχι σὲ μιὰ ἄλλα πολλὲς φορές· ἐνοιώθαν— γιὰ νά μεταχειριστῶ τὴν φράσι ἐνὸς ἀπ' αὐτοὺς— «ἄγνωστες πηγὲς δροσερὲς νά κελαιοῦν μέσα τους»· τὸ ἱξιοπρόσχετο εἶναι

πώς ὅλοι τους δὲν ἐνδιαφέρονταν γιὰ τὴ φιλολογικὴν ἄποψη τόσο, ὅσο γιὰ τὸ βάθος τῶν προβλημάτων πού παρουσιάζονταν ἐκεῖ καὶ τοῦ ἀριστοτεχνικοῦ τρόπου πού τὰ χειρίζονταν οἱ λογοτέχνες. Δὲ θὰ ξεχάσω ποτὲ τὴν ταραχὴ πού μοῦ γένησαν οἱ πρωτότυπες ἀπόψεις πού μοῦ παρουσίαζε μὲ ἀληθινὴ συγκίνηση νεαρώτατος ἀπόφοιτος τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου διαβάζοντας τὴν «Ἀντιγόνη» μονάχος του, τὴν ὁποία δυστυχῶς ἐγὼ τὴν ἐβλεπα, φαντάζομαι, πολὺ φιλολογικά.

Ἡ καλλιτεχνικὴ μορφή εἶναι τὸ τελευταῖο πού θὰ νοιώσει τὸ παιδί καὶ χρειάζεται πολὺ ἐπιδέξια ὑποβοήθησης, γιὰ νὰ μὴ περιοριστῇ σ' ἓνα κατὰ παραγγελίαν ἐνθουσιασμό γιὰ τὶς φανταχτερῆς λέξεις καὶ τὶς πομπῶδεις, μὰ ἐντελῶς κενὲς φράσεις, πού γιὰ πολλοὺς ἀκόμη ἀποτελοῦν τὸ ἅπαντον τῆς λογοτεχνίας. Κι' ἀκόμη δὲν πρέπει νὰ ξεχνοῦμε πὼς στὸ παιδί ἡ λογοτεχνικὴ τροφή δὲ συμπληρώνει ἀκόμη, ἀλλ' ἀναπληρώνει τὴν πείρα τῆς ζωῆς· θὰ ζήσει πρῶτα μὲ τὴ φαντασία του ὅ,τι διαβάσει στὸ λογοτεχνικὸ ἔργο καὶ πολὺ ἀργότερα θὰ σταθῇ σὰν ἐχτιμητῆς μπροστὰ στὶς λογοτεχνικὲς του ἀξίες. Ποτὲ ὅμως δὲν πρέπει τὰ ἔργα πού τοῦ δίνουμε νὰ εἶναι κούφια κι ἐπιπόλαια μὲ τὴ δικαιολογία πὼς τάχατες δὲν μπορεῖ νὰ νοιώσει βαθύτερα· φυσικὰ δὲ μπορεῖ νὰ τὰ νοιώσει ὅπως ὁ ἔμπειρος ἀναγνώστης, μποροῦμε ὅμως νὰ κάνουμε τὸ παιδί νὰ ὑποψιαστῇ τὸ βάθος καὶ νὰ τὸ ἀποζητιάει πάντα του, ἀδιάφορο πὼς δὲ θὰ μπορεῖ νὰ τὸ φτάσει, διαφορητικὰ θὰ συνηθίσει σὲ ψεύτικη λογοτεχνικὴ τροφή, ἐκτὸς ἂν εἶναι ἄνθρωπος μὲ λεπτὴ αἴσθηση καὶ κρίση, ὁπότε θὰ περιφρονεῖ τὴν τροφή πού τοῦ δώσαμε καὶ θ' ἀφεθῇ πιά στὸ δικό του κριτήριον ἀρχίζοντας μοναχὸς του ἀπ' τὴν ἀρχή. Γιὰτὶ γιὰ ἓναν τέτοιον ἄνθρωπο ἡ λογοτεχνικὴ ἐντιμήσις εἶναι ἀπαραίτητο μέσο ὄχι μονάχα γιὰ νὰ συμπληρώσει τὴν μόρφωσή του, (ἡ μόρφωσις τοῦ ἀνθρώπου δὲν τελειώνει παρὰ μὲ τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, καὶ φαίνεται πὼς ἀρχίζει πολὺ ἀργότερα παρ' ὅ,τι πιστεύουμε συνήθως) ἀλλὰ καὶ γιὰ ν' ἀνακουφίζεται ἀπὸ τὰ κατωθλιπτικὰ συναισθήματα πού πιέζουν πάντα τὸν πολύμορφον ἄνθρωπο (ὅπως εἶναι ὁ ἐξειλιγμένος ἄνθρωπος κάθε ἐποχῆς), σὰ μιὰ καθάρσις λογοτεχνικὴ. Σ' αὐτὸ βέβαια τὸ τελευταῖο συντελεῖ πιὸ πολὺ ἡ ἐκτίμησις τῆς μορφῆς, ἡ καθαρῶς καλλιτεχνικὴ ἄποψη, γιὰ τὴν ὁποία χρειάζεται ὠριμώτερη ἀντίληψη καὶ συστηματικώτερη ὁμως σχετικὴ ἀγωγή· εἶπαμε πὼς ἡ προδιάθεσις πάντα ὑπάχει· ἐκεῖνο πού χρειάζεται εἶναι ἡ ἐπιδέξια καλλιέργειά της· μιὰ φτωχὴ λογοτεχνικὴ τροφή θ' ἀφίσει ἀτροφικὸ τὸ λογοτεχνικὸ αἶσθημα κι' ἀνάπηρο πνευματικὰ τὸν ἄνθρωπο.

Ἡ φιλολογικὴ προσφορὰ τῆς λογοτεχνίας (δηλ. ἡ ἀπλὴ ἐρμηνεία τῆς λέξεως, ἡ πιστὴ φραστικὴ ἀπόδοσις τοῦ περιεχομένου, ἡ ἀπλὴ ὑπόδειξις τῶν λογοτεχνικῶν μέσων πού ἐχρησιμοποίησαν, ἡ ἱστορικὴ λεπτομέρεια κτῴ.) ποτὲ δὲ μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ σὰν πλήρης λογοτεχνικὴ διδασκαλία· χρειάζεται ἀρκετὴ πείρα τῆς ζωῆς, γνώσις πολλή, πλατεῖοι ὀρίζοντες, λεπτὴ αἴσθησις καὶ παλμὸς ζωηρὸς καὶ ἰδιαίτερη λογοτεχνικὴ (ὄχι μονάχα φιλολογικὴ) κατάρτισις. Δυστυχῶς πρέπει ν' ἀναγνωρίσουμε πὼς στὰ σχολεῖα μας τὶς πιὸ πλλῆς φορὲς περιοριζόμαστε στὴν ξερὴ φιλολογικὴ προσφορὰ κι' αὐτὴν ἀυστηματοποίησι, πρόχειρη καὶ ψυχρὴ σὰν ἀνατομία πτώματος μάλ-

λον παρὰ σὺν θαυμασμός καὶ συγκίνηση μπροστὰ στὸ ὠραῖο ζωντανὸ σῶμα. Κι' ἂν σ' ἄλλες γῶρες, ὅπου ἡ ἐθνικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ μὲ τὴν αὐτοτέλειά της μπορεῖ νὰ προσφέρει σιγὰ—σιγὰ ὅ,τι δὲν ἔμαθε κανεὶς στὸ σχολεῖο, σ' ἑμᾶς αὐτὸ εἶναι σχεδὸν ἀδύνατο. Γιατὶ φαίνεται πὼς γιὰ μιὰ λογοτεχνικὴ παραγωγὴ ὁπωσδήποτε ἀξιόλογη χρειάζεται καίποια ἐθνικὴ καὶ πνευματικὴ αὐτοτέλεια· φτωγὴ (πνευματικὰ) ζωὴ παράγει φτωγὴ λογοτεχνία, ἀνήμπορη νὰ θρέψει τὸν ἄνθρωπο ὅσο χρειάζεται. Φτάνει νὰ δοῦμε τι συμβαίνει στὴν Κύπρο καὶ στὴν Αἴγυπτο ὕστερα ἀπὸ τὴν κατάκτηση τῆς Ἑλλάδας. Ὅσο ἦταν ἐλεύθερη αὐτὴ, ὑπῆρχε καὶ στὶς δυὸ γῶρες, ἰδιαίτερα στὴν Αἴγυπτο, ἀξιόλογος λογοτεχνικὸς ὄργασμός· κόπηκε ἡ πνευματικὴ μας ἐπαφὴ μὲ τὴ Μητροπόλη, στέρεψαν ἀμέσως κι' οἱ πηγές μας· ἀπόδειξη πὼς ἡ πνευματικὴ ζωὴ μας ἀναβρῦζει αὐθόρμητα μόνο ἀπὸ τὶς μεγάλες πηγές τῆς Μητροπόλεως. Κι' ἄς μὴ καμονόμαστε πὼς τ' ἄρρωστημένα προϊόντα πού δημιουργοῦμε πάνω σὲ λογῆς-λογῆς ξένα ἀχνάρια καὶ τὰ προχειρολογήματα πού γεμίζουν τὰ ἔντυπά μας ἀποτελοῦν ἀληθινὰ βιώσιμη λογοτεχνία.

Θ. Α. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

R. TAGOR

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΦΩΤΟΣ

(Ἀπὸ τὴν Gitanjali ἀρ. 57)

Φῶς! Φῶς! Φῶς! Τοῦ κόσμου φωτοπλήμυρα
Φίλημα τῶν ματιῶν! Φῶς γλύκα τῆς καρδιάς!

"Α! Στῆς ζωῆς τὸ κέντρο μου γύρω τὸ φῶς
χορεῦει, ἀγαπημένε μου. Μὲ τοῦ φωτός
τὸ χτύπο ἀντιλαλοῦνε τῆς ἀγάπης μου,
ἀγαπημένε μου, οἱ χορδές. Ξανοίγεται
ὁ οὐρανός, ὀρμητικὰ οἱ ἀγέρηδες
ξεχύνονται, γέλιοιο περνᾶ πάνω ἀπ' τὴ γῆ

"Ἀνοίγουνε μὲς στοῦ φωτός τὴ θάλασσα
οἱ πεταλοῦδες γιὰ ταξειδί τὰ φτερά,
τὰ κύματα τὰ φωτεινὰ λαμποκοποῦν
μὲ κρίνα στὶς κορφές τους καὶ μὲ γιασεμιά.

Ρίχνει πάνω σὲ κάθε σύνεψο τὸ φῶς
χρυσάφι, ἀγαπημένε μου, κι' ἀλύπητα
σκορπίζουν ἀπ' αὐτὸ πέτρες πολύτιμες.

Εὐθύμο ρίγημα τὰ φύλλα διαπερνᾶ
ἀγάπη μου, κ' εὐδαιμονία ἀμέτρητη.
Τὶς ὄχθες του ἔσπασε ὁ οὐράνιος ποταμός,
καὶ τῆς χαρᾶς τὰ κύματα ξεχείλισαν.

Μετάφρ. Α. ΛΕΟΝΤΗΣ

Τ Ο Θ Υ Μ Α

Σήκωσε τὸ νευρικό της χέρι καὶ τσάφ! τοῦ τὸν ἄστραψε. Γύρω, ἀπὸ τοὺς τοίχους, τὴν παραμόνευε ἓνα πλῆθος μὲ θεατρικὲς στάσεις καὶ χαριτωμένες πόζες. Ἡ γυναίκα, σὰ χαμένη, ἔφερε πάνω του τὰ μάτια. Τὴν ἴδια ὥρα τὸ παιδάκι ρίχτηκε μὲ ἀναφυλλητὰ κι' ἀγκάλιασε τὰ γόνατά της. «Μάμμα, μαμμίνα». «Σώπα, σοῦ εἶπα, σώπα!» καὶ τὸ τράβηξε στὸν κανιπέ. Ἐναν ὥραϊο καναπέ, μὲ κλαδιωτὸ πράσινο ἀτλάζ, καὶ βελουδένια κόκκινα στολισματα. Ἐκεῖ κυτίζηκαν μάννα καὶ γυιός. "Ὁχι, σκεφτόταν ἡ γυναίκα, αὐτὸ τὸ παιδί δὲν εἶναι σάρκα μου, δὲν εἶναι ψυχὴ μου. Τ' ἀγόρι, ὥστόσο, τὴν κύταζε ἀπαρηγόρητο, μὲ σκοτεινὰ μάτια, νοτισμένα ἀπ' τὰ δάκρυα.

—Γιατί μὲ κτύπησες:

Κάτι ἀνακατεύτηκε μέσα της. Ἡ μάσκα τοῦ χεριοῦ της εἶχε μείνει μαβιά πάνω στὸ μάγουλό του.

—Γι' αὐτὸ ποῦ εἶπες, σὲ κτύπησα.

—Ἀφοῦ τὸ λέγει κι' ὁ μπαμπᾶς.

—Ἐσὺ ὅμως, ὅποτε βρίζεις τὴ ράτσα σου, θὰ τὶς τρῶς.

—Δὲν εἶμαι Ἕλληνας.

—Εἶσαι χαμένο κορμί. Εἶσαι. Μὲ τὸ αἷμα μου σ' ἔθρεψα, ἀπ' τὰ σπλάγχνα μου σ' ἔβγαλα.

Δὲν εἶναι σάρκα σου, δὲν εἶναι ψυχὴ σου, φώναζε ἡ γνώριμη φωνὴ μέσα της. Σήκωσε τὰ μάτια. Ἄντικρυ, τὸ μεγάλο γυαλί μὲ τὴ βαρεῖα κορνίζα, τοὺς καθρέφτιζε. Μιὰ λυγερὴ γυναίκα μὲ ἐλληνικὴ κατατομὴ καὶ πολλὰ μῦθρα μαλλιά. Σὰν τὸν καρπὸ ἀπ' τὸ δέντρο, κρεμιόταν στὸ λαιμὸ της τ' ὥραϊο ἀγόρι. Μάγουλο πάνω στὸ μάγουλο, στόμα πλάϊ στὸ στόμα, ἔσμιγε τὴ γαλαζερὴ του ἀσπράδα μὲ τὴν θερμὴ μελαχροινάδα της ποῦχε τὴν ἀνταύγεια τῆς ἄγουρης ἐλῆας. Τί φταίει τ' ἀθῶο; σκέφτηκε, καὶ τὸ φίλησε. Ἐπειτα κύταζε ἓνα γύρω, σὰ νᾶθελε νὰ δικαιολογηθῆ μπροστά σ' ὄλο ἐκεῖνο τὸ πλῆθος ποῦ τὴν παραμόνευε ἀπ' τοὺς τοίχους, μὲ θεατρικὲς στάσεις καὶ χαριτωμένες πόζες.

Ὁ ἄντρας της ἦταν φωτογράφος. Τὸν λέγανε Τζοβάννι, μὰ ἐκεῖνη τὸν φώναζε Τζῆ. Ὁ Τζῆ μερηνυκτὶς βρισκόταν στὸ δῶμα. Μὲ λίγα σανίδια ἔκοψε ἓνα στενόμακρο γῶρο. Μ' ἓναν καναπέ εὐκαιρίας, τὸν βαρύτεμο καθρέφτη, λίγη πρᾶσινάδα μέσα σὲ γλάστρες, ἔφτιαξε ἓνα φωτογραφεῖο πολυτελείας. Ἀλλὰ καὶ δίχως τὴν πολυτέλεια θάτρεχαν ἐκεῖ νὰ φωτογραφηθοῦν, γιατί ἀπὸ φυσικὸ του εἶχε τὴν τέχνη νὰ σταματᾶ πάνω στὸ χαρτί, τὴν πιὸ θεατρικὴ στάση καὶ χαριτωμένη πόζα τοῦ ἀνθρώπου. Κι' ἔτσι ποῦ ὄλοι οἱ ἄνθρωποι, λίγο-πολύ, εἶναι ματαιόδοξοι καὶ ὑποκριτές, ἐκτιμοῦσαν πολὺ τὸ ἄλγαντο του. Ὁ Τζῆ ἔκανε χρυσὲς δουλειές. Τὴν βδομάδα

τήν δούλευε γερά, μὰ τίς Κυριακῆς, ὅλα κι' ὅλα, τίς γλεντοῦσε ὅπως αὐτὸς ἤθελε. Τὸ πρῶτ' στὴν ἐκκλησία καὶ τ' ἀπογευματῶν ἐπαίρνε τὸ παιδί του καὶ βγαίνανε.

Πήγαιναν στὶς μῦρες, τρώγαν μεζέδες, ἀγόραζαν ἀπ' τοὺς πλανώδιους ὅ,τι βάλει ὁ νοῦς—σουγιάδες, γαρίδες, σαπούνια, γιασεμιά—κι' ἀργὰ τὸ βράδυ γύριζαν σπίτι, χορτάτοι, κουρασμένοι καὶ φορτωμένοι ἀχρηστα πράγματα. Τότε, ὅπου νὰ συγυρίση ἡ Ἄννα τὸ παιδί, ζαλισμένος ἀπ' τὸ πιοτὶ ὁ Τζή, ἔβγαине στὸ δῶμα νὰ πάρη ἀέρα. Ἐκεῖ κατὰχαι, μὲ τὸ κεφάλι στὸ τοιχάκι, καμμιὰ φορὰ, τραγουδοῦσε. Μόνο αὐτὸ του τὸ τραγοῦδι, ἀγαποῦσε ἡ Ἄννα. Καὶ τώρα ἀκόμα ὅποτε ἤθελε νὰ ξεχάσῃ τὸ βαρὺ του χνώτο καὶ τὴν ἀπογοητεψή της, αὐτὸ του τὸ τραγοῦδι θυμόταν. «Ἄς εἶχε πάρει τὴν φωνή του τὸ παιδί μου, ἔλεγε συχνά, κι' ἄλλο δὲν ἤθελα. Μὰ ἔλα πού ὅλα του τὰ πῆρε ἔξω ἀπ' τὴν φωνή. Καὶ τὸ πλαδαρὸ κορῆς... καὶ τοὺς γυναικωτοὺς τρόπους... καὶ τὸν ἐγωϊσμό του». Δὲν ταιριάζανε μ' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο. Ἡ πνευματικότητά της κι' ὁ παθιασμένος ἐγωϊσμός του, ἄνοιξαν μεταξύ τους τὸ συνηθισμένο βάραθρο. Στὸ ξύπνημά της ἀπ' τ' ἀστόχαστο ὄνειρο, ἄδικα ἔρριχνε γέφυρα μεταξύ τους τὴν καλὴ θέληση. Ὡσπου πιά τὸ πῆρε ἀπόφαση. Κλείστηκε στὸν ἑαυτό της κι' ἐκεῖνος δούλευε, καλότρωγε καὶ τραγουδοῦσε. Ὅταν γεννήθηκε τὸ παιδί ἄλλαζιν ὅλα.

... τώρα σὰν τὸ σκοτεινὸ κυπαρίσσι στεκόταν ἡ δύσμοιρη. Κι' ἡ μαύρη κορώνα τῶν μαλλιῶν της τὴν βάραινε πῶς πολὺ κι' ἀπ' τὴν βαρύτερη νύκτα. Ὅλα τὰ νοιωθε μαύρα μέσα της κι' ἔξω. Κύταζε πεισματικὰ τὸν οὐρανὸ σὰ νὰ ρωτοῦσε: Τί θὰ γίνῃ;

—Ναὶ τί θὰ γίνῃ; ἀπάντησε σὰν ἡχὼ ὁ Ἄνδρέας.

—Ὁ Τζή ἐλευθερώνεται τὸ Σάββατο.

—Τὸ ξαίρω.

—Ἐσὺ πρέπει νὰ φύγῃς.

Σιωπήσανε γιὰ λίγο κι' οἱ δύο.

—Ὡστε γύρισαν οἱ ἄνεμοι, νὰ πάρη ὁ διάλογος καὶ γινήκαμε πάλι σταυραδέρφια. Ἐτρεμε σύγκομος καὶ τᾶλεγε αὐτά. Σ' ἐκεῖνο τὸ στίτι εἶχε ἀκουμπήσει ἔπειτα ἀπ' τὸ ἄγριο ἀνεμοσκόρπισμα τῆς ζωῆς του. «Ὡσπου νὰ τελειώσῃ ὁ πόλεμος» σκεφτότανε, «ὡς πού νὰ γυρίσῃ ὁ ἄλλος... κι' ἂν γυρίσῃ.» Ἀφοσιώθηκε στ' ἀποδιωγμένα πλάσματα. Γιατὶ κι' ἡ Ἄννα μὲ τὸ παιδί της ἀποδιωγμένα ἦταν. «Ἡ παληορωμιὰ» τὴν λέγαν μὲ λύσσα οἱ δικοί τοῦ Τζή. «Τοῦ μακαρονᾶ ἢ γυναικα» μὲ περιφρόνηση οἱ δικοί της, κι' ἔτσι στεκόταν μονάχη μὲς στὴν ἀναπομπούλα τοῦ κόσμου, ἡ δύσμοιρη ἢ γυναικα. Γιὰ νὰ ζήσῃ δέχτηκε τὸν Ἄνδρέαν οἰκότροφο.

—...Ὅσα ὑπόφερα, κοντὰ σας τὰ ξέχασα, δικαιολογοῦν κείνος κάθε φορὰ πού τοὺς πήγαινε τίποτε μικρὰ δῶρα. Βοήκα πατριῶδα σπίτι. Βοήκα μάννα ἀδελφή. Ὡς καὶ τ' ἀνήψι πού μου πῆρε ὁ πόλεμος, τὸ ξαναβοήκα. Τὶ ἄλλο θέλω ὁ μαῦρος;

Καὶ τώρα, νὰ πάλι, αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, θὰ τοῦ τὴν ρήμαζαν, γιὰ δευτέρη φορὰ τὴ ζωὴν του. Κι' οὔτε μποροῦσε σὰν καὶ τότε, μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χεῖρ νὰ ὑπερασπισθῇ. Τὸν ἔπνιγε ἡ ἀγανάκτηση. Ξίφνου ἄπλωσε τὰ χέ-

ρια, ἄδραξε τὴ λυγρὴ τῆς μέση καὶ τὴν ἔφερε ἀπότομα κοντὰ του. Τὸ κορμὶ μονοκόμματο ἀκολούθησε τῶν δυνατῶν χειρῶν τὸ πρόσταγμα.

— "Ἀκουσε Ἄννα. Δίχως τὴν θά σὲ πάρω. Εἶσαι γυναίκα τῆς ράτσας μου. Λάφυρο δικό μου. Κι' ἂν θέλῃς ἐπιτέλους νά μίθῃς; Ἀγάπης λάφυρο εἶσαι. Καὶ ἡ ἀγάπη δίνει κάθε δικαίωμα.

Ἡ γυναίκα ξαφνιασμένη ἴσιωποῦσε.

— Τίποτε κοινὸ μ' αὐτὸ τὸ ὑποκείμενο δὲν μπορεῖς νά ἔχῃς πιά. Ἐξ ἄλλου ποιὲ δὲν τὸν ἀγάπησες. Τὸ κατάλαβα. Πῆγες θῦμα...

Κι' ἀλήθεια, ὀλίκερη τὴ ζωὴ τῆς παράδερνε. Πρῶτα μὲ τοὺς δικούς της, γιατί δὲν ἤθελαν τὸν Τζή. Ἐπειτα μὲ τὸν Τζή γιατί δὲν τὴν ἐνοιωθε. Στὸν φόβο νά ξιναρχίσῃ τέτοια ζωὴν μολόγησε :

— .Γύρω τοῦ χρόνου, κάθε μέρα, πάλευα μὲ τὸν ἑαυτὸ μου. Σὰν γεννήθηκε τὸ παιδί χειρότερα. Κουφόβρασε ἀνάμεσά μας τὸ πείσμα. Ποιὸς νά τὸ κερδίση, ποιὸς νά τὸ κάμῃ πὶ δικό του. Ὅτι τραβήξαμε, δὲν εἶναι τίποτε μπροστὰ στὸ κακὸ πὺ ξέσπασε πάνω στὸ παιδί.

— Τί φταίει τ' ἀθῶο ;

Στὴν θύμησή του ὁ Ἄνδρέας συγκινήθηκε. Πάνω του, ἄφοβα εἶχε ἀκουμπήσει τὴν ρημαγμένη καρδιά του.

— Ναί, δὲν φταίει. Κι' ὅμως ἄρσδα μάζευε τὰ σκαμπίλια πότε ἀπὸ μένα πότε ἀπὸ κείνο ἀνάλογα πὺ φώναζε: Ζήτω ὁ Ντουῦσε ἢ Ζήτω ἢ Ἑλλάς!

— Ἐγὼ θά σᾶς σώσω, εἶπε μὲ ἀπόφαση ὁ Ἄνδρέας καὶ γιὰ νά στερεοποιήσῃ τὴν θέλησή του ξανάφερε στὸ νοῦ τὰ δικὰ του.

Ἔ! μιὰ κοινὴ ἱστορία. Ἀπ' τὶς πολλὲς τοῦ πολέμου. Δὲν ἔκανε πιά ἐντύπωση σὲ κανένα. Οὔτε στὸν ἴδιο. Γι' αὐτὸ ἔπαψε νά τὴν διηγᾶται. Κι' ἔπειτα μέσα στὰ πικρὰ χρόνια τῆς ξενητεῖας, τόσα εἶχαν δεῖ τὰ μάτια του κι' ἀκούσει τ' αὐτιά, πὺ τὰ περασμένα θάμπωσαν. Τώρα μόνο, πὺ καινούρια μπόρα φοβέριζε τὴ ζωὴ του, βρυκολάκισαν καὶ τὸν κύκλωσαν μ' ἄγρια οὐρλιαχτά. Μὲ τὴν παληὰν ἀνατριχίλα τ' ἀντίκρουσε.

...Ὅλοι νεκροί. Κανεὶς δὲν τὸν περιμένε τὸν μαῦρο. Μόνο ἐρείπια... κι' οἱ ξίλινοι σταυροὶ σπαρμένοι στὰ βουνὰ καὶ τοὺς λόγγους. Ἐνα ὄνομα... ἕνα κρῆνος... τὰκ τὰκ τὸ παίξει ὁ ἀνεμος καὶ φεύγει τ' ἀγριοπούλι τρομαγμένο. Τὴ μάνα του τὴ γρηούλα, τὴν πολυβασανισμένη... μιὰ κλωτσιὰ... στὴν κοιλία. Τὴν βοήξαν οἱ γειτόνοι, δυὸ δίπλες, ξυλιασμένη στὸ μαγεiriό κι' ἡ χύτρα ἔβραζε ἀκόμα. Ναί, καὶ αὐτὸ τοῦ τόπανε. Ὅποτε θυμῶταν αὐτὴ τὴ χύτρα πὺ ἔβραζε ἄδικα, τρέχανε βροῦσες τὰ μάτια του. Γλοῦ-γλοῦ-γλοῦ, νά σκεφτῆς, ὥσπου νά εβύση ἡ φωτιά, ὡς τὴν τελευταία σπίθα, μέσα στὸ τσάκι τοῦ σπιτιοῦ. Ἄδικα, ἄδικα ἔβραζε ἡ χύτρα, γιατί καὶ τὸ Φροσάκι γάθηκε. Τὸ σύραν μαζί τους καὶ κανεὶς δὲν ἔμαθε τί ἀπόγινε. Πάει, γάθηκε, τὸ Φροσάκι μὲ τὶς μακρὺς κοτσίδες, πὺ καλλίτερα ἦταν νεκρὸ νά τὸβρισκαν κι' ἐκεῖνο, ἐκεῖ, πλαῖ στὴ γρηά.

Ἄγρια ξετυλίχτηκαν τὰ φεῖδια τοῦ μίσους, πὺ ἀπὸ καιρὸ ζοῦσαν κουλουριάσματα μὲς στὰ κατάβαθα τῆς λησμονιάς.

— Καὶ μοῦ λὲς ἐσύ! Αὐτὴ τὴ φορὰ μαζεμένα θά μοῦ τὰ πλερώσουνε.

Ἐκείνη τὴν ὥρα, οὔτε ἔννοιωσε ὅτι ὁ ἕνας δὲν εἶναι δίκαιο νὰ σηκώη τῶν πολλῶν τὸ κακό.

—Καὶ τ' ἄλλο; Τὸ πῶς φοβερό; Χίλια χρόνια νὰ ζήσω θὰ ξεχάσω ποτὲ τὴν λογιῆς πέθανε ὁ Γιάννης; Τὸ λεβεντόπαιδὸ μας, τὸ καμάρι τοῦ σπιτιοῦ, ποῦ μὲ τὴν θυσία τὸν σπουδάσαμε.

Ἡ Ἄννα ἀνατρίχιασε. Ἦξερε τὴν λογιῆς πέθανε ὁ Γιάννης. Αὐτοί, οἱ δικοί τοῦ Τζῆ, ζωντανὸν τὸν καρφώσανε στὴν πόρτα τοῦ σταύλου, ἐκεῖ στ' ἄλβανικὸ χωριό.

—Σὰν τὸν Χριστό!

—Ναὶ μὰ στὸν Χριστό δὲν τοῦ ξεριζώσαν τ' αὐτιά, δὲν τοῦ βγάλαν τὰ μάτια. Κι' ἔπειτα...στοχάσου...Ἐκεῖνος ἦταν θεός! Μὰ ἕνας καυμένος, φτωχός, ἀνήμερος ἄνθρωπος, δὲν εἶναι τὸ ἴδιο...Ἐνα παλληκαράκι στοχάσου. Καὶ γιατί; γιατί;

Κι' ἡ Ἄννα μὲ ριγμένο πίσω τὸ κεφάλι, ἔφτυσε τὸ μίσος τους κατάμουτρα στὴ νύκτα. Φτοῦ, ἀνδρῶν! Φτοῦ!

Τὴν ἴδια ὥρα ἀκούστηκε μακρὰ μιὰ καντάδα. Ναυτάκια θάτανε ξενητεμένα ποῦ κι' αὐτὰ κλαίγανε τὰ κρυφὰ τους μεράκια. Ἡ γυναίκα γύρισε φοβισμένα κατ' ἐκεῖ τὸ κεφάλι. Κυματοῦσε ψηλὰ μιὰ ὀλοκάθαρη λαμπερὴ φωνή, κι' ἔπειτα ἀγάλη-γάλη κατέβαινε κι' ἀκουμποῦσε πάνω στὸ θολὸ πλατὺ κόρο ποῦ τὴν περίμενε Μ' ὀλόκληρο τὸ εἶναι τῆς ἄκουγε. Σιγὰ σιγὰ τὰ γόνατά τῆς λύγισαν. Κάθησε κατάχαμα κι' ἀκούμπισε τὸ κεφάλι στὸν τοῖχο. Πάνω ὁ οὐρανὸς κρατοῦσε ἀχόρταγα τ' ἄστρα.

...Γόττε θυμήθηκε τὸν Τζῆ καὶ τὸν καιρὸ ποῦ παντρεύτηκαν. Καὶ πὼς ἦταν φτωχοῦλα κι' αὐτὸς τὴν ὑποστήριξε. Μερονικτὴς δούλευε καὶ σπάνια τραγοῦδαγε. Κι' ὄλο ἔρωτικὰ τραγουδιὰ ὁ καυμένος. Μὰ ἐκείνη δὲν μπόρεσε, δὲν τὸν ἀγάπησε, κι' ὁ Τζῆ τῶχε κρυφὸ καῦμό. Γι' αὐτὸ τραγοῦδαγε. Κ' ἔπειτα... ὁ πόλεμος ἔφερε τὸν Ἄνδρέα. Κι' ἄρχισε πάλι γύρω τοῦ χρόνου καὶ κάθε μέρα κ' ἐκείνη ἕναν πόλεμο. Μὲ τὸν ἑαυτὸ τῆς. Πλάι στὸν ἄντρα ποῦ θᾶξερε νὰ παίξῃ τὴν καρδιά τῆς ὅπως ὁ Τζῆ τὴν θαυμάσια φωνή του.

Ἡ Πιρέα, τὰ ναυτάκια, ξεμάκρυνε μὲς στὸ σκοτάδι, μὰ ἡ γυναίκα μερωμένη ξεχείλιζε ἀκόμα παλμούς. Ἔτσι καὶ ὁ Τζῆ, μὲς στὸ σκοτάδι τραγοῦδαγε. Μ' ἀνάλαφο ξετίναγμα ἀνέβαινε, φανταχτερὸ βελούδο, ἡ φωνὴ του ὡς τὸν οὐρανό. Καὶ παίρναν πάνω τῆς δρόμο τ' ἀστέρια σὲ ξεφρενιασμένο κατοικίλισμα. Καὶ τώρα ἡ φωνὴ—μετεωρίζεται ὀλοστρογγυλή, ὀλόφωτη, ὀλόδροση—καὶ ξάφνου σκάζει σὲ μύρια κρούσταλλα, ποῦ παιχιδιάρικα ἀεροσκοποῦν. Εἶναι ἀσημόσκονη, μὰ πῆζει, πύρινη γλώσσα καὶ γλύφει τὰ πόδια τῆς, τὰ χέρια, ὀλόκερο τὸ σφριγηλὸ κορμί. Ὑπουλα μπαίνει μὲς τὴν καρδιά καὶ τὴν ραγίζει κι' ἡ καρδιά ἀρχίζει τρεμουλίσματα, ἀνατριχίλες καὶ κελαϊδισμούς.

Ξέσπανε σὲ ἀκράτητο κλάμα κι' ὁ Ἄνδρέας ποῦχε καθίσει κατάχαμα πλάι τῆς, ἔσφιξε τὰ παγωμένα τῆς χέρια.

—Μὴν φοβάσθαι, ἀγάπη μου. Δὲν θάψῃς τὸν ξένο νὰ ρημάξῃ γιὰ δευτέρη φορὰ τὴ ζωὴ μας.

—Τί θὰ κάνεις;

—Ἐγὼ ξαίρω. Θὰ δῆς. Κι' ἔπειτα θὰ τὸν χωρίσης καὶ θὰ στεφانوθοῦμε.

Τὸ Σάββατο βράδυ θάφτανε ὀριστικά ὁ Τζῆ. Τὴν εἶδηση τὴν ἔφερε τὸ παλληκάρι τῆς Ρόζας μαζὺ καὶ κάτι ροῦχα του, ἕνα τετζερῆκι, λίγα παληοπράγματα, ὅλο τὸ φτωχοκοκκυριὸ τῆς ἔξορίας. Ἔτσι εἰτοιμάστηκαν νὰ τὸν δεχτοῦνε κατὰ πῶς τοῦ ἔπρεπε. Ναί.

Ἡ γυναῖκα φόρεσε τὴ μακρὰ σκοτεινὴ τῆς ρόμπα καὶ τὸ πρόσωπό της πολὺ χλωμὸ φάνταζε πρασινωπὸ κάτω ἀπ' τὴ μαύρη κορώνα τῶν μαλλιών της. Τῶχε μάθει καὶ ὁ Μάριος, τ' ἀγοράκι, πὼς θὰ ἐρχόταν ὁ ἄλλος μπαμπᾶς—ὁ κακὸς—καὶ ὅλη μέρα τραγουδοῦσε τὸ Κολλότιλο Μουσολίνι, χοροπηδώντας πάνω στὸν κλαδωτὸ καναπέ μὲ τὰ βελουδένια στολίσματα.

—Θὰ σπιάσης τίς σοῦστες, τὸν μάλλον ἢ «μαμμίνα», καὶ τώρα ὁ πατέρας σου θὰ τὸν ἔχει ἀνάγκη.

Σ' αὐτὰ της τὰ λόγια «Θεὲ μου!» κατατρόμαξε κι' ἔρριξε γύρω της μιὰ γοήγορη ματιά.

Ἀπ' τοὺς τοίχους τὴν παρατηροῦσε κοροϊδευτικά ἕνα πλῆθος σὲ θεατρικὲς στάσεις καὶ χαριτωμένες πόζες. «Ἀνδρέα!» φώναξε γιὰ βοήθεια. «Ἀνδρέα, ποῦ εἶσαι;». «Παρῶν!» καὶ φανερώθηκε στὴν μέσα πόρτα ὁ Ἀνδρέας, ἀλύγιστος μέσα στὸ χακὶ καὶ μ' ὅλη τὴν ἐξίτηση.

«Γιατί;» ξαφνίστηκε ἐκείνη. Κι' ὁ ἴδιος κυτᾶθηκε ἀπὸ πάνω ὡς κάτω καὶ παραξενεύτηκε. Τὸ χακὶ τῶχε βγάλει ἀπὸ καιρὸ καὶ νάτον πάλι ἔτοιμο, κι' ἄς τὸν εἶχαν ἀχρηστέψει, κι' ἄς σαρακότρωγαν τίς σάρκες τὰ βλήματα, νάτον πάλι ἔτοιμο γιὰ μάχη. Ποιὰ μάχη; Τὴν δική του. Ναί. Τὴν τελειωτικὴν τῆς ζωῆς του. Αὐτὴν ποῦ θὰ τοῦδινε λίγη χαρά. Τὴ γαλήνη. Ὁχι, δὲν ἔπρεπε νὰ τὴν χάση. Τὸ χέρι, ποῦ ἄθελα πῆγε στὴν τσέπη, ἔνοιωσε τὸ κρύο σίδερο τοῦ πιστολιοῦ. Γιὰ φοβέρα, δικαιολογήθηκε στὸν ἑαυτό του, μόνο γιὰ φοβέρα, καὶ ἀποφασιστικά κάθησε στὸν καναπέ.

Ὁ Μάριος, τ' ἀγοράκι, ποῦ δὲν ἔπιψε νὰ χοροπηδᾷ πάνω στὴ σούστα, χύθηκε στὸ λαϊμὸ του. Τὸν ἀγατοῦσε γιατί τ' ἀγόραζε πιστολάκια, παίζανε μαζὺ πόλεμο καὶ τοῦ μάθαινε ὅλα τὰ πολεμικὰ τραγούδια, μὰ πάνω ἀπ' ὅλα τοῦ μάθαινε νὰ μισᾷ τοὺς ἐχθρούς του τοὺς Ἴταλούς.

—Ἐμπρὸς παλληκάρι, τί θὰ τραγουδήσουμε σήμερα; Ἑλλάδα μου Ἑλλάδα!

Ἀπ' ἀντίκρου, ὁ μεγάλος καθρέφτης μὲ τὴ βαρεῖα κορνίζα, κράτησε γιὰ λίγο τὸ ὄραιο σύμπλεγμα: Ἐνα ξερακιανὸ ψηλὸ στρατιώτη, καὶ στὸ λαϊμὸ του σὰν τὸν καρπὸ ἀπ' τὸ δέντρο, κρεμασμένο τ' ὀλόξανθο λευκὸ παιδί.

—...ὅσο κι' ἄν τ' ἀγαπήσω, δὲν μπορεῖ νὰ μοιάσῃ παιδί μου, σκέφτηκε μὲ ξαφνικὴ πίκρα. Τῶσπρωξε ἀπότομα καὶ σηκώθηκε.

—... Κι' ὅμως θὰ τοῦ τὸ πάρω. Δὲν γίνουμαι γιὰ δευτέρη φορὰ θῦμα. Δὲν θ' ἀφήσω νὰ ρημάξουν πάλι τὴ ζωὴ μου, οἶ... Μιὰ αἰσχρὴ βλαστημιὰ ἄφρισε στὰ σφιγμένα του γεῖλη. Ἡ Ἄννα τὸν κύταζε ἀμίλητη.

—...Τι θὰ κάνω; Μὲ ρωτᾷς τι θὰ κάνω ἔ; Ὅτι κάναν αὐτοί στὴν Ἑλλάδα! Τίποτα παραπάνω. Θὰ ξηγηθῶ σὺ με. Κι' ἂν ἀντισταθῇ, ὦ, σὰν τὸ σκυλλὶ θὰ τὸν διώξω. Μὲ τὸ πιστόλι στὸ χέρι. Νὰ γκεμιστῆς, θὰ τοῦ πῶ, ἀπὸ δῶ μέσα. Αὐτὴ ἡ γυναῖκα εἶναι ἡ ζωὴ μου. Μοῦ χροιάζεται. Δίχως της δὲν κάνω. Κι' ἔπειτα ἐμένα ἀγαπᾷ, κύριε, κι' ὄχι ἐσένα. Κι' ἐγὼ τὴν ἀγαπῶ. Ἄκουσες; Κι' ἡ ἀγάπη δίνει δικαίωμα. Κι' αὐτὴ τὴ φορὰ εἶμαι ὁ δυνατός. Ὁ δυνατός!... Ἐξ ἄλλου, ἔχω νὰ πάρω καὶ τὸ αἷμα τῶν δικῶν μου πίσω, πρόσθεσε μὲ σκοτεινὸ καὶ ἄγριο βλέμμα κι' ἀμέσως κάρησε γιατί ἔνοιωσε πὼς ἡ γυναῖκα φοβόταν.

—Θὰ τοῦ βάλω ἀέρα, ἔνοια σου. Δὲν ξέχασα τὴν τέχνη. Θὰ δῆς: ἀέρα! ἀέρα! Καὶ σὺ μικρὸ μαζί μου.

Καὶ τὸ παιδί πού τὸ πήρε γιὰ καινούργιο παιχνίδι, ἄρχισε νὰ χοροπηδᾷ τρελλὰ πάνω στὴ σούπα καὶ νὰ φωνάζη: ἀέλα! ἀέλα!

Ἄδικα πῆγαν οἱ προετοιμασίες. Ὁ Τζῆ δὲν ἤρτεν ἐκεῖνο τὸ βράδυ. Οὔτε καὶ τ' ἄλλο, οὔτε τὸ παρα ἄλλο. Κουράστηκαν νὰ τὸν περιμένουν καὶ νὰ σκεδιάζουν πὼς θὰ τὸν δεχτοῦνε καὶ πὼς θὰ τοῦ τὸ ποῦνε. Ἔτσι ξανάρχισαν σιγά-σιγά τὴν κανονικὴ τους ζωὴ. Μὰ ἡ ζωὴ ἔχει τὰ δικὰ της τερετίπια κι' ἀπ' τοὺς δικούς της δρόμους ὀδηγᾷ τοὺς ἀνθρώπους. Ὀδήγησε τὸν Τζῆ στὸ σπίτι του, ἀπλᾷ ἓνα μεσημέρι, δίχως καμιὰ σκηνοθεσίαν. Τὸ τραπέζι ἦταν στρωμένον σὲ μιὰν ἄκρη κι' ἡ Ἄννα ἔδενε τὴν πετσέταν στὸ λαιμὸ τοῦ παιδιοῦ. Ἐκείνη τὴν ὥρα ἀνοιξε σιγά-σιγά ἡ ἔξω πόρτα καὶ μπήκε ὁ Τζῆ. Μονομιάς δὲν τὸν ἀναγνώρισαν. Σκεβρωμένους γερασμένους, διστακτικὰ προχωροῦσες, σὰ ζητιᾶνος καὶ κύταζε φοβισμένα γύρω γύρω. Πάνω ἀπ' τοὺς τοίχους τὸν καλοδέχτηκαν πλήθος ἀνθρώποι σὲ θεατρικὲς στάσεις καὶ χαριτωμένες πόζες. Μόνον πού δὲν ἔκλαψε σὰν τ' ἀντίκρισε. Τὰ ἔργα του! Τοὺς χαμογέλασε κ' ἔσκυψε κι' ἀγκάλιασε ζευγαρωμένα τὴ γυναῖκα του καὶ τὸ παιδί. Στὸ τραπέζι ἄχνιζε ἡ σούπα. Τράρηξε τὴν προσοχὴν τοῦ ὁ ἄχνός.

—Καιρὸ πού ἔχω νὰ δῶ στρωμένον τραπέζι... νὰ νοιώσω σκιὰ στέγης... ν' ἀκουμπίσω σὲ μαλακὸ πανί. Πῆγε κι' ἔπεσε βαρεῖα πλατεῖα πάνω στὸν καναπέ, ὦχ! κι' οἱ σοῦστες τρίξανε.

—Ὁ Mariuccio τίς γάλασε, δικαιολογήθηκε ἡ Ἄννα, καὶ τὸ παιδί ἄρχισε νὰ χοροπηδᾷ τρελλὰ γύρω του. «Ἐλα·, τὸ τράβηξε πάλι στὴν ἀγκυλιά του, τὸ φίλησε σφιγτὰ στὰ μάγουλα καὶ τὰ μάτια του θόλωσαν. «Ἀέλα! Ἀέλα!» φώναζε ἐκεῖνο χαρωπὰ σπρώχνοντάς τον.

Πιστὸ τὸ γιαλὶ μὲ τὴν βαρεῖα κορνίζα, καθρέφτισε ἀκόμα μιὰ φορὰ τὴν εἰκόνα. Ἐνα κακογερασμένο ἀνθρώπο κι' ἓνα ὀλόδροσο παιδί.

—Σὰ νὰ μὴν εἶναι πιά παιδί μου, εἶπε ὁ Τζῆ καὶ λύγισε. Πρόφταξε ἡ Ἄννα κοντά του.

—Μὴν τρομάξεις, Ἀννέττα μου. Φταίγει αὐτὴ ἡ ἄτιμη ἡ καρδιά. Δὲν ἀνθεξά μακρὰ σὰς. Μὰ τώρα... θὰ γιάνω. Σοῦ τὸ ὑπόσχομαι. Γιὰ σὰς! Γιὰ σὰς τοὺς δυὸ.

Ἐκαμε δύναμη καὶ τοὺς ἀγκάλιασε πάλι. Ἐκείνην ἀκριβῶς τὴν ὥρα, πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τους, τρομαγμένος ἀντελήφθηκε ἓναν ξένο ἀνθρώπο.

Γύρισε καὶ ἡ Ἀννέττα καὶ εἶδε. Ἦταν ὁ Ἀνδρέας. Ξεμανίκωτος, ψηλός, κατ'ίχλωμος, φουρτουνιασμένος.

—Εἶναι νοικι τορας, ξήγησε δειλά. Ἄν δὲν ἦταν αὐτὸς ὅταν ἔλειπες...

Τοῦ κόπηκε ἡ πνοή τοῦ Γζῆ. Τὸν παρατήρησε κατάμματα μ' ὀρθά νοικια μάτια, ἔπειτα ἔγυρε τὸ κεφάλι, ἐνῶ γύρω του σιγὰ-σιγὰ ἔνοιωσε νὰ σωριάζονται οἱ τοῖχοι τοῦ σπιτιοῦ του, ὅλα του τὰ ἔργα, ὅλη ἡ ζωὴ του. Σκέφτηκε τὸ ξουράφι καὶ κατ'ίπτε πηχτὸ-πηχτὸ, τὸ σάλιο του. Τί τὸ ὄφελος; καὶ ποῦ δύναμη;

—Εὐχαριστῶ, σινιόρε. Αὐτὰ τὰ λόγια τὰ πρόφερε καθαρὰ—ναί, ἔβαλε πολλή προσπαθία—κι' ἔπειτα ἔσκυψε κι' ἄρχισε νὰ βγάξη μ' ἀργὲς κινήσεις τὰ παπούτσια καὶ τίς κάλτσες του, πούσαν μονοαμαδιασμένες κι' ὀλότρυπες. Γύρω του οἱ σπασμένες σουστες τρίζαν ἀπαίσια.

Κι' ὁ καυμένος ὁ Ἀνδρέας—τί νὰ κάνη;—ἔφυγε. Ἐφυγε ἔρημος κι' ἀπελπισμένος ἀπὸ τὸ ξένο σπίτι. Ξεθεμελιώθηκε πάλι σύρριζα ἡ ζωὴ του, μόνο πὺν αὐτὴ τὴν φορὰ δὲν ἤξερε μὲ ποιὸν νὰ τὰ βάλῃ.

ΜΑΡΙΚΑ ΡΟΥΣΙΑ

ΜΟΙΡΟΛΟΓΙΑ

I

Παιδί μου ποῦ μὲ ἄφησες τζαί σ' ἄλλον κόσμον πάεις
τζ' ἔμεινα μαυρογέρημη μέσα στοὺς πέντ' ἀνέμους;
τόν πόνον τῆς καρτούλλας μου ποῦ νὰ πᾶ νὰ τὸν χῶσω;
Ἄν ἔν τζαί χῶσω τον στήν γῆν χόρτον ἔθ' θὰ βλαστήσει
τζι' ἄν τὸν ρίψω στὸν ποταμὸν φοοῦμαι μὲν στερέψει.
Στὴ θάλασαν ἔν ἄδικον γιὰτ' ἐνὰ φουρτουναίσει
τζ' ἀκόμα τζαί τὰ ψάρκα τῆς ἐν νὰ φαρμακωθοῦσιν.
Τζι' ἄς τὸν ἐκρύψω μέσα μου πέρκι ξεβ' ἡ ψυσιή μου
πρὸτ' ἔρτουν οἱ σαράντα σου, πρὶν δῶ τὰ κολλυφά σου.

II

Τὴν γῆν ποῦ ἐκατάσχιζες, Νικόλας μὲ τ' ἀλέτριν
τὴν γῆν ποῦ ἐκατάκοβκες ὀλόχρονα μὲ τσάπαν
τὴν γῆν ποῦ ἐκαρκάλιζες μὲ τὸ σκαλιστηροῦν
τὴν γῆν ὅπου ἐπότιζες μὲ γαῖμαν τζαί μὲ δρῶμαν
τὴν γῆν ποῦ μᾶς ἐτάιζεν μὲ οὔλλα τ' ἀγαθά τῆς,
σηκῶθου πάνω νὰ τὴν δῆς πριχούτης σὲ σθεπάση.
Ἄνοιξεν στόμαν νὰ σὲ φᾶ, στόμαν νὰ σὲ ρουφήσῃ,
Ἄνοιξεν τὴν ἀγκάλην τῆς νὰ σὲ σφιχταγκαλίση
τζι' οὔτε τζυροῦ ἀναστέναμα, μήτε τζαί μάνας κλάμαν
μήτ' ἀδερκιῶν, μήτε παιδικιῶν φωνές τζαί παρακάλια
μποροῦσιν νὰ τὴν κάουσιν γιὰ νὰ σὲ δώση πίσω.
Ζητᾶ τζεῖνα ποῦ σ' οὔδωσεν, ζητᾶ τζεῖνα πὸ πῆρες
σ' οὔλλα τὰ χρόνια πόζησες νὰ σοῦ τὰ πάρῃ πίσω,
νὰ τὰ πάρῃ μονοχρονοῦ γιὰ νὰ τὰ δώσῃ σ' ἄλλους.

Α. ΚΛΟΚΚΑΡΗΣ

Ernest Renan

ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΕΠΑΝΩ ΣΤΗΝ ΑΚΡΟΠΟΛΙ

Δέν ἄρχισα νὰ ἔχω ἀναμνήσεις παρὰ πολὺν ἀργά. Τὸ ἐπιταχτικὸ καθήκο τὸ ὁποῖο μὲ ὑποχρέωνε, κατὰβία χρόνια τῆς νεότητός μου, ν' ἀναλύω γιὰ λογαριασμό μου, ὄχι μὲ τὴν ἐρασιτεχνικὴ διάθεση τοῦ θεωρητικοῦ, ἀλλὰ μὲ τὴ ζέση ἐκείνου πού πολεμᾷ γιὰ τὴ ζωὴ, τὰ πλέον ὑψηλὰ προβλήματα τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς θρησκείας, δέν μοῦ ἄφηνε οὔτε μιὰ στιγμή νὰ γυρίσω στὰ περασμένα...

Πράγμα παράξενο. Αὐτὸ συνέβη στὶς Ἀθήνες, τὸ 1865, ὅπου γιὰ πρώτη φορά ἐδοκίμασα ἓνα ζωηρὸ αἶσθημα ἀναδρομῆς στὸ παρελθόν, αἶσθημα ὅμοιο μὲ κείνο μιᾶς δροσερῆς καὶ διαπεραστικῆς αὔρας πού ἔρχεται ἀπὸ πολὺ μακρὰ.

Ἡ ἐντύπωση πού μοῦ προξένησαν οἱ Ἀθήνες, εἶναι ἡ πιὸ δυνατὴ ἀπ' ὅσες ἔχω αἰσθανθῆ ὡς τώρα στὴ ζωὴ μου. Ἐνα μονάχα μέρος ὑπάρχει ὅπου ἡ τελειότης ὑφίσταται δὲ βρίσκονται δύο. Κι' αὐτὸ τὸ μέρος εἶναι οἱ Ἀθήνες. Δέν εἶχα ποτὲ φαντασθῆ κάτι παρόμοιο. Ἦταν τὸ ἰδεῶδες τὸ ὁποῖο παρουσιάζετο μπροστά μου ἀποκρυσταλλωμένο σὲ μάρμαρο τῆς Πεντέλης...

Νὰ ποὺ πλάϊ στὸ θαῦμα τὸ Χριστιανικὸ ἦλθε νὰ τοποθετηθῆ τὸ Ἑλληνικὸ θαῦμα, ἓνα πράγμα πού δὲν ὑπῆρξε παρὰ μονάχα μιὰ φορά, πού ποτὲ δὲν εἰδῶθη, οὔτε καὶ θὰ ξαναἰδῶθῆ πιά ποτέ, ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ὁποίου αἰώνια θὰ διαρκέση, θέλω νὰ πῶ ἓνας τύπος παντοτεινῆς ὁμορφιάς, χωρὶς τὴν παραμικρὴν ἐπίδραση κανενὸς τόπου ἢ Ἔθνους.

.... Ἐνα καλὸ χαρτὶ πού βρῖσκω ἀνάμεσα στὶς ταξιδιωτικῆς μου σημειώσεις περιέχει τὰ ἑξῆς :

« Προσευχὴ πού ἔκανα ἐπάνω στὴν Ἀκρόπολι ὅταν ἄρχισα νὰ ἐννοῶ τὴν ὁμορφίαν τὴν τέλεια.»

« Ὄ! εὐγένεια, ὦ! ἀπλῆ κι' ἀληθινὴ ὁμορφιά. Θεᾶ, τῆς ὁποίας ἡ λατρεία σημαίνει νόηση καὶ σοφία, Σὺ τῆς ὁποίας ὁ ναὸς εἶναι ἓνα αἰώνιο μάθημα συνειδήσεως καὶ εὐλικρινείας, φθάνω ἀργά γιὰ νὰ εἰσέλθω στὶς ἀρχὲς τῶν μυστηρίων σου φέρνω στὸ βωμὸ σου τύψεις πολλές. Γιὰ νὰ σὲ βρῶ χρειάστηκα ἀτέλειωτες ἀναζητήσεις. Ἡ μυσταγωγία πού χάριζες μ' ἓνα χαμόγελο στὸν Ἀθηναῖο μόλις ἐκεῖνος ἐγεννᾶτο, τὴν ἀπέχτησα μὲ σκέψεις πολλές, ὕστερα ἀπὸ ἄπειρες προσπάθειες.

» Ἐχω γεννηθῆ, Θεᾶ μὲ τὰ γαλανὰ μάτια, ἀπὸ βάρβαρους γονεῖς καλοὺς καὶ ἐνάρετους, μακριὰ στὴ Χώρα τῶν Κιμμερίων, πού κατοικοῦν στὴν ἄκρῃ μιᾶς μαύρης θάλασσας, σπαρμένης ἀπὸ βράχους καὶ τὴν ὁποίαν πάντα οἱ θύελλες χτυποῦν. Ἐκεῖ σπάνια βλέπει κανεὶς τὸν ἥλιο· τὰ μόνα ἄνθη πού βρίσκονται κεῖ πέρα εἶναι μερικὰ βρούα τῆς θάλασσας καὶ φύκη, μαζὶ μὲ τὰ χρωματιστὰ κογγύλια στὰ βάρη τῶν μονιασμένων κόλπων. Ἐκεῖ τὰ νέφη φαίνονται χωρὶς χρῶμα καὶ αὐτὴ ἡ χαρὰ ἀκόμη εἶναι λίγο

μελαγχολική· αλλά βρύσες από κρύο νερό αναβρύζουν από τους βράχους εκεί και τα μάτια των κοριτσιών μοιάζουν σαν τα πράσινα ρυάκια εις τὸ βάθος τῶν ὄποιων ἐκεῖ πού ἡ χλόη κυματίζει, καθρεφτίζεται ὁ οὐρανός.

»Οἱ πρόγονοί μου στήν παλιά ἐποχή, τόσο μακρυνά ὅσο μπορούμε ν' ἀνατρέξουμε, ἦσαν ἀφωσιωμένοι σέ μακρινά θαλασσινά ταξίδια μέσα σέ πέλαγα πού και αὐτοὶ οἱ Ἀργοναῦτες σου ἀγνοοῦν. Ἄκουσα, ὅταν ἤμουνα μικρός, τραγουδία γιά ταξίδια στοὺς πόλους· ἐμεγάλωσα κλείνοντας μέσα μου τὴν ἀνάμνηση τῶν πάγων πού ἐπιπλέουν, τῶν ἀφρισμένων θαλασσῶν πού μοιάζουνε μὲ γάλα, τῶν νήσων πούναι πλημμυρισμένες μὲ πούλια πού τραγουδοῦν στήν ἐποχή τους και σάν πετοῦν ὅλα μαζί σκοτεινιάζου τὸν οὐρανό.

»Ἰερεῖς, μιᾶς παράδοξης θρησκείας, πού ἔχει τὴν ἀρχή της ἀπ' τοὺς Σύριους τῆς Παλαιστίνης, ἀνέλαβαν γιά τὴν ἐκπαίδευσή μου ἦσαν σοφοὶ και ἄγιοι οἱ ἱερεῖς ἐκεῖνοι. Μ' ἔμαθαν τὶς μακρὲς ἱστορίες τοῦ θεοῦ πού δημιούργησε τὸν κόσμο, και τοῦ Υἱοῦ του, πού, ὅπως λέγουν, ἔκαμε ἓνα ταξίδι στή γῆ. Οἱ ναοὶ των εἶναι τρεῖς φορὲς ψηλότερο ἀπ' τὸν δικό σου, ὦ Εὐρυθμία, και ὅμοιοι μὲ δάση. Μόνο πού δὲν εἶναι στερεοί· σὲ πέντε ἢ ἕξι αἰῶνες ἀπλώνονται σ' ἐρείπια. Εἶναι ἰδιοτροπίες τῶν βαρβάρων, πού ἐφαντάστησαν πὼς μπορούσαν νὰ κάμουν κάτι τὸ ὠραῖο ἔξω ἀπ' τοὺς κανόνες πού ἐχάραξες ἐσύ, ὦ λόγε, μὲ τὶς ἐμπνεύσεις σου. Κι' ὅμως μ' εὐχαριστούσανε οἱ ναοὶ αὐτοὶ· δὲν εἶχ' ἀκόμη μελετήσει τὴ θεία σου τέχνη. Εὐρίσκα ἐκεῖ τὸ Θεό Ἐψάλλαν ἐκεῖ ἄσματα ἀπὸ τὰ ὅποια θυμοῦμαι ἀκόμη: «Χαῖρε τῆς θαλάσσης ἀστῆρ... βασιλίσα τῶν στεναζόντων» «εἰς τὴν κοιλάδα ταύτην τῶν δακρυῶν» ἢ «Μυστικὸν ῥόδον, Οἶκο· Χουσοῦς, Αὐγερινός...». Κύταξε, Θεά, ὅταν στή μνήμη μου ξανάρχοντα τὰ ἄσματα αὐτά, σχίζεται ἡ καρδιά μου· σχεδὸν γίνομαι ἀποσταίτης Συγχώρησέ μου αὐτὸ τὸ γελοῖο· δὲν μπορεῖς νὰ φαντασθῆς τὴν γοητεία πού αὐτοὶ οἱ βάρβαροι μάγοι ἔχουν βάλει μέσα σ' αὐτοὺς τοὺς στίχους και πόσον πολὺ μοῦ στοιχίζει ν' ἀκολουθήσω σ' αὐτὰ τὸ λογικὸν ὀλόγυμο.

»Καὶ ἔπειτα ἔαν ἐγνώριζες πόσον κατέστη δύσκολον νὰ σὲ ὑπηρετῆ κανεὶς. Ἐχάθη ὅλη ἡ εὐγένεια. Οἱ Σκῦθες κατέκτησαν τὸν κόσμον. Δὲν ὑπάρχει πιά δημοκρατία ἀνθρώπων ἐλευθέρων· δὲν ὑπάρχουν πιά παρά μονάχα βασιλεῖς καταγόμενοι ἀπὸ αἷμα βαρῶ, μεγαλειότητες γιά τὶς ὅποιες θὰ γελοῦσες. Ἀμαθεῖς Ὑπερβόρειοι θεωροῦν ἐλαφροῦς ἐκείνους πού σὲ λατρεύουν. Μιὰ ἐπίφοβη παμβιοιωτία, ἓνα μείγμα ἀπ' ὅλες τὶς ἀνοησίες, ἀπλώνει ἀπάνω στὸν κόσμο ἓνα μολυβένιο κάλυμα κάτω ἀπὸ τὸ ὁποῖον μὲ δυσκολίαν κανεὶς ἀναπνέει. Ἐκεῖνοι ἀκόμη πού σὲ τιμοῦν, ὀφείλουν νὰ σὲ οἰχτήρουν! Θυμάσαι ἐκείνον τὸν Καληρόνιον ὁ ὁποῖος, πρὶν ἀπὸ πενήντα χρόνια, ἔσπασε μὲ κτυπήματα σφυριοῦ τὸν ναό σου γιά νὰ τὸν μεταφέρει στή Βρετανία; Ἐτσι κἀμνουνε ὅλοι...

»Ἐγὼ γράφει σύμφωνα μὲ μερικὸς κανόνες π' ἀγαπᾶς, ὦ Θεονόη, τὴ ζωὴ τοῦ νέου Θεοῦ σὶν ὁποῖον ἐπίστευα κατὰ τὴν παιδική μου ἡλικίαν.Μοῦ ἔγραψαν γιά νὰ ρωτήσουν ποιὸν σκοπὸν ἐπιδιώκω· δὲν ἔχτιμουν πρὸς μονάχα ὅ,τι μπορεῖ νὰ ἀυξήσῃ τὰ πλούτη τους. Καὶ γιατί, ὦ οὐρανέ, τότε γράφει κανεὶς τὴ ζωὴ τῶν θεῶν, ἔαν δὲν εἶναι γιά νὰ κάμη ν' ἀγαπηθῇ τὸ θεῖον πού ὑπάρχει μέσα μας και γιά νὰ δείξῃ πὼς αὐτὸ τὸ

θειον ζῆ ἀκόμη καὶ θὰ ζῆση αἰώνια μέσ' τὴν καρδιὰν τῆς ἀνθρωπότητος;

»Θυμᾶσαι τὴν ἡμέραν ἐκείνη, στὴν ἐποχὴ τοῦ Διονυσιδώρου, ὅποτε ἓνας ἄσχημος μικρὸς Ἑβραῖος μιλώντας τὴν Ἑλληνικὴν τῶν Συρίων, ἦλθεν ἐδῶ, διέτρεξε τὰ προπύλαια τῶν ναῶν σου χωρὶς νὰ σ' ἐννοήσῃ, ἐδιάβασε τὶς ἐπιγραφὰς ὀλότελα ἀνάποδα καὶ πίστεψε πὼς βοήθη μέσα στὴν περιοχὴ σου ἓνα βωμὸν ἀφιερωμένο σ' ἓνα Θεὸ πού ἦταν Ἄγνωστος; Ἐ, λοιπόν, αὐτὸς ὁ μικρὸς Ἑβραῖος ὑπερίσχυσε γιὰ χίλια χρόνια σὰν εἰδωλὸ σὲ μεταχειριζόνταν, ὡς Ἀλήθεια γιὰ χίλια χρόνια ὁ κόσμος ἦταν μιὰ ἔρημος στὴν ὁποίαν κανένα ἄνθος δὲ βλαστοῦσε. Κατὰ τὸν χρόνον αὐτόν, ἐσιώπουσες, ὡς Σάβιγγα τῆς σκέψεως. Θεὰ τῆς τάξεως, θείας στερεότητος σύμβολον. Ἦταν ἔνοχος ἐκεῖνος πού σ' ἀγαποῦσε καὶ σήμερον πού μὲ προσπάθεια εὐσυνείδητη ἔχουμε πετύχει νὰ ξαναπλησιάσουμε σὲ σένα, μᾶς κατηγοροῦν πὼς ἔχουμε ἐγκληματήσει ἐναντίον τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος γιατί ἐσπᾶσαμε τὰ δεσμὰ πού δὲν περιώριζαν τὸν Πλάτωνα.

»Μονάχα ἐσὺ εἶσαι νέα, ὡς Κόρη μονάχα ἐσὺ εἶσαι ἀγνή, ὡς Παρθένια. Μονάχα ἐσὺ εἶσαι πάντοτε ὑγιής, ὡς Ὑγεία ἐσὺ μονάχα εἶσαι δυνατή, ὡς Νίκη. Ἐσὺ φυλάττεις τὶς πόλεις, ὡς Πρόμαχος. Σ' ἀνῆκουν οἱ τιμές π' ἀρμόζοντε στὸν Ἄρην, ὡς Ἀρεΐα ἡ εἰρήνη εἶναι σκοπὸς σου, ὡς Θεὰ τῆς εἰρήνης. Νομοθέτρια, πηγὴ συντεγμάτων δικαίων. Δημοκρατία, σὺ τῆς ὁποίας τὸ βασικὸν δόγμα εἶναι ὅτι καθὲς καλὸν προέχεται ἀπὸ τὸν λαόν, καὶ παντοῦ, ὅπου δὲν ὑπάρχει λαὸς γιὰ νὰ καλλιεργήσῃ καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ τὸ πνεῦμα, ἐκεῖ τίποτα δὲν ὑπάρχει, μάθε μας νὰ διακρίνουμε τὸ διαμάντι μέσα ἀπὸ τοὺς τόσους δόλους καὶ τὶς νοθεΐες. Θεΐα τοῦ Διὸς πρόνοια, ἐργάτρια θεΐα, μητέρα κάθε τέχνης, προστάτρια τῆς ἐργασίας, ὡς Ἐργάτη, ἐσὺ πού ἐξευγενίζεις τὸν πολιτισμένον ἐργάτη καὶ τὸν καθιστᾶς τόσον ὑπέρτερον ἀπ' τὸ νωθρὸ Σκύθη. Σοφία, ἐσὺ τὴν ὁποίαν ὁ Ζεὺς ἐγέννησε ἀφοῦ ὁ ἴδιος ἐκουφόρησε, μὲ μιὰ βαθειὰ του εἰσπνοή, σὺ πού κατοικεῖς ἐντὸς τοῦ πατέρα σου, ἐξ ὀλοκλήρου ὅμοια στὴν οὐσία μὲ κείνον ἐσὺ πού εἶσαι ἡ συνοδὸς καὶ ἡ συνειδησίς του. Ἐνεργεία τοῦ Διὸς, σπινθηρ πού φεγγυβολεῖς καὶ διατηροεῖς τὴν φωτιὰ τῶν ἡρώων καὶ τῶν ἀνθρώπων τοῦ πνεύματος, κάμε καὶ μᾶς τέλειους πνευματικά. Τὴν ἡμέραν πού οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Ρόδιοι ἀγωνιζόντανε ποιοὶ θὰ σὲ κάνουν προστάτρια τῆς πόλης τους, σὺ ἐπροτίμησες νὰ κατοικῆς στὴν πόλιν τῶν Ἀθηναίων γιὰτ' ἦσαν περισσότερον σοφοί. Ἀλλὰ καὶ ὁ πατέρας σου διέταξε τὸν Πλοῦτον νὰ κατέβῃ στὴν πόλιν τῶν Ροδίων, ἀπάνω σ' ἓνα χρυσαφένιο νέφος, γιατί κι' ἐκεῖνοι εἶχαν ἀποδώσει στὴ θυγατέρα του τιμές. Οἱ Ρόδιοι ἐπλούτησαν ἄλλὰ οἱ Ἀθηναῖοι πήρανε πνεῦμα, δηλαδή, τὴν ἀληθινὴν χαρὰ, τὴν παντοτεινὴν εὐθυμίαν, τὴν θεΐα νεότητα τῆς καρδιάς.

»Ὁ κόσμος δὲ θὰ σωθῇ παρὰ μονάχα σὰν θὰ στραφῇ κοντὰ σου, σὸν θ' ἀποβάλῃ τὶς βάρβαρες συνήθειές του. Ἄς σπεύσουμε, ἄς ἔλθουμε καθ' ὁμάδας. Πόσον ὠραία θάναί ἡ μέρα ἐκείνη ὅπου ὅλες οἱ πόλεις πού ἔχουνε πάρει κομᾶτια ἀπ' τὰ λείψανα τοῦ ναοῦ σου, ἡ Βενετία, τὸ Παρίσι, τὸ Λονδίνον, ἡ Κοπενάγη, θὰ ἐπανορθώσουν τὸ λάθος τους, θὰ σχηματίσουν ἱερὰς θεωρίες γιὰ νὰ δώσουν πίσω τὰ λείψανα πού κατέχουν λέγοντας: «Συγχώρησέ μας Θεὰ! Τὸ κρίναμε γιὰ νὰ τὰ σώσουμε ἀπ' τὰ στοιχεῖα τῆς νύχτας» καὶ νὰ ξαναχτίσουν ἔπειτα τὰ τεῖχη σου ὑπὸ τὸν ἥγον τοῦ αὐλοῦ, γιὰ ν' ἀποπλύνουν τὸ κρῖμα τοῦ ἄτιμου Λυσάνδρου καὶ νὰ πᾶν στὴν

Σπάρτην νὰ καταραστοῦν τὸ χῶμα ὅπου αὐτὴ ἢ κοιτίδα τῶν σκοτεινῶν πλανῶν ἔζησε καὶ νὰ τὴν περιφρονήσουν γιατί ἔπαυσε πιά νὰ ὑπάρχει.

» Σταθερὸς σὲ Σένα, θὰ μείνω πιστὸς εἰς τοὺς καταστρεπτικούς μου σύμβουλους· εἰς τὸν σκεπτικισμό μου ποὺ μὲ κάμνει ν' ἀμφιβάλω γιὰ τὸν κόσμον· εἰς τὸ ἀνήουχό μου πνεῦμα, τὸ ὁποῖον, ὅταν ἡ ἀλήθεια βρεθῆ, μὲ κάμνει νὰ τὴν ἀναζητῶ ἀκόμη· εἰς τὴν φαντασίαν μου, ἡ ὁποία, καὶ ὅταν ἀκόμη τὸ αἴτιον ἔχει ἐκδηλωθῆ, μ' ἐμποδίζει νὰ ἡσυχάσω. Ὡς Ἀρχηγέτις, ἰδανικὸν ποὺ οἱ ἄνθρωποι τοῦ πνεύματος ἐνσαρκώνουν εἰς τ' ἀριστουργήματά τους, προτιμῶ κα εἶμαι ὁ τελευταῖος στὸ δικό σου σπῆτι παρὰ ὁ πρῶτος ἄλλου. Naί, θὰ προσκολληθῶ στὸ κατώφλι τοῦ ναοῦ σου. Θὰ λησμονήσω κάθε διδασκαλίαν ἔχτος ἀπ' τὴ δική σου, θὰ γίνω στυλῆτης πᾶνω σὶς κολῶνες τῆς δικῆς σου, τὸ κελλί μου θάνα ἀπάνω στὸ ἐπιστήλιόν σου. Δύσκολο πρᾶγμα! Γιὰ σένα, ἀνδυνθῶ, θὰ γίνω ἀδυσώπητος, μεροληπτικὸς γιὰ σένα. Δὲν θ' ἀγαπῶ παρὰ μονάχα ἐσένα. Θέλω νὰ μάθω τὴ γλώσσα σου, νὰ λησμονήσω τῆς ἄλλης. Θῆμαι ἀδικος γιὰ κείνον ποὺ δὲν σὲ συγκινεῖ. Θὰ γίνω ὁ ὑπηρετὴς τοῦ τελευταίου τῶν υἱῶν σου. Τοὺς πραγματικὸς κατοίκους τῆς γῆς ποὺ ἐσὺ ἔδωσες στὸν Ἐρεχθέα, θὰ τοὺς θωπεύω, θὰ τοὺς κολακεύω. Θὰ προσπαθῆσω ν' ἀφήσω τὴν ἀγάπην μου νὰ φτάσῃ ὡς τὰ ἑλατώματά τους. Θὰ πείσω τὸν ἑαυτό μου, ὦ Ἰππεία, ὅτι κατὰγονται ἀπὸ Ἰππεῖς ποὺ πανηγυρίζουν ἐκεῖ ψηλά, πᾶνω στὸ μέγαρον τῆς Ζωοφόρου σου, τὴν αἰώνια γιορτὴ τους. Θὰ ἀποσπάσω κάθε ἴνα ἀπ' τὴν καρδιά μου ποὺ δὲν εἶναι «λόγος» καὶ «τέχνη» ἀγνή. Θὰ παύσω νὰ ὑποθάλλω τῆς ἀδυναμίας μου, νὰ μέφομαι τὸν ἑαυτό μου σὴν ὄραν τοῦ πυρετοῦ μου. Κράτησε τὸν σταθερόν μου λόγον, ὦ Πολιάς, βοήθησέ με, ὦ ἐοὺ ποὺ σώζεις.

» Τὶ δυσκολίες, πραγματικά, προβλέπω! Τὶ συνήθειες τοῦ πνεύματος θάχα νὰ μεταβάλω! Ποιὲς θελητικὲς ἀναμνήσεις θὰ ὀφείλω ἀπ' τὴν καρδιά μου ν' ἀποσπάσω. Θὰ προσπαθῆσω· μὰ δὲν ἔχω πεποιθήσιν στὸ ἑαυτό μου. Ἀργὰ σὲ γνώρισα, τέλεια δημοφιλία. Θάχω στιγμὲς ἀναδρομῆς καὶ ἀδυναμίας. Μιὰ φιλοσοφία, διεφθαρμένη δίχως ἄλλο, μὲ κάμνει νὰ πιστεύω πὼς τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν, ἡ εὐχαρίστησις καὶ ὁ πόνος, τ' ὄραϊον καὶ τὸ ἄσχημο, τ' ὀρθόν καὶ τὸ ἀνόητο, μεταπίπτουν τὸ ἓνα στὸ ἄλλο μὲ ἀποχρώσεις ποὺ δύσκολα κανεὶς διακρίνει ὅπως ἐκεῖνες τοῦ λαιμοῦ τῆς περιστερᾶς. Ὅταν κανένας τίποτε δὲν ἀγαπᾷ καὶ τίποτε ἀπολύτως δὲν μισεῖ, τότε καθίσταται σοφός. Ἐὰν μιὰ κοινωνία, μιὰ φιλοσοφία, μιὰ θρησκεία κατεῖχε ἀπόλυτον τὴν ἀλήθειαν, ἡ κοινωνία αὐτῆ, ἡ φιλοσοφία αὐτῆ, αὐτὴ ἡ θρησκεία θὰ νικῶσε τῆς ἄλλης καὶ θὰ ζοῦσε μονάχα σὴν ὄραν ποὺ ὑπάρχει. Ὅλοι ἐκεῖνοι, ποὺ μέχρι σήμερον πίστεψαν πὼς ἔχουν δίκαιον, ἀπατήθησαν, τὸ βλέπομε ὀλοφάνερα. Μποροῦμε χωρὶς τρελλὴ ἀλαζονεία νὰ πιστέψουμε πὼς τὸ μέλλον δὲ θὰ μᾶς κρίνει ὅπως ἐμεῖς κρίνουμε τὸ παρελθόν; Ἴδου οἱ βλασφημίες ποὺ τὸ βαθεῖα φθαρμένο μου πνεῦμα μοῦ ὑπαγορεύει. Μιὰ φιλολογία ἡ ὁποία σὰν τὴν δική σου, θάταν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ὑγιής, δὲ θὰ διήγειρε τώρα πιά παρὰ μονάχα τὴν πλήξην.

» Μειδιάς γιὰ τὴν ἀφέλειά μου. Μάλιστα τὴν πλήξην... Εἶμεθα διεφθαρμένοι τὶ νὰ γίνω; Θὰ προχωρήσω ἀκόμη πῶς πέρα, θεὰ ὀρθόδοξος, θὰ σοῦ πῶ τὴν ἐνδόμηχην διαφθορὰ τῆς καρδιάς μου. Τὸ λογικόν καὶ ἡ φρόνησις δὲν ἀρκοῦν. Ἐπάρεχει ποίησις μέσα στὸν παγωμένο Στρυμῶνα καὶ

μέσ' τὴν μέθη τοῦ Θρακός. Θὰ ρθοῦνε χρόνια πού οἱ ὀπαδοί σου θὰ περάσουν γιὰ μαθητὲς τῆς πλήξης. Ὁ κόσμος εἶναι πιὸ μεγάλος ἀπ' ὅσον ἐπίστευες. Ἄν ἔβλεπες τὰ χιόνια τοῦ πόλου καὶ τὰ μυστήρια τοῦ ἑναστρου οὐρανοῦ, τὸ μέτωπό σου, ὦ θεά, τὸ πάντα ἤρεμον, δὲ θάτανε τόσον γαλήνισον· ἡ φαντασία σου ἀκόμη πιὸ μεγάλη θ' ἀγκάλιαζε διάφορα εἶδη ὁμορφιάς.

»Εἶσαι ἀληθινή, ἀγνή, τέλεια· τὸ μάρμαρό σου δὲν ἔχει καμιὰ κηλίδα. ἀλλὰ καὶ ὁ ναὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας, πού εἶναι στὸ Βυζάντιον, ἐπροξένησεν ἐπίσης μιὰν ἐντύπωση θεία μὲ τοὺς κλίνθους καὶ τ' ἀσβεστώδη συντρίμματά του. Εἶναι τὸ σύμβολον τοῦ θόλου τ' οὐρανοῦ. Θὰ καταρεύσῃ ἀλλὰ καὶ ὁ δικός σου, ἂν ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἀρκετὰ μεγάλος γιὰ νὰ περιλάβῃ ἕνα πλῆθος, θὰ κατέρρεεν ἐπίσης.

»Ἐνας πελώριος ποταμὸς λησμονιᾶς μᾶς εἰσάγει, μέσα σ' ἕνα σπῆλαιον χωρὶς ὄνομα. Ὡ ἄβυσσος, ἐσύ εἶσαι ὁ μοναδικὸς Θεός. Τὰ δάκρυα ὅλου τοῦ κόσμου εἶναι δάκρυα ἀληθινά· τὰ ὄνειρα ὅλων τῶν σοφῶν περικλείουν μέρος ἀπ' τὴν ἀλήθειαν. Ὅλα ἐδῶ δὲν εἶναι παρὰ σύμβολα καὶ ἰδέες· οἱ θεοὶ περνοῦν ὅπως οἱ ἄνθρωποι καὶ δὲ θάτανε καλὸν ἂν ἦσαν αἰώνιοι. Ἡ πίστις δὲν πρέπει νὰ εἶναι ποτὲ σὰν ἀλυσίδα. Ἀπαλλίσσεται κανεὶς ἀπ' αὐτὴν ὅταν μὲ ἐπιμέλειαν τὴν περιτυλίξῃ μέσα στὸ πορφυρένιο σάβανον ὅπου κοιμοῦνται οἱ νεκροὶ θεοί.»

(μεταφρ.) Ν. Σ. ΒΡΑΧΙΜΗΣ

ΠΑΡΑΒΟΛΕΣ

Μὲ τὸ στανιὸ καὶ μὲ τὴ βία ἄφηνε τὸ χωριὸ καὶ πήγαινε πρὸς τὴν πόλη, μὰ καὶ μὲ χαρὰ καὶ βιασίγη ἐπέστρεφε τώρα στὸ χωριό, ὕστερα ἀπὸ πολὺωρη ἀπουσία, ἡ γαϊδάρα τοῦ γέρω Λαμποῦ. Εἶχανε κρατήσει στὸ χωριό, ἀθελά της βέβαια, τὸ μικρὸ της πού τὸ βύζανε.

Μὲ ἀσυγκράτητη χαρὰ ξεκίνησε ἡ «ἀξιότιμος» κυρία «Χ», πρὶν εἶγε κ' αὐτὴ τὸ βυζανιάρικό της, γιὰ τὸ χορὸ καὶ μὲ μεγάλη της λύπη ἐπέστρεφε τὲς πρωινὲς ὥρες σπῆτι της, γιὰτὶ ὁ ἀπαίσιος καὶ γκρινιάρης ἄντρας της δὲν τῆς ἐπέτρεψε νὰ παραμείνει καὶ ἀποτελειώσῃ ὅλους τοὺς χορὸν τοῦ κορὰνέ της.

Στὴν πρώτη περίπτωση κυριάρχησε τὸ φυσικὸ καὶ ζωῶδες ἔνστικτον τῆς μᾶνας γιὰ τὸ παιδί της. Στὴν δευτέρα, ἡ μάνα καὶ ἡ δύναμη τοῦ σημερινοῦ μας «πολιτισμοῦ.»

* * *

Τὸ κυπαρίσσι μὲ τὸ σκοῦρο καὶ μαυροειδερὸ φύλλωμά του εἶναι τὸ στόλισμα τῶν νεκροταφείων καὶ συμβολίζει τὸ πένθος γιὰ τὸ χαμὸ ἀγαπημένων προσώπων.

Ὁ κάτασπρος κρῖνος τὴν ἀγνότητα καὶ τὴν χαρά.

Καὶ ὁ καλόγηρος μὲ τὸ μαῦρο του ράσο καὶ τὰ κάτασπρα μαλιά, πού δὲν εἶναι οὔτε κυπαρίσσι μὰ οὔτε καὶ κρῖνος, συμβολίζει καὶ αὐτὸς τὴν χαρὰ καὶ τὴν λύπη μαζί. Τὴν λύπη πού σὶν ἄνθρωπος δὲν ἔζησε τὴ ζωὴ του· καὶ τὴν χαρὰ, πού σὶν καλόγηρος πιστεύει καὶ προσδοκᾷ, ὅπως κάθε ἁμαρτωλὸς, στὴν ἀφεση τῶν ἁμαρτιῶν του καὶ στὸν οὐράνιον παράδεισο.

ΑΠΙΣ ΑΚΑΜΑΣ

ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΤΟΥ ΜΠΑΡΠΑ ΘΥΜΙΟΥ

Ἀνήμερα τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων ὁ μπάρπα—Θύμιος, ἓνας Ἕλληνας γεροντάκος ποῦχε ρθεῖ μικρὸ παιδάκι στὴ Γερουσαλήμ, μὲ μαυριδερὴ μοῖση κι' ἄσπρη ψυχὴ, ἦτανε πολὺ ταραγμένος. Ἡ μοναχοκόρη του ἦ Ἐλενίτσα, ποὺ κατοικοῦσε ἐδῶ καὶ λίγους μῆνες στὴ Βηθλέεμ, μαχρὰ ἀπ' τὸν ἄντρα της, τὸν Γάλλο στρατιώτη, τοῦ μῆνυσε, πὼς θάθελε νὰ τὸν δεῖ ἁμέσως ν' ἀφίσει τὸ μικρὸ του κάλφιδικο στὴν Γερουσαλήμ καὶ νὰ κάνει δέκα χιλιόμετρα δρόμο. Ἐλαχε ἄσχημη γέννα καὶ μπῆκε στὸν κιντυνο. Τὸ παιδί εἶχε πεθάνει προχθὴ νὰ γεννηθεῖ, μὰ δὲν συγκινήθηκε τόσο γι' αὐτὸ ὁ μπάρπα—Θύμιος. Αὐτὸς σνεφτόταν ὀλοένα καὶ πιὸ πολὺ τὴν Ἐλενίτσα του, τὸ στερνὸ πλάσμα, ποὺ τ' ἀπόμεινε στὴ γῆς.

Γιὰ δυὸ ὄρες τώρα προχωροῦσε σκυφτὸς καὶ σιωπηλὰ ἀνήσυχος στὴν ἄσπρη στρατά, ποὺ ἐνάωνε τίς δυὸ πόλεις, καβίλλα στὸν ψωραλέο του γαῖδαρο. Γύρωθε ὀλίκερη φύση, ντυμένη στὴ χειμωνιάτικη βλισση μετ' τὸ πρῶτο πέσιμο τῶν βροχῶν ἐτοιμαζότανε γι' ἀπόψε νὰ καλοδεχτεῖ τὸ μικρὸ Χριστὸ τῆς Εὐτυχίας—ὀλόδικης της εὐτυχίας. Τὸ χῶμα μύριζε οἱ ροδοδάφνες στολίζανε ὀλοτριγυρα τὴ μουσκεμένη γῆς. Τ' ἀγρίμια τοῦ λόγγου κατρακυλοῦσαν, παίζοντας, τίς πλαγιές. Στὸ γλυκὸ σῦθαμπο τοῦ δειλinoῦ πρόβαλλαν ἀπ' τὰ βάθεια τῶν φαραγγιῶν κοκκινόχρωμα ἀγριολούουδα, παπαροῖνες καὶ λαλέδες, καὶ στὰ πλερὰ τῶν ἀψηλῶν βρίχων ἔπεφταν μαγικά οἱ ἄντες φωτοσκιές τοῦ ἡλιογέρματος. Εἶχε περάσει τὴ μεγάλη πεδιάδα τῶν Γιγάντων στὸ μέσο τῆς ἀπόστιας (ἄλλοτε στεκοτὶν ἐδῶ γιὰ νὰ θαμάσει τὸ τοπίο, ὅπου ὁ Διβιδ νίκησε τοὺς Φιλισταίους), κι' ὥστόσο, καμιὰ φορὰ ὁ καυμένος ὁ μπάρπα—Θύμιος δὲ σηκωσε τὰ μάτια του ἀπ' τὰ δυὸ ἀφτιά τοῦ ζῶου, ποὺ τᾶξε ψηλὰ τεντωμένα ἢ κούραση. Μόλις τοῦ μπῆκε ἡ ἔμμονη ἰδέα, πὼς ἡ λύπη του ἀποτελοῦσε ἄσχημα ἀνάμεσα στὸ πλαισίο τῆς ὀμορφάδης τῆς φύσης καὶ θεώρησε τὴν τελευταία σάν τὸν χειρότερο ὄχτρό του. Πὼς τᾶφερε ἔτσι, χρονίῳ μέρῳ, ἡ μαύρη του τύχη! Καὶ δόστον ὁ ἓνας στοχασμὸς ἀπάνω στὸν ἄλλο... κάποτε καὶ κανένα μαστίγωμα τοῦ λαχανιασμένου ζῶου, ποὺ πήγαινε νὰ σκάσει ἀπ' τὸ τριπλὸ βάνο τοῦ φορτίου, τῆς ἀπόστασης καὶ τῆς ταχύτητας...

Γιὰ λίγες στιγμὲς ὀλίκερη ζωὴ βγήκε ἀπ' τὴ λήθη καὶ τὸ θλιμμένο φόντο τῆς σκέψης του τῆς ἔδωσε ἁμέσως κάποια ὄχρότητα. Θυμήθηκε, πὼς ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τῆς δεύτερης του γυναίκας ἔζησε μονάχος γιὰ κάμποσο καιρὸ σ' ἓνα φτωχόσπιτο τῆς Γερουσαλήμ, κουτσοζῶντας ἀπ' τὴν τέχνη του. Τ' ἀπάνωτὰ ὄμως κτυπήματα τῆς μοίρας ἀδυνατίσαν τὴν κράση του κι' ὁ γιατρός Λαχῶρ μ' ἄρκετὴ στοργὴ (ποὺ τοῦ πληρώθηκε σὲ μέτρητὰ) τὸ συμβούλεψε ν' ἀποφεύγει τίς συγκινήσεις. Ἡ Ἐλενίτσα του τὸν συντρόφιασε γιὰ λίγο μοναχὰ καιρὸ. Στὸ χρόνο ἀπάνω τοῦ θανάτου τῆς μητροιάς της ρωτεύτηκε ἓνα Γάλλο ἀπ' τὸ Λίβανο στρατιώτη τῆς κατοχῆς, ποὺ κατέβηκε γιὰ προσκύνημα, καὶ παντρεύτηκαν χωρὶς χρονοτριβὴ στὴ Βηθλέεμ. Ἀλήθεια πόσο πεισματῶσε ὁ Ζεράρ, γιὰ νὰ παντρευτεῖ ἐκεῖ! Βέ-

ρος καθολικός είχε τάξει παράξενο ὄρκο στή ζωή του: νά στήσει τή νυφική του παστάδα στήν ἅγια πόλη τῆς Γαλιλαίας μέ τή νοσταλγική παράδοση τῆς πρωτόγονης Χριστιανοσύνης! Ἡ ἀγάπη του τὸν ἔκανε νά μὴ σκεφτεῖ πὼς ἔπαιρνε μὴ καθολική... καὶ μαζὺ πήγανε νά ζήσουν εὐτυχισμένοι στὸ Λίβανο— τοῦ τὸ γράφανε συχνά.

•Ἐλενίτσα», μουρμούρισε, καὶ τὰ μάτια τοῦ γέρου γιομίσανε δάκρυα. Θυμήθηκε τὸ λιγερὸ κορμί της, τοὺς ἐβένινους βόστρυγους, τὰ βαθειὰ μαύρα μάτια, πὸ μέσα τους τρεμόπαιζε ἡ φλόγα δάκτερου τοῦ ρωμέϊκου πάθους, τὴ λευκὴ καλύπτρα (συνήθεια τῶν Ἰθαγενῶν Ἑβραίων), ζωγραφιστὴ ντυσιὰ τῶν ἄλλοτινῶν παρθένων κι' ἐπνίξε ἄλλο ἓνα ἐπιφώνημα...

Περνοῦσε εὐτυχισμένη μέ τὸν ἄντρα της, μιλῶντας κάτ' ἀπ' τὰ γραφικὰ κέδρα τοῦ Λιβάνου στή διεθνή γλῶσσα τοῦ παθητικοῦ τραγουδιοῦ Σανεμίζονταν τότες μπροστὰ στήν ἀγάπη τους κάθε λογῆς φυλετικὴ διαφορὰ, πὸν τοὺς χώριζε... ὁπότεν κηρύχτηκε ὁ πόλεμος κι' ὁ Λίβανος μπῆκε στή ζώνη τῶν ἐπιχειρήσεων. Ἦταν σκληρὸς ὁ χωρισμός, μὰ δὲ γινόταν ἀλοιῶς! Κι' ἡ Ραχὴλ ἦτανε ἔγκυος! Ὁ Ζεράρ τὴν παρκαίλεσε πάλι νά πάει στή Βηθλεὲμ καὶ νά κατοικήσει στὸ σπίτι τῆς πρώτης νύχτας τοῦ γάμου τους, πὸν τῶγε νοικιάσει στὸ μεταξὺ. Ἡ οἰκογένεια τ' ἀπλοϊκοῦ ἰδιοκτήτη τοὺς ἦτανε γνωστὴ καὶ θὰ τῆς κράτιγε εὐχάριστη συντροφιά, ἄλλωστε δὰ ὁ χωρισμός θάτανε σύντομος. Κι' ὕστερα ἀπ' τὸν πόλεμο, θὰ ξετινάζε ἀπὸ πάνω του τὸ χακὶ κι' οἱ τέσσερις—ὁ Ζεράρ, ἡ Ἐλενίτσα, ὁ μπάραπα-Θύμιος καὶ τὸ νιογέννητο—βηθλεεμήτικο ἀγγελουδι—θὰ πήγαιναν νά κατοικήσουν ἦσουοι στή Γαλλία.

«Θὰ ζήσουμε πλούσιοι, πατέρα, ὅλοι μαζὺ», τοῦλεγε κάθε φορά, πὸν πήγαινε ὁ γέρο-Θύμιος νά δεῖ τὴν κόρη του, σὰ γύρισε ἐδῶ καὶ λίγους μῆνες στή Βηθλεὲμ. «Καὶ σὺ θὰ πάψεις τὴν ἄχαρη δουλειὰ σου, ἐξηνταδύο χρονῶν ἄνθρωπος, καὶ θὰ νανορίζεις στὰ γόνατά σου τὸ μικρὸ βεγγονάκι».

«Ἐλενίτσα!» Συνῆλθε σὰν ἀπὸ λήθαργο. Ποῦ πήγαινε τώρα; Τὸ ὕστερο ἀντιφέγγισμα τῆς μέρας τὸ κάλυψε ἡ χριστουγενιάτικη νύχτα καὶ τὰ φῶια τῆς Βηθλεὲμ φάνηκαν στὸ βάθος...

Χτύπησε τὸ ζῶο καὶ τ' ἀνάγκασε νά κάνει πιδ γρήγορα. Ἡ ἀγωνία, ὅσο πλησίαζε, τόσο καὶ μεγάλωνε. Οἱ σκιές, πὸν κατεβαιναν, ἀρχισαν νά παίρνουν μπροστὰ στὰ μάτια του μορφὴ ἀσώματων τρόμων. Τέλος κύταξε ψηλά κι' εἶδε τὸν οὐρανὸν... Τ' ἀστέρια, ὠραιόχρωμοι μικροὶ σάμπφειροι, κολημένοι στὸ καθήριο φόνιο τοῦ στερεώματος σκύβανε σὰ σὲ προσευχὴ πάνω ἀπ' τὴ γήινη ἔλη. Ξαφνικί, πουλάκια ἀρχισανε νά πετοῦν, σχίζοντας τὰ διάφανα σκοσιῶδια, πρόβατα ἀρχισανε τ' ὀμαδικὸ τους βέλτισμα, πατίχορα ρυάκια κελάρυσαν πανηγυρικὰ δίπλα του. Ξιναθυμήθηκε τότες ὁ καὺ μένος ὁ γέρος, πὼς γενιόταν στή φατνὴ ὁ μικρὸς Χριστὸς καὶ τὸ πιστέψε ἔξαιρετικά (ἦτανε ἄλλωστε βαθειὰ θρησκός) σὰν παρηγοριὰ στὸ δέος τοῦ Θανότου· ἄνοιξε τὴν ψυχὴ του καὶ μιὰ ραγιασμένη φωνή, βαθειὰ ἀνθρώπινη, ἀνέβηκε, τυλιγμένη τὰ λεπτὰ μαγνάδια τῆς χριτουγενιαιτικῆς νύχτας!

«Μικρὲ Χριστέ, σῶσε τοῦλάχιστο τὸ παιδί μου!»

Μπήκε στην πολίγνη τῆς Γέννησης, ἐνῶ τὰ σήμαντρα ὅλα ἀχολογοῦσαν γιορτινά. Λαχίνιαζε τὸ ζῶο ἀπ' τὴν κούραση, λαχίνιασε κι' ὁ μάρπα Θύμιος ἀπ' τὴν ἀγωνία. Ἄν ἤθελε, μπορούσε νὰ δεῖ γύρωθε κόσμο πολὺ, Βηθλεεμίτες καὶ ξένους ἐπισκέπτες, Χριστιανοὺς ἀπ' τὴν πατρίδα του, νὰ κινοῦνται γρήγορα καὶ χαρούμενα, κάνοντας τὶς προετοιμασίες τους—ἀνήμερα γενιόταν τὸ Μεγάλο Παιδί τῆς Παγκόσμιας Πόλης. Μποροῦσε ἀκόμα νὰ δεῖ ἀνάμεσα στὰ κρούσταλλα τῶν φωτισμένων παραθύρων ὁλόδροσες παιδοῦλες νὰ στολίζουνε χριστουγενιάτικα δέντρα· ν' ἀκούσει τὸ πανηγυρικὸ ἐσπερινὸ στὸ ναὸ τῆς Γέννησης μὲ τὸ Μέγα Σπίγλιαιο. Μὰ δὲ τῶκανε. Τράβηξε ὁλοῖσα γιὰ τὸ σπίτι, ἐνῶ ἡ ἀγωνία του αμιγόταν μὲ τοὺς πανηγυρισμοὺς σ' ἓνα τρελὸ συνδυασμό.

Μιά χαμηλὴ στέγη πρόβαλε στὸ πρῶτο στρίψιμο. Κλειστά τὰ παράθυρα, κανένα φῶς ἀπὸ πίσω. Τοῦ μάρπα Θύμιου σφίχτηκαν πιότερο τὰ τρεμάμενα χεῖλια. Ὅταν χτύπησε τὴν πόρτα ἄκουσε τ' ἀργὸ σύρσιμο μιᾶς γυναικείας παντοφλάς κι' ἀναθάρσπε... Ἡ γυναῖκα ὅμως, πού τ' ἄνοιξε, τὸν κοίταξε μὲ τρόμο. Ἦτανε ἡ καλὴ γυναῖκα τοῦ ἰδιοχτήτη.

«Μάρπα-Θύμιο.. μάρπα-Θύμιο... ἄργησες!» ἄρχισε νὰ σιγοκλαίει.

Ἔνας σπαραχτικὸς ἦχος, κάτι σὰ θρηνηὸς βωδίου, πού τὸ σφάζουν, βγήκε ἀπ' τὰ γέροντα στήθεια τοῦ φτωχοῦ πατέρα.

«Ἐλενίτσα, παιδί μου!» κι' ὤρμησε μέσα. Ἀντίκρου, στὸ στενόμακρο ἥλιακό, καίγανε δυὸ καντήλια. Κι' ὁ μάρπα-Θύμιος εἶδε ἀνάμεσὸ τους τὴν ὠχρὴ ὄψη τῆς πεθαμένης του μοναχοκόρης, λουσμένη στὸν ἀνείπωτο πόνου τῆς πεθυμιάς, ποὺ δὲν εἶχε σβύσει. Ἀπ' ἔξω τὰ σήμαντρα ξαναχτύπησαν γιὰ τὸ νικητὴ τοῦ Θανάτου, πού γενιόταν ξανά, ἐκεῖ δίπλα...

Ξαφνικὰ ὁ γέρος ἄρχισε νὰ γελᾷ.

«Τὴν ἄρπαξε τοῦ Ζεράρ! σὰ βρισκόταν ὁ κακομοῖρος στὸν πόλεμο! Χό! Χά! ἡ Ἐλενίτσα μου νύφη τοῦ Χριστοῦ... ἐκεῖνος κατεβαίνει κι' αὐτὴ ἀνεβαίνει! πειράζει; ὄχι! Εἶν' ὁ Κύριος τ' οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς! Χά! Χά!»

Ὁ μάρπα-Θύμιος δὲν ἄκουγε τὴν καλὴ γυναῖκα, πού προσπαθοῦσε φοβισμένη νὰ τὸνε συγάζει. Δὲν ἄκουσε σὰν τοῦ μίλησε γιὰ τὴν αἰώνια ζωὴ, οὔτε σὰν ἀναφέρθηκε στὴν κατηγορία τῶν δυστυχισμένων, πού στάλαζε, ἀφθονῆ ἐκεῖνη τὴ θεία νύχτα ἀπ' τα οὐράνια δώματα. «Χά! χά!» ἐξακολούθαγε ὁ τραγικὸς τρελός'...

Σὲ μιὰ στιγμή γύρισε ἀπότομα—τὸν εἶδε καὶ πάγωσε ἡ κακομοῖρα· δρασκελίσε δυὸ μωρά, πού καθόντουσαν καὶ μασοῦσαν ἀπάνω σὲ σκαμνιά, πάτησε μιὰ γρηὰ ποῦκλαιε στριμωγμένη στὸν τοῖχο, ἔριψε τὸ βάζο δίπλα καὶ βγήκε ὄξω. Τὸν κάλυψε ἡ νύχτα. Ἀντήχησε ξανά τὸ γέλιο του στριγγὸ, ἀπελπισμένο, τρελό...

«Ὅχι δὲ τὴν πήρε ὁ Χριστός. Τὸν εἶδα ἐγὼ νὰ κραταίει μαχαῖρι.» Ἦθελε νὰ σκοτώσει τὸ Θάνατο. Νὰ ἐνώσει τὰ δυὸ παιδιά μου γιὰ πάντα... Κι' ὁ πόλεμος νὰ κοπῖσει. Ὁ Ζεράρ κι' ἡ Ἐλενίτσα πᾶνε στὴν Γαλλία!»

Ἡ φωνὴ του ξασθενήσε... καὶ σὲ λίγο ἓνας Χριστουγενιάτικος ὕμνος.

Πρωί-πρωί, τὸν σύναξαν τὴν ἄλλη μέρα παγομένο, μὲ τὰ ροῦχα σχισμένα καὶ τὸ τρελλὸ γέλιο, χαραγμένο ἀκόμι στὰ τραβηγμένα χεῖλα. Ἦτανε ξαπλωμένος μπροστὰ στὴν εἴσοδο τοῦ Ναοῦ τῆς Γέννησης μὲ τὰ χρυσὰ καντήλια, τοὺς τουρίστες ἐπισκέπτες καὶ τοὺς πιὸ πολλοὺς παπάδες.

Τέτοια γιορτάρια μέρα τὸ θάβανε μαζὺ τὴν κόρη του. Πρὸς πείσμα του καμιὰ καμπάνα δὲ χτύπησε πένθιμα. Ἀντίθετα, οἱ κορυδαλοὶ στὶς φυλλωσιές κελαῖ δούσανε, τὰ πρόβατα στὶς στάνες βελάζανε, τὰ σήμαντρα στὶς ἐκκλησιές ἀνεβοκατέβαιναν χαρούμενα, οἱ πιστοὶ ντυθῆκαν τὰ γιορτινὰ τους, τ' ἀέρι μοσχοβόλαε ζωὴ κι' ἄφροντη νειότη καὶ κάποιοι μάγοι ἦρθανε νὰ προσφέρουνε δῶρα—προσκύνηση κι' αἶνο—ἀπ' τὰ μακρυνὰ μέρη, γιὰ νὰ τονίσουν ὅλοι αὐτοί, πὼς ἡ χτεσινὴ του λύπη, ὁ σημερινὸς τους θάνατος κι' ὁ ἄγιος ἀγῶνας τοῦ Ζεφάρ δὲν ἦτανε παρὰ μιὰ τρομαχτικὴ ἀσχήμια στὴν ἁρμονία τῆς γιορτῆς.

Ἄν ἦτανε ζωντανὸς δὲ θὰ βάσταγε νὰ ρωτήσῃ ἔτσι τὴν ἰδιότροπη καὶ παράξενη οἰκονομία τῆς φύσης:

«Ποιὰ κατάρρα ὥρισε τὴ δική μας δυστυχία νὰ θρέφει τὴν εὐτυχία τῶν ἄλλωνῶν ;»

ΙΑΚΩΒΟΣ ΡΩΣΣΙΔΗΣ

Α Π Ι Ο Ψ Ε

Θέλησα ἀπόψε γιὰ νὰ βρῶ στὴ νύχτα τὴ γαλήνη
 ποῦ μὲ σηκώνει στοργικὰ στὰ μαλακὰ φτερά της
 πάνω ἀπὸ κάθε λογισμό καὶ σύγκαιρα μ' ἀφήνει
 νὰ νανουρίζουμαι γλυκὰ μὲ τὰ τρελλὰ ὄνειρά της.

Θέλησα ἀπόψε νὰ εἰπῶ τὸν πόνο μου τραγοῦδι
 —τόσο πολὺ λαχτάρησα νὰ ζήσω αὐτὸ τὸ βράδυ—
 μὰ σὰν ξεκίνησα νὰ βρῶ τ' ὄνειρου τὸ λουλοῦδι
 μὲ πλάκωσε ἀναπάντεχα τὸ ἐρημικὸ σκοτάδι.

Κι ἀντὶ γαλήνη καὶ χαρὰ, ἀμείλιχτη Ἐρινύα
 μὲ κύκλωσαν οἱ στοχασμοὶ γιὰ τὴν πικρὴ ζωὴ μου
 καὶ φούντωσε στὰ στήθια μου ἀδιάπτωτη ἀγωνία
 καὶ λύπη γιὰ τὴν ἄγωνα καὶ μάταιη ὑπαρξή μου.

ΦΟΙΒΟΣ ΠΑΝΙΩΤΗΣ

ΕΝΑ ΕΥΤΡΑΠΕΛΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Ὁ Ἀθανάσιος Α. Σακελλάριος στὰ «Κυπριακὰ» του ἔχει περιλάβει ἓνα Κυπριακὸ δημοτικὸ τραγοῦδι μὲ τὸν τίτλο: «Ἡ ἀδηφάγος νύμφη»¹⁾. Τὸ τραγοῦδι αὐτὸ ἀπ' ὅ,τι ξαίρουμε, δὲν ξαναδημοσιεύτηκε σὲ ἄλλες συλλογές, οὔτε αὐτοῦσιο, οὔτε ὡς παραλλαγή. Ρίχνοντας κανεὶς μιά ματιά στὸ τραγοῦδι, ὅπως δημοσιεύτηκε ἀπὸ τὸ Σακελλάριο, καταλαβαίνει ἀμέσως πὸς πρόκειται περὶ τραγοῦδιου κολοβοῦ καὶ λειψοῦ. Χωρὶς καμμιά εἰσαγωγή, ἀρχίζει ἡ νύφη νὰ μιᾶ στὴν πεθερά.

Τὸ τραγοῦδι ἀποτελεῖται μονάχα ἀπὸ 35 στίχους, ἐνῶ τὸ παρὰ κάτω ποῦ περιμαζέψαμε μεῖς²⁾ περιλαμβάνει 53 στίχους. Ἀπὸ αὐτοὺς οἱ πρῶτοι 23 ποῦ ἀποτελοῦν καὶ τὴν εἰσαγωγή, λείπουν ὁλότελα ἀπὸ τὴ συλλογὴ τοῦ Σακελλαρίου. Οἱ ἄλλοι στίχοι ἔχουν πάλι πολλὲς διαφορὲς καὶ αὐτὲς τὲς βάζουμε στὲς σημειώσεις. Οἱ στίχοι 20—23 τοῦ Σακελλαρίου λείπουν ἀπὸ τὴν δική μας συλλογὴ, καὶ ἡ περιγραφή τῶν στίχων 25—30 στὸν Σακελλάριο εἶναι πιὸ ζωηρὴ παρὰ στὴ δική μας, στοὺς στίχους 45—50.

Προξενοῦμ³⁾ μου μιὰν κοντὴν,
(δ)έν τήθ θέλω τὴν κοντὴν.
Ἐν οὐλολ λόγια τζιαὶ πομπή.

Προξενοῦμ μου μακριάν,
(δ)έν τὴν θέλω μακριάν,
Φτάννει τὰ προβόλικα
τζιαὶ τρῶ' μου τὰ λουκάνικα.⁴⁾

Προξενοῦμ μου μιὰν λεγνήν
θέλω τζ' ἐγιώνι τὴν λεγνήν.

Προξενοῦμ μου μιὰν πασιάν
(δ)έν τήθ θέλω τὴν πασιάν.
Φέρονουμ μοῦ τὴν γι' ἀρμασιάν⁵⁾
Πέντε ἀμάξια ἐκουρτίσαν,
τζ' ἀμαξάρηδες πεκρῶσαν.

Σκούμπρα⁶⁾ πάνω, σκούμπρα κάτω
βάλασιγ καμπόσημ πάνω.
Τῶναν τὴς κωλομερατζιν,
ἔβκαλεχ χαμαὶ χαράτζιν,⁷⁾
τζ' ὁ (γ)υρὸς τοῦ φουστανιοῦ τὴς
ἐξημπάρρωνεν⁸⁾ τοὺς πεύκους.

1) Α. Σακελλαρίου, Κυπριακὰ, τόμ. Β. σ. 168.

2) Καταγραφή ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Χατζηχριστόδουλου Χατζηκακουλλῆ στὴν Ἀλάμπρα ἀπὸ τὸν κ. Κ. Γ. Κωνσταντινίδη, δάσκαλο.

3) Προξενοῦν=προσφέρουν, προτείνουν σὲ γάμο.

4) Οἱ δύο αὐτὲς στροφές ἔχουν μεγάλη σχέση μὲ δυὸ εὐτράπελα Κυπριακὰ δίστιχα:

α) Εἶντα τήθ θέλω τὴν κοντὴν; ἀσιὴν τοῦ στρατοκόπου;
Καλλίτερα νὰγ κουντουροῦ, νὰν ὁμοροιά τοῦ τέπου.

β) Εἶντα τήθ θέλω μακριάν; νὰ κάμου σιαλαβάτη;
Καλλίτερα νὰγ κουντουροῦ, τζιαὶ νὰγ γεμάτ' ἀγάπη.

5) γι' ἀρμασιάν=γιὰ γάμο, νὰ τὴν παντρευτῶ. Ἀλλὰ ἀρμασιὰ λέγεται καὶ ἡ ἐκκλησ. ἄδεια γάμου.

6) σκούμπρα=προστ. τοῦ σκουμπρῶ=γογγύζω ἀπὸ τὸ βάρος.

7) Χαράτζιν (τὸ)=χάραγμα, αὐλάκι.

8) ἐξημπάρρωνεν=ἐξεροζίζωνε.

ἔφέραμ μου την τζαί νυφφούλαν,
ἴβαλαν την μέσ' τῆ γωνιούλλαν,
σάν τῆσ σιταρένημ πούλλαν.⁹⁾

—“Α τζυρά μου πεθθερούλλα
φέρτε μου λλιο φουμάτζιν¹⁰⁾
Πέντε φούρνους ποξαμάτιν
(δ)έν τῆσ ἔμεινεγ κομμάτιν.¹¹⁾

—“Α τζυρά μου πεθθερούλλα
φέρτε μου λλιог κρασάτζι¹²⁾.
πκιάστε τζεῖν' τ' ἀνοιχταράτζιν,¹³⁾
λάμνετε στο τζελλυρατζίν¹⁵⁾
πῶσει ἔναμ πιθαράτζιν
πῶσει ἔξη γομαράτζια¹⁵⁾

“Ἐσιψεν νά τὸ δευτῆ¹⁶⁾
τζ' ἔκατσέν το στο γαστρί.

—“Α τζυρά μου πεθθερούλλα,
φέρτε μου νάκκον νερούλλα,

πέντε λάκκους ξηνητῆσαν¹⁷⁾
τζ' ἀκόμ' ν την ἔκανῆσαν¹⁸⁾

—“Α τζυρά μου πεθθερούλλα
πάρτε με νά κατουρήσω¹⁹⁾
—Εἶνταμ' πόν νά κάμω τώρα ;
Βκάρτε την ἔξω πού τηχ Χώρα²⁰⁾

“Ἐκατσεν νά κατουρήση
τζ' ἀνοιξεμ μῆαλή βρύση²¹⁾
ἔγεμῶσασιν τ' αὐλατζια
τζ' οὐλλα μας τὰ ποταμάτζια,
τζ' ἐπῆσαν σίλια μιλια
τζ' ἔ(γ)υρίσαν νερομύλια.

‘Ἔς τζ' ὁ μῦλος τοῦ Σετιτέ²²⁾
πόν ἐ(γ)ύρισεν ποιτέ
ἔκαμεν τζαί τζεῖνος πόδικια²³⁾
τζ' ἔλεσεν ὀγτόντα μόδικια.²⁴⁾

N. ΚΛΗΡΙΔΗΣ

9) σιταρένη πούλλα=εἶδος σιταρένιου κουλλουριού σὲ στενόμακρο σχῆμα, πού συνθίξει ἢ μητέρα νά κἀνη γιὰ τὰ παιδιὰ τῆσ ὅταν ζυμῶνη, καὶ πού εἶναι πολὺ ἀγαπητὸ στὰ παιδιὰ. Γι' αὐτὸ κἀθε τι πολὺ ἀγαπητὸ λέγεται *πούλλα* (ἄσπρο φωματῶν πόλεων, σίταρος, σιταροπούλλα, κοριτσάκι=προσφωνούμενον χαϊδευτικά, τρυφερὸς βλαστὸς δένδρου, μικροὶ βολβοὶ κολοκασιοῦ, μακρουλά τρυφερά κολοκυθάκια).

10) ‘Ο Σ. ἔχει: νακκουρίν φουμούλλαν.

11) οὐλους, οὐλους ἔφαά τους καὶ ἐλείφτηκα κομμάτιν.

12) θέλ' ἀκόμα τζαί κρασοῦλλαν.

13) ἀνοιχταροῦδιν.

14) κελλαροῦδιν.

15) ἔξηνταγομαροῦδιν.

16) γευτῆ.

17) ξηνητῆσαν=ἔξαντῆσαν.

18) ἔν ἔκανῆσαν. Οἱ στίχοι αὐτοὶ εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Σακελλαρίου προηγούνται τῶν στίχων πού ἀνεφέρονται στο κρῶσι. Εἶναι ὅμως φυσικώτερη ἢ σειρὰ τους σὲ τοῦτο τὸ τραγοῦδι, γιὰ ἵστερα, ἀπὸ ἓνα ἄγριο φαγοπότι ἀκολουθεῖ δίψα.

19) πού νά πᾶ' νά κατουρήσω.

20) ‘Ο Σ. ἔχει: Στο Θεὸ σ' ἀρήνω τώρα, ἔβκ' ἀπέξω πού τὴν Χώραν, πού' ν' οἱ Τοῦροκι σάν τὸ χῶμαν κι οἱ λεβέντες σγιάν τῆ ψώραν.

21) ἔμπολά τὸ μενεβίσι, κι ἔχαλούσασιν οἱ τοῖχοι κι ἔκατέ(β)ισαν τ' ἀρκάτζια. Ἐτσιλλοῦσαν τὰ κουπάδια, οἱ φοράεις καὶ τ' ἀπάρια. Ἐτσιλλοῦσαν οἱ καμῆλοι κι ἔῤυρίσαν καὶ οἱ μῦλοι.

22) Τοῦ Τετιτέ.

23) ὡς καὶ τοῦτος κάμνει πόδικια.

24) κι ἄλεσεν τριακόσια μόδια.

ΤΡΕΙΣ ΚΑΛΟΓΕΡΟΙ ΚΡΗΤΙΚΟΙ

[Το δημοτικό τραγούδι του Κυρ-Βοριά δεν είναι γνωστό στην Κύπρο με τ' όνομά του. Δυό τρεις ξένοι στίχοι που τους βέβανε αρχή-αρχή του δώσανε άλλο όνομα. Οι λιγοστές Κυπριώτικες παραλλαγές πώχω στη συλλογή μου είναι εξαιρετικά λειψές και μπερδέβουν ανυπόφορα Κυπριώτικα μ άλλα νησιώτικα γλωσσικά στοιχεία. Απόδειξη πως το τραγούδι ήρθε τελευταία απόξω κ έγινε γνωστό σε μικρό μονάχα κύκλο].

- Τρεις Καλογέροι Κρητικοί και τρείς που τ' Άγιον Όρος
καράβιν αρματώσανε με το Χριστός Ανέστη
και με το Κύρ Ελέησον στηθ θάλασαν το ρίχνουν.
Τρεις ώρες δεν αλάρισε πίσω που τολ λιμνιώναν,
κρύγος βοριάς εφύσηξε τζ' εσούστην το καράβι¹⁾ 5
— Δες σε φοβούμαι Κυρ-Βοριά κι όσον κι αν θέλεις φύσα
έχω παννιά μεταξωτά, κατάρκια μολυβένια
έχω τρία μιτσόπουλα που τον καιρόν χνωρίζουν
τόνα χνωρίζει το πρωϊ, τάλλο το μεσημέρι,
το τρίτο το καλύτερο χνωρίζει και το βρόδου. 10
— Για τρέχα ρε ναφτόπουλο στο μεσιακόν κατάρτι.
Παίξει—γελώντ' ανέβαινε κλισιώντα κατεβαίνει.
— Τί έχεις ρε ναφτόπουλο κλαμώντα κατεβαίνεις;
— Είδα τζ' έστραψεν ο βοριάς τζ' εγάθην ο αστέρας.
Μιά ώρα δεν επέρασεν τζ' έσπασε το καράβι. 15
Γιεμώντ' η θάλασσα παννιά, το κύμα παλληκάρια.

N. X. ΚΟΝΟΜΗΣ

1) Και παραλλαγή: Κρύγος Βοριάς εφύσηξε, χοντρός αέρας πιάννει.

Μ Ι Σ Ο Σ

Τάχα τὸ μῖσος τῆς ἀγάπης μῦρο
μοιάζει νᾶναι· καὶ σὰ ρόδο ἀνοίγει
δίπλα στὸν ἄχαρο πόνου μου τὸ στεῖρο,
ποῦ σὰν πάχνα ἐντὸς του μὲ τυλίγει,

κι' ἀνήμπορος δὲ ξέρω ποῦ νὰ γείρω,
στὴ ξεγνασιά, ποῦ μὲ τὸν πόνου σμίγει
ἢ σκέψη πρὶν μεστῶσει γιὰ νὰ σύρω
κι' ἄλλης χαρᾶς ν' ἀρχίσω τὸ κυνήγι.

Τὸ ρόδο μὲ τὴ μυρωδιά του σκάζει.
"Ἄν τῆς ἀγάπης ἢ εὐωδιά τὸ μῖσος,
— ἀγάπη, μῖσος — μὲ τὸ ρόδο μοιάζει,

τότες στὸ μέγα τῆς ζωῆς μας θᾶμα
δυὸ μυρωδιές θὰ συνυπάρχουν ἴσως,
κι' ὅποιο μισᾶμε ἀγαπᾶμε ἀντάμα.

ΜΙΚΗΣ Α. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Η ΛΕΥΤΕΡΙΑ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΤΗΣ

Ξαναγύρισε στη χώρα της η Λευτεριά! Η Ελλάδα και πάλι αναπνέει τον άερα της λευτεριάς. Τέσσερα χρόνια ύστερ' από την ύπουλη επίθεση ενάντια της, η Ελλάδα έδωσε όλοτε-λα σχεδόν από τα ιερά της χώματα τους νεοβαρβάρους της Ευρώπης, που κάψανε, ρημάξανε και μόλυναν τό-πάν εκεί. Με τό σίδερο και με τη φω-τιά, με την πείνα και με την άτιμία προσπάθησαν να εξαφανίσουν τον έλ-ληνικό λαό, άφου δέν ήθελε να γίνει πειθηνίο τους όργανο στους άνομους για όλη την άνθρωπότητα σκοπούς των. Μά η άδούλωτη ψυχή του Έλ-ληνα τόν έφερε στα βουνά, που ξανα-γαμίσαν πάλι κλεφτουριά: «Κάθε κορφή και φλάμπουρο κάθε κλαδί και κλέφτης». Κι άπ' εκεί πολεμούσαν οι Έλληνες τόν επίβουλο έχθρό παντού, όσο πού με τη βοήθεια των Συμμάχων τότε διώξανε όλότελα από την Έλλά-δα και ξανάφεραν τη Λευτεριά στη χώρα της, στη χώρα πού τη γέννησε.

Ποιοί Κάλβοι και ποιοί Σολωμοί, ποιοί Σιμωνίδες και ποιοί Πινδαροι θα ψάλουν τώρα την άναστημένη Λευ-τεριά και την έλεέθηρη Έλλάδα δέν ξαίρουμε άκόμη, όμως ό ύμνητής της ύπέροχης αυτής Δόξας πού λέγεται Έλλάδα του 1940—1944, (νικηφόρα και ήρωική, σκλαβωμένη και ήρωική πάλι, και ξανά έλεύθερη και ήρωική) θα έχει δύσκολο και τραχύ έργο να έπιτελέσει. Δέ μοιάζουμε τα τέσσερα αυτά χρόνια με τίποτε χρονικά ανά-λογο στη μακραίωνη έλληνική Ιστορία. Σε καμιά τετράχρονη περίοδο δέν είναι μαζεμένο τόσο και τέτοιο ύλικό ήρωισμού και θυσίας, άκαμπτης πί-στης και αντίστασης, μαρτυρίου και θρήνου, τραγικού και ήθικοδ μεγα-λειου. Τό έλληνικό έθνος έδειξε τόν πιό καθαρό έαυτό του, πλέριο τό χα-ραχτήρα του στα χρόνια αυτά. Η έλ-ληνική ζωή τεσσάρων χιλιάδων χρό-νων παρουσιάστηκε συμυκνωμένη και παντοδύναμη στη ζωή τεσσάρων μό-νο χρόνων! Δέν είναι λοιπόν εύκολο στον τεχνίτη του λόγου να κάνει την έπιλογή των πιό χαρακτηριστικών εκ

δηλώσεων του έλληνικού λαού στα τέσσερα αυτά χρόνια και να τις πλά-σει καλλιτεχνικά σ' έργο άξιο με τό θέμα, γιατί όλες οι εκδηλώσεις είναι χαρακτηριστικές, γιατί στο κάθε τι κινείται η αώνια ψυχή της Έλλάδας. Οι ήρωες της Πίνδου και της Άλβα-νίας, του Ρούπελ και της Κρήτης άξι-ζουν όσο και ό άντρας πού δέ δέχτη-κε να πάει στη Γερμανία να δουλέ-ψει στη χιτλερική πολεμική μηχανή και φυλακίστηκε, πείνασε, δολοφονή-θηκε, όσο και οι γυναίκες και τα παι-δάκια πού πεινασμένα κι άρωστημέ-να υποφέρανε στην Έλλάδα τις κα-κουχίες, περιήφανα και με τό κεφάλι ψηλά, άδούλωτοι όλοι και ήρωικοί. Όλοι δουλέψανε, όλοι θυσιάστηκαν για την τιμή και τη λευτεριά της Έλ-λάδας, και πρέπει όλοι αντίαξια να ύ-μνηθούν στο νέο έπος της Έλλάδας πού θα τό γράψει ό δυνατός ποιητής.

Πιστεύω πώς δέ θα λείψει τώρα ό μεγάλος ποιητής πού θα κάνει άξια τέχνη την έλληνική άρετή του 1940—1944. Γιατί πιστεύω πώς τό νέο έλεύ-θερο έλληνικό κράτος θα χρησιμο-ποιήσει άξια όλες του τις δυνάμεις για να ξαναχτίσει μιá Έλλάδα με-γάλη και ισχυρή ύλικά και πνευματι-κά, και θα δώσει σε κάθε Έλληνα την εύκαιρία να πάρει ό,τι καλό έχει η ζωή και να δώσει ό,τι καλό αυτός έχει. Θα είναι μιá ιραγματικό έλεύ-θερη και δημοκρατική Έλλάδα, όχι μονάχα στον τύπο του πολιτεύματος, μά στη ζωή προπάντων, στο ύλικό και πνευματικό άγαθό πού θ' άπλω-θούνε σ' όλες ισομέτρα και δικαία. Και τότε, μέσ' άπ' τό λαό πού τόσο δουλέψε και τόσα υπέφερε για να ξανα-φέρει τη Λευτεριά στην Έλλάδα, μέσ' άπ' τό βασανισμένο αλλά έλεύ-θερο και ξυπνημένο πιά λαό θα βγούν οι άξιοι ύμνητές της έλληνικής λευτε-ριάς, της συνολικής λευτεριάς, της στηριγμένης και ύψωμένης πάνω στη συνολική έλληνική προσπάθεια. Ό λαός πού έκανε ζωή του την πολύμ-οχη έλευθέρωση της Έλλάδας, αυτός θα δώσει και τους πνευματικούς έρ-γάτες πού θα πλαστοουργήσουν με την τέχνη τους την έξύμνηση της.

Μ' αυτά δέν άρνιέμαι τη σημασία των παλαιότερων Έλλήνων λογοτε-χνών, πού σχεδόν όλοι εξακολούθησαν και στα μαύρα χρόνια της κατοχής

νά ἐργάζονται ἀκατάπαυτα γιὰ τὴν ἐλεύθερη πνευματικὴ ἐκδήλωση τοῦ ἑλληνικοῦ μαρτυρίου. Ἡ παράδοση τους θὰ μᾶς εἶναι πάντα πολὺτιμη καὶ σεβαστὴ. Ὅμως φοβοῦμαι πὼς στὴν ὑπέροχη ἑλληνικὴ δοκιμασία τῆς 1940—1944 καὶ στὴν αὐριανὴ ἀνυποχώρησι μὴ δύνανται νὰ ἀποτελοῦν μόνον τὰ κοντόλια τους, καὶ χρειάζονται τὴν ὀρμὴ καὶ τὰ νιάτα τῶν ἀγνωστων ἀκόμη νεοσύλλεκτων, ποὺ ἀποτελοῦν τώρα καὶ θ' ἀποτελέσουν κι αὐριο τὴ νέα πνευματικὴ στρατιὰ τῆς Ἑλλάδας. Οἱ νέοι πνευματικοὶ ἀγωνιστὲς θὰ εἶναι οἱ ἴδιοι ποὺ χτές πολεμοῦσαν στα βουνὰ καὶ στὶς θάλασσες, στὶς πόλεις καὶ στοὺς κόμπους τὸν ἐχθρὸ, αὐτοὶ ποὺ σήμερον ζητοῦν νὰ δώσουν πνευματικὸ καὶ πραγματοποιημένο περιεχόμενο στὸν ἔθνικὸ ἀγῶνα γιὰ τὴ λαϊκὴ δικαιοσύνη. Γιατὶ ἡ Λευτεριά ποὺ ξαναγύρισε στὴ χώρα τῆς εἶναι προπάντων* λαϊκὴ ἑλληνικὴ λευτεριά.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΞΗΣ

ΦΩΤΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ

* Δέκα χρόνια συμπληρώνονται ἀπ' τὴ μέρα τοῦ θανάτου τοῦ Φώτου Πολίτη. Νομίζουμε πὼς δὲν εἶναι καθόλου ἄστοχο μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἐπετειοῦ αὐτῆς νὰ ποῦμε λίγα λόγια γιὰ τὸν μεγάλο σκηνοθέτη καὶ διανοούμενο, ποὺ λάμπουσε τὴ νεοελληνικὴ τέχνη.

Ὁ Φῶτος Πολίτης γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα τὸ 1890 κ' ἦταν γιὸς τοῦ Νικολάου Πολίτη, καθηγητῆ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τοῦ καλλιτέρου Ἑλλήνα Λαογράφου. Σπούδασε στὴν Ἀθήνα νομικά καὶ συμπλήρωσε τὶς σπουδὲς του στὴ Γερμανία, ὅπου ἀσχολήθηκε, κυρίως, μὲ τὸ θέατρο καὶ τὴ λογοτεχνία.

Ὅταν γύρισε στὴν Ἀθήνα ἐξέδωκε τὸ 1916 τὴν τραγωδίαν «Τοιμισκῆς» καὶ τὸ 1924 τὸ σατυρικὸ ἔργο «Ὁ Καραγκιόζης ὁ Μέγας». Τὸ 1907 μέχρι τὸ 1908 ἦταν διευθυντὴς τοῦ περιοδικοῦ «Ἠγερῶ». Ἐπειτα τὸν βρῖσκουμε φιλολογικῶ καὶ θεατρικῶ κριτικῶ διαφόρων ἑφημερίδων. Τελευταία ἔδινε συχνὰ ἐπιφυλλίδες στὴν «Πρωΐα», ποὺ κάθε μιὰ ἀποτελοῦσε ἀνάλυση τῶν

πιο σοβαρῶν ζητημάτων τῆς νεοελληνικῆς σκέψης.

Ὅταν ἰδρύθηκε ἡ Ἑπαγγελματικὴ Σχολὴ Θεάτρου διωρίστηκε ὡς αὐτὴ καθηγητῆς τῆς δραματολογίας κ' ὅταν τὸ δνειρὸ του τῆς δημιουργίας τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου πῆρε σάρκα καὶ ὄσπ'α, διωρίστηκε σκηνοθέτης του. Πάλαισε τότε, βρῆκε ἀντίδραση, ἄκουσε χλευασμοὺς καὶ κατηγορίες καὶ φιλοτίμος κ' εὐαισθητοῦς ἦταν, δὲ μπορεσε νὰ κρατηθεῖ στὴ ζωὴ, ποὺ τὴ φαρμάκωναν οἱ ἐχθροὶ του. Πέθανε τὸ Δεκέβριον τοῦ 1934.

Τὸν Φῶτον Πολίτην πρέπει νὰ τὸν ἐξετάσουμε ἀπὸ δύο πλευρὰς: ὡς κριτικὸ καὶ ὡς σκηνοθέτη.

Ὁ Πολίτης γιὰ τὰ νεοελληνικὰ γράμματα ἦταν ἕνας ἐπαναστάτης. Ἡ ἄρνησις του πῆγαζε ἀπὸ ἕνα πνεῦμα γενρὰ μορφωμένο καὶ χτυποῦσε ἀλύπητα τὴν φευδιὰ καὶ τὴν ἐπιτηδεῦση τῶν περισσοτέρων πνευματικῶν μας παραγόντων. Δὲν ἤξερε νὰ κολακεύει. Γι' αὐτὸ σχημάτισε πολλοὺς ἐχθρούς, ποὺ τοῦ ἀνταπόδωσαν τὰ βέλγη μὲ τὴ σειρά τους. Πιστεῖτε σ' ἕνα ἀνώτερον νεοελληνικὸ πολιτισμὸ, ποὺ στηρίζεται ἀπάνω στὴ διανοητικὴ ἀνάπτυξη τοῦ συνόλου. Ζητοῦσε σχολεῖα, Πολλὰ σχολεῖα. Συνηρητικὸς δὲν ἦταν, ἀνιτασσοῦσαν ὅμως τὴν ἀριστερὴν ἰδεολογίαν. Ἀγαποῦσε μὲ φανατισμὸ τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια, διακηρύττοντας, ὅπως κ' ὁ πατήρ σου, ὅτι εἶναι τὸ λαμπρότερον κλημειὸ τοῦ πολιτισμοῦ μας. Ἐβλεπε τὰ ψεγάδια τῶν φιλολογικῶν μας κύκλων καὶ ἀνισχυροῦς νὰ τὰ ἐξαλείψει, παρά τὴ μαχητικότητά του, πρὸς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του ἀισθανόταν κάποια ἀπογοήτευσι κ' ἔβλεπε ὀλοφάνερα τὸ ναυαγιο τῶν ἰδεοκρατικῶν τῶν ἐπιδιώξεων Παλῆους φημάρσιμους λογοτέχνες προσπάθησε νὰ τοὺς κατεβάσει ἀπ' τοὺς θρόνους τους, καὶ ἐπαίνεσε μὲ μανία καὶ φανατισμὸ ἄλλους ἀγνωστοὺς καὶ πρωτοεμφανιζομένους τεχνίτες τοῦ λόγου.

Ἡ κριτικὴ τοῦ Φώτου Πολίτη ἦταν καθοδηγητικὴ, διαφωτιστικὴ, ἐμπεριστατωμένη, ἀπόπνεε, μ' ἄλλα λόγια, πολιτισμὸν.

Ὡς σκηνοθέτης ὁ Πολίτης ὑπῆρξε ὁ δημιουργὸς τοῦ νεοελληνικοῦ θεάτρου μετὰ τὸν Κώστα Χρηστο-

μάνο. Πήρε στα χέρια του τὸν Ἑλληνα ἠθοποιὸ κί' ἀπὸ ἀπειθαρχητο στοιχεῖο τὸν ἔκανε μαριονέττα.

Τὸ νεοελληνικὸ θέατρο κί' ἀγνοοῦσε καὶ δὲν ἀνεχόταν τὸν σκηνοθέτη. Ὁ κάθε ἠθοποιὸς ἔκανε τοῦ κεφαλιοῦ του καὶ δὲν ὑπῆρχε ἐνιαία γραμμὴ στὴ διδασκαλία ἐνὸς ἔργου. Οἱ σκηνογραφίες, τὰ κουστοῦμια, οἱ φωτισμοί, γινόντουσαν πάντα πρόχειρα καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ συγγραφέα. Ὁ Πολίτης ἀλλάξε τὴν κατάστασιν. Ὁ ἠθοποιὸς δὲν εἶχε προσωπικότητα, οὔτε κί' ὁ σκηνογράφος, οὔτε κί' ὁ μηχανικὸς τῆς σκηνῆς. Ἀνάλογα μὲ τὴν ἀτμόσφαιρα καὶ μὲ τὴν «θέσιν» τοῦ ἔργου, ὁ σκηνοθέτης Πολίτης θά μοίραζε καὶ θά διδασκε τοὺς ρόλους, θά ἔκανε τὴ μακέττα γιὰ τὸ σκηνογράφο, θά ὀδηγοῦσε τοὺς μηχανικοὺς τῆς σκηνῆς σάν ἀληθινὸς κερβερός.

Στὰ ἀρχαῖα δράματα ὁ Πολίτης φύσθηε καινούργια πνοή. Κατάργησε τὰ πατροπαράδοτα ἡμίχория, ἔνωσε τὸ χορὸ σ' ἓνα ἄρμονικὸ σύνολο, πού τὸ κινοῦσε ρυθμικά, μὲ κινήσεις πλαστικές, πού τις βρίσκουμε σὲ παραστάσεις ἀρχαίων ἀγγείων, ἢ στίς μετόπες τῶν ναῶν. Ἀπαραίτητὴ ἦταν ἡ μουσικὴ ὑπόκρουση, ὅπως ἀπαραίτητὴ ἦταν καὶ ἡ ὄρχηση. Ἐπίσης τοὺς μονολόγους τῶν χορικῶν, ὅταν τραβοῦσαν σὲ μάρκος, τοὺς ἔκανε ζωηροὺς διαλόγους.

Κάθε παράσταση πού παρουσίαζε ὁ Πολίτης ἦταν δημιουργικὴ, ἀσυνήθιστη γιὰ τὸ νεοελληνικὸ θέατρο, μελητημένη, πολιτισμένη. Ἴσως τὸ ἔθνικὸ θέατρο νὰ ναυαγοῦσε, ἀνδὲν τὸ ὀδηγοῦσε αὐτὴ ἡ μεγάλη μορφή στὰ πρῶτα του βήματα.

Ἐπειδὴ τὸ σκηνοθετικὸ ἔργο τοῦ Πολίτη εἶναι ἕνας σταθμὸς, δὲν θεωροῦμε ἄσκοπο νὰ ἀναφέρουμε ἐδῶ ὅλα τὰ ἔργα πού ἀνέβασε στὸ ἔθνικὸ θέατρο: *Αἰσχύλου*: «Ἄγαμέμνων». *Γ. Ξενοπούλου*: «Θεὸς Ὁ νεῖρος». *Σαίξπηρ*: «Ἰούλιος Καῖσαρ» (χρησιμοποίησε τὴν προσπητικὴ τῆς σκηνῆς κατὰ βαθὸς καὶ κατὰ ὕψος). *Δ Βυζαντίου*: «Βαβυλωνία» ἐκτυλίσσεται στὸ ὑπαίθρο κί' ὄχι σὲ κλειστὸ χῶρο, ὅπως θελεῖ ὁ συγγραφέας). *Προσπερ Μεριμέ*: «Ἡ ἄμαξα». *Ἀλ' Ὀυτρόφοκι*: «Γλέντι, κρασί, ἀ-

γάπη» (ἡ τελευταία ἐμφάνισις τῆς Μαίρης Σαγιάνου, τῆς διαλεκτῆς καλλιτέχνιδος πού τόσο πρόωρα πέθανε). *Σαίξπηρ*: «Ὁ ἔμπορος τῆς Βενετίας». *Γαλάτειας Καζαντζάκη*: «Ἐνῶ τὸ πλοῖο ταξιδεύει» (παρουσιάστηκε στὴ σκηνή, μὲ θαυμαστὸ τρόπο, ἡ προσοψη ἐνὸς πλοίου, ἀπ' τὸ κατὰστρώμα μέχρι τὸ ἀμπάρι). *Γκρεχόριο Μαρτινέθ Σιέρρα*: «Τὸ τραγοῦδι τῆς κούνιας». *Μπέρναρτ Σόου*: «Ὁ ἄνθρωπος τοῦ πεπρωμένου». *Γιουζίν Ο' Νήλ*: «Ἄννα Κρίστι». *Γ. Μπούγερ*: «Ὁ θάνατος τοῦ Δαντῶν» (Ἐδῶ κατάργησε τίς σκηνογραφίες καὶ χρησιμοποίησε μόνον ἓνα βελούδινο μαῦρο παραπέτασμα ὡς φόντο). *Μπέρναρτ Σόου*: «Ὁ προσηλυτισμὸς τοῦ Καπετάν Μπρομπόου». *Ἐρρίκον Ἴφεν*: «Γιάννης Γαβριηλ Μπόρκμαν». *Γ. Ξενοπούλου*: «Ποτολόγος». Τὸ κρητικὸ μυστήριον «Ἡ θυσία τοῦ Ἀβραάμ» (Ἐδῶσε στὴ σκηνογραφία τὸν τοῦ Βυζαντινῆς ἀγιογραφία). *Β. Ρόλα*: «Νάζει τὸ Μεσολογγί». *Σαίξπηρ*: «Ὁθέλλος» (Τὸ ἀξιοσημείωτο εἶναι ὅτι ὁ ἴαγος ἐμφανίζεται ὄχι ὡς ἄνθρωπος συκοφάντης, ἀλλὰ ὡς γενναῖος κί' ἀδικοῦμενος ἐκδικητής). *Τριστὰν Μπενάτ*: «Ζιζάνιο». *Ἀλφρέ Νεὲ Μυσσέ*: «Τὸ φανάρι». *Σοφοκλέους*: «Οἰδίπους Τύραννος». (Ἡ πιὸ μεγάλη του δημιουργία). *Μολιέρου*: «Ὁ Ἀρχοντοχωριάτης». *Τζων Γκαλογορόθου*: «Καθῆκον». *Ντ' Ἀννούνιο*: «Ἡ κόρη τοῦ Γιόριο». *Παντελῆ Χόρν*: «Τὸ φυτὰνακι». (Ἄφθαστο σὲ παλῶ Ἀθηναϊκὸ χρῶμα). *Κ. Γολδόνη*: «Λοκάντιερ». *Ἐρρίκον Ἴφεν*: «Βρυκόλακες» (Ὁλόκληρο τὸ δράμα τὸ ὑπόκρουε ὁ μονότονος θόρυβος βροχῆς, γιὰ νὰ αὐθῆθεῖ ἡ μελαγχολία πού τὸ χαρακτηρίζει). *Μπέρναρτ Σόου*: «Ὁ ἄνθρωπος τοῦ Διαβόλου». *Ἀλ. Αἰδωρίκη*: «Λόρδος Βύρων». *Ντοστογιέφοβκι*: (διασκευῆ Αἰμ. Βεάκη): «Γατεῖνοι καὶ καταφρονημένοι». *Αἰσχύλου*: «Πέρσαι». *Ἐρρίπιδου*: «Κύκλωψ». *Σπύρον Μελλῆ*: «Ἰούδας». *Στεφὰν Τοβάτς*: «Τοῦ φωχοῦ τ' ἄρνη». Κί' «Ὁν κάρλος» τοῖ *Σίλλερ*, τὸ ἔργο πού περισσότερο ἀπ' ὅλα ἀγάπησε ὁ Πολίτης, ἦταν τὸ κύκνειο ἄσμα του.

ΝΙΚΟΣ Σ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Λεμεσός.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΛΟΝΔΙΝΟ

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ ΣΤΗΝ ΑΓΓΛΙΑ

Ο ΤΥΠΟΣ

Στὸ προηγούμενόν μου σημείωμα πρὸς τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» μίλησα γενικά γιὰ τὴν πνευματικὴ ζωὴ στὴν Ἀγγλία καὶ εἰδικὰ γιὰ τὴν ἀλλαγὴ πού ἔχει παρατηρηθῆ στὶς τίσεις καὶ τὰ μοτίβα κατὰ τὴ διάρκειά τοῦ παρόντος πολέμου.

Σ' αὐτὸ τὸ σημείωμα θ' ἀσχοληθῶ γενικά γιὰ τὸν Τύπο.

Ὁ Ἀγγλικὸς ἢ καλύτερα ὁ Βρετανικὸς Τύπος, μπορεῖ νὰ χωρισθῆ σὲ καθημερινό, ἐβδομαδιαῖο καὶ περιοδικό Τύπο. Ὁ καθημερινὸς διακρίνεται σὲ ἐθνικὸ λεγόμενον Τύπο, δηλ. σὲ καθημερινὲς μεγάλες Παμβρετανικὲς ἢ ἀκόμα καὶ Παγκόσμιες ἐφημερίδες καὶ σὲ ἐπαρχιακὸ ἢ τοπικόν, πού κυκλοφορεῖ συνήθως στὴν ἐπαρχία ἢ στὲς διάφορες περιφέρειες, βιομηχανικὲς καὶ ἐμπορικὲς, μὲ νέα καὶ ἄρθρα καὶ μελέτες πού ἐνδιαφέρουν τὴν ἐπαρχία, ὅπου ἐκδίδεται. Τόσο δὲ ὁ ἐβδομαδιαῖος ὅσο καὶ ὁ περιοδικὸς τύπος διαιροῦνται σὲ φιλολογικόν, λογοτεχνικόν, ἐκπαιδευτικόν, πολιτικοκοινωνικόν καὶ παντὸς εἶδους τεχνικόν ἢ ἐπαγγελματικόν τύπο.

Ἄς ἐξετάσωμε πρῶτα τὸν καθημερινὸν ἐθνικὸν τύπον.

Ὅπως σὲ ὅλες τὲς πρωτεύουσες τῶν μεγάλων κρατῶν, ὁ τύπος αὐτὸς ἐνδιαφέρεται ἐξ ἴσου σχεδὸν γιὰ τὰ παγκόσμια ζητήματα ὅσο καὶ ἐκεῖνα τῆς Αὐτοκρατορίας. Μπορῶ δὲ ἀκόμα νὰ πῶ πὼς οἱ ἐθνικὲς ἐφημερίδες ἀσχολοῦνται περισσότερο γιὰ τὰ παγκόσμια ζητήματα καὶ προβλήματα, καὶ ἐληθεάζουν τὲς διάφορες καταστάσεις, πο-

λιτικὲς καὶ κοινωνικὲς, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο τύπο τοῦ κόσμου. Τὸν λόγον αὐτὸ δὲ θὰ τὸν ἀναζητήσωμε μονάχα στὰ μέσα πού διαθέτουν οἱ τεράστιοι αὐτοὶ οργανισμοὶ μὲ ἀντιπροσώπους καὶ ἀνταποκριτὲς σ' ὅλα τὰ σημεῖα τῆς γῆς, εἰδικὰ δὲ στὴν ἀπέραντην Αὐτοκρατορία πού περιλαμβάνει χώρες σὲ ὅλες τὲς Ἡπείρους, πού βρίσκονται σ' ἐπαφὴν ἐμπορικῆ, πολιτικῆ, ἐθνολογικῆ κ.λ.π. μὲ ὅλες τὲς φυλὲς καὶ τὲς ἐθνικότητες.

Πρέπει πρὸ παντὸς νὰ τὸν ἀναζητήσωμε σὲ μερικὰ ἄλλα χαρακτηριστικά, πού ἔχει ὁ τύπος αὐτός, καὶ πού μπορεσε νὰ κρατήσει καὶ νὰ διατηρήσει ἀκόμα καὶ διὰ μέσου ὄλων τῶν καταιγίδων καὶ τῶν συμφορῶν καὶ τῶν ἡττῶν πού ὑπέστη ἡ χώρα αὐτὴ στὸ διάστημα τοῦ παρόντος πολέμου, χαρακτηριστικά πού τοῦ δίδουν μεγάλην ἀuthenticitῆ καὶ τὸν καθιστοῦν πῶς ἀξιοπρόσεχτο ἀπὸ τὸν ἄλλο διεθνή τύπον. Αὐτὰ δὲ τὰ χαρακτηριστικὰ μποροῦν νὰ συνοψιστοῦν πρῶτα στὴν ἔστω καὶ φαινομενικὴ κάποτε ἀντικειμενικότητα πού διατηρεῖ, καὶ δεύτερο στὴν ἄγνοιστὴ του συντηρητικότητα, τὴ κερασμένη μὲ ἀπλότητα καὶ σαφήνεια στὴν ἐκθεσὴ τῶν διαφορῶν ζητημάτων. Κι' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀντικειμενικότητα τοῦ στα παγκόσμια ζητήματα — ἐκτὸς φυσικὰ ἐκείνων πού ἐνδιαφέρουν τὴν Αὐτοκρατορία καὶ εἰδικὰ τὲς Ἀποικίες, ὅπου, ὅταν δὲν διαστρέφονται αἱ εἰδήσεις μεταδίδονται μονόπλευρα — ἐσημειώθη πολλάκις πὼς ἔθνη πού βρίσκοντοσαν σὲ διαφορὲς καὶ διαφονίες μεταξὺ τους, ἔστρεψαν τὰ βλέμματα πρὸς τὸ Βρετανικόν Τύπο γιὰ ν' ἀντιληφθοῦν πὼς ἡ παγ-

κόσμια κοινή γνώμη βλέπει και κρίνει και ζυγίζει τές διαφορές τους.

Ἐγράφη πολλάκις, π.χ. πὼς ἡ ἐφημερίδα «Τάϊμς» ἀποτελεῖ μιὰ ἀπὸ τές μεγαλύτερες δυνάμεις στὴν Ἑυρώπη. Κι' ὅτι ἐκεῖνος ποὺ πρόκειται νὰ γράφει τὸ κύριο ἢ τὰ κύρια ἄρθρα—3 ἕως 4 τὴν ἡμέρα—πρέπει νὰ καταβάλῃ καὶ τὴν τελευταίαν οὐγγία τοῦ μυαλοῦ του, γιατί ἔχει ὑπ' ὄψει πὼς θὰ διαβαστοῦν—πολλές φορές καὶ αὐθημερόν—ἀπὸ τὰ Ἑπισημοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν ὄλων τῶν Κρατῶν τοῦ κόσμου καὶ ἀπὸ ὄλων ἐκεῖνων ποὺ θέλουν νὰ ἔχουν γνώμη γιὰ τὰ παγκόσμια ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ ζητήματα τῆς ἡμέρας.

Κι' αὐτὸς λοιπὸν ὁ ἐθνικὸς τύπος μὲ τὴν παγκοσμιότητά του φαίνεται σήμερα τόσο διαφορετικὸς σὲ ιδέες, σὲ ἔκφραση, σὲ χειρισμὸ τῶν διαφορῶν προβλημάτων καὶ σὲ διατύπωση ἰδεολογίας καὶ ἁρχῶν ἀπὸ ὅτι ἦταν πρὸ τοῦ πολέμου. Καὶ πολὺ δύσκολα θὰ μποροῦσε κανεὶς ποὺ ἔχει χάσει τὴ συνέχεια, νὰ τὸν παρακολουθῆσει.

Οἱ μεγάλες καθημερινές ἐφημερίδες, ὅπως οἱ Τάϊμς (Καιροί), ὁ Ἡμερησίος Τηλέγραφος, τὸ Ἐξπρές, ὁ Ἡμερησίος Κήρυξ, ὁ Ἡμερησίος Ταχυδρόμος καὶ ἡ ἐργατικὴ ἐφημερίς Καθημερινὸς Ἐργάτης, διαφέρουν πολὺ ὀλίγον ἢ ἀκόμα καθόλου στές καθημερινές τους εἰδήσεις, στὰ κύρια ἄρθρα καὶ στὰ ἄρθρα τῶν πολεμικῶν τους σννεργατῶν ὅπως καὶ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ζητημάτων.

Ἐχουν φυσικὰ διαφορές καὶ μάλιστα κάποτε σοβαρᾶς φύσεως σὲ ζητήματα ἐσωτερικὰ, διοικητικὰ, ἐκπαιδευτικὰ, οικονομικὰ κ.λ.π. τὰ ὁποῖα παρακολουθοῦν τὴν φορὰν

καὶ τὰς ἀπόψεις ποὺ ἐκφράζονται καθημερινὰ στὴ Βουλὴ ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν διαφορῶν κομμάτων καὶ ὀργανώσεων. Καὶ ἀλοιμόνο ἂν δὲν ὑπῆρχαν. Δὲν θὰ διέφερον ὁ τύπος αὐτὸς καθόλου ἀπὸ τὸν φασιστικὸν τοιοῦτον.

Ἐσημείωσα παραπάνω πὼς ἕνας ἀπὸ τοὺς λόγους ποὺ ὁ Βρετανικὸς τύπος ἔχει ἀποκτήσει παγκόσμιο κύρος, εἶναι ἡ σοβαρότητα μὲ τὴν ὁποία γράφει καὶ ἡ συντηρητικότητά μὲ τὴν ὁποίαν ἐξετάζει τὰ διάφορα ζητήματα. Μὲ μεγάλη προσοχὴ χρησιμοποιοῦνται οἱ λέξεις καὶ πρὸ παντὸς τὰ ἐπίθετα. Οἱ ἐπαινοὶ εἶναι σχεδὸν πάντα λογικοὶ κι' οἱ περιγραφές φυσικῆς καὶ λιτές. Ἡ φαντασία δὲν ἔχει χῶρον στὴ δημοσιογραφία. Αἱ διαδόσεις μεταδίδονται πάντοτε ὡς διαδόσεις—μερικῆς ἐφημερίδες μάλιστα ἀποφεύγουν καὶ νὰ τές μεταδίδουν καν—καὶ ὁ προσεχτικὸς ἀναγνώστης δὲν δυσκολεύεται νὰ πείρει ἰδέα τῆς κατιστάσεως ποὺ νὰ εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥτιον πλησίον πρὸς τὴν πραγματικότητα.

Οἱ γερμανοὶ κι' οἱ ἰταλοὶ ὅπως καὶ γάλλοι καὶ ἄλλοι δημοσιογράφοι καὶ δημοσιολόγοι διαφορῶν χωρῶν κατηγοροῦσαν πολλὰς φορές τὸ Βρετανικὸν τύπον πὼς κάτω ἀπὸ τὴν ὑποκριτικὴν του σοβαρότητα καὶ συντηρητικότητά κρύπτει τὸν μεγαλύτερον, τὸν πιὸ ὑπουλοὺν κι' ἐπικίνδυνον ἐθνικισμὸν, καὶ πὼς δῆθεν ἡ φαινομενικὴ του ἀκεραιότητα στὰ διάφορα διεθνῆ ζητήματα δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ στάχτη στὰ μάτια τοῦ κόσμου, ποὺ δυσκολεύεται νὰ ξεχωρήσει τὸ συμφέρον ἀπὸ τὴν ἰδεολογία. Κι' αὕτη ἡ κατηγορία, γιὰ μερικῆς τουλάχιστον ἐφημερίδες δὲν εἶναι τελείως

ψέμα. Για κείνους αίφνης πού ἐνθυμούνται καλά—εἶναι οἱ Τάιμς πού μ' ἔνα τους κύριο ἄρθρο εἶχαν πωλήσει τὴν Τσεχοσλοβακία στὸ Χίτλερ τὸ 1938 καὶ εἶχαν δώσει μ' αὐτὸ τὴν ἐντύπωση πὼς ὑποστηρίζουν τὰ σχέδιά του στὴν Εὐρώπη γιὰ νὰ στραφοῦν μετὰ λίγους μῆνες ἐναντίον του, ὅταν τ' αὐτοκρατορικά συμφέροντα τὸ ἐπέτρειπαν ἢ τὸ ἀπαιτοῦσαν.

Εἶναι ὅμως ἐξ ἄλλου ὀρθό, πὼς ἐν τῷ συνόλω του ὁ ἐθνικός τύπος δίδει συνήθως καὶ τὴν ἄλλην ἀποψη ἀπὸ ἐκείνη πού ὑποστηρίζει, ἐκτός—καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ τονισθῇ πολὺ σοβαρὰ—ὅταν πρόκειται γιὰ ἀποικιακὰ ζητήματα, ὁπότε δὲν ὑπάρχει δευτέρα ἀποψη ἀπὸ ἐκείνη τοῦ συμφέροντος τῆς Αὐτοκρατορίας. Λέγουν μάλιστα πολλοί, πὼς ἐνῶ γιὰ ὅλα σχεδὸν τὰ ἄλλα ζητήματα οἱ ἐφημερίδες δημοσιεύουν κατὰ κανόνα τὲς γνώμες τῶν ἀναποκριτῶν καὶ κάποτε τῶν ἀναγνωστῶν τους, σὲ ἀποικιακὰ ζητήματα συνήθως συμβουλευοῦνται τὸ Ὑπουργεῖο τῶν Ἀποικιῶν, προτοῦ ἐκφράσουν οἰανδήποτε γνώμην. Σ' αὐτὲς ὅλες ὅμως τὲς ἀπόψεις καὶ τὲς γνώμες, ὑπάρχουν καὶ οἱ ἐξαιρέσεις, πού τώρα τελευταῖα εἶναι συχνότερες. Καὶ ἀσφαλῶς σήμερα κάμνει μεγάλην ἐντύπωση στοὺς συντηρητικούς κύλους ὄχι μόνο τῆς Ἀγγλίας, μὰ ὅλου τοῦ κόσμου, πὼς μερικὲς ἐφημερίδες τῆς ἀριστερᾶς ὅπως καὶ ἄλλες φιλελεύθερες ἔχουν πάρει ἀντίθετη στάση γιὰ τὸ Ἰνδικὸ ζήτημα, ἀπὸ ἐκείνη πού ὑποστηρίζει ἡ Κυβέρνηση.

Ὅλος σχεδὸν ὁ ἐθνικός τύπος στὴ Μ. Βρετανία, ὅπως καὶ παντοῦ τοῦ δημοκρατικοῦ κόσμου, ἀποτελεῖ ὄργανο τῶν διαφόρων κομμά-

των τῆς χώρας, τὲς ἀπόψεις καὶ τὰ συμφέροντα τῶν ὁποίων ὀφείλει νὰ ὑποστηρίξει.

Ὅπως ὁ καθημερινὸς ἔτσι καὶ ὁ περιοδικὸς τύπος τῆς Μ. Βρετανίας εἶναι πολὺ σπουδαῖος καὶ ἀξιοπρόσεχτος. Οἱ μελέτες γιὰ τὰ παγκόσμια πολιτικά καὶ ἄλλα ἐσωτερικὰ ζητήματα τῶν διαφόρων χωρῶν εἶναι συνήθως σοβαρᾶς καὶ τὲς περισσότερες περιπτώσεις ἀρκετὰ ἀντικειμενικῆς. Εἶναι πολὺ προσεχτικοὶ οἱ ὑπεύθυνοι συνήθως στὴ συνεργασία πού δέχονται καὶ εἶναι διατεθειμένοι νὰ μεταδώσουν καὶ τὴν ἀντίθετην ἀποψη, ἂν ὑπάρχει τέτοια, ἔστω κι' ἂν αὐτὴ δὲν συμφωνεῖ τελείως μὲ τὴν πολιτικὴν καὶ τὲς ἐπιδιώξεις τους. Ἰδίᾳ τὰ φιλολογικὰ περιοδικά, ὅπως εἶναι τὸ Ἐκπαιδευτικὸ καὶ Φιλολογικὸ παράρτημα τῶν Τάιμς, ὁ Λίσενερ, ὁ Σπεκτέιτορ καὶ ἄλλα, εἶναι πραγματικοὶ καθρέπτες τῆς φιλολογικῆς ζωῆς τοῦ τόπου, καὶ δίδουν μὲ ἀντικειμενικότητα τὲς κρίσεις τους γιὰ τὲς σπουδαιότερες ἐκδόσεις τῆς ἐβδομάδος.

Καὶ τώρα ἀκόμα, μὲ ὅλους τοὺς περιορισμοὺς τοῦ χαρτιοῦ προσπαθοῦν νὰ κρατοῦν τὸ ἀναγνωστικόν τους κοινὸ ἐνήμερο τῆς πνευματικῆς κινήσεως ὅλου τοῦ κόσμου, τόσο στὴν ἀγγλικὴ γλῶσσα, ὅσο καὶ σὲ ἄλλες γλῶσσες.

Τὶ ἀκόμα δὲ θὰ μοροῦσε κανεὶς νὰ πῇ γιὰ τὲς ἑκατοντάδες τὰ περιοδικά, ἐβδομαδιαῖα, δεκαπενθήμερα, μηνιαῖα, καὶ τριμηνιαῖα, πού ἐνδιαφέρονται γιὰ κάθε ἐπιστητό, γιὰ ἐπιστήμη, θρησκεία, γλῶσσες, τέχνη, φυσικὰ καὶ ψυχικὰ φαινόμενα, πολιτικὴ καὶ κοινωνιολογία, οἰκονομικά, στρατιωτικά, ἱστορικά, γεωγραφικά, ἀστρονομία, ἐπαγγελ-

ματικά, ἱπποδρομιῶν καὶ κυνοδρομιῶν, καὶ ἐν γένει ἐκδόσεις πού οὔτε θὰ ἠμποροῦσε ποτέ νὰ ὑποθέσει κανεὶς ὅτι ἦταν δυνατὸ νὰ συλλάβει ἡ φαντασία τοῦ ἀνθρώπου. Μοῦ ἔκαμε κάποτε κατάπληξη νὰ μάθω πὼς ἐξεδίδετο ἐβδομαδιαῖο περιοδικὸ στὸ Λονδίνο μὲ 80 καὶ πλέον σελίδες, καὶ τὸ ὁποῖον ἀσχολεῖτο μοναδικὰ γιὰ τὲς ράτσες, τὲς ποιότητες καὶ γενεαλογίες τῶν διαφόρων εἰδῶν σκύλων, καὶ τὸ ὁποῖο κυκλοφοροῦσε σὲ δεκάδες χιλιάδες ἀντίτυπα, μὲ πλέον τῶν χιλίων διαφημίσεων σὲ κάθε του ἔκδοση. Καὶ δὲν πρέπει νὰ νομίσει κανεὶς πὼς ἐπρόκειτο περὶ τῶν σκύλων πού τρέχουν στὲς κυνοδρομίες, ἀλλὰ μονάχα γιὰ τὸ εἶδος τῶν κατοικιδίων σκύλων.

Εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατο νὰ παρακολουθήσει κανεὶς, ἔστω καὶ ἐπιπόλαια τὲς ἐκδόσεις αὐτές.

Ὁ Βρετανικὸς τύπος λοιπὸν ἀποτείνεται ὄχι μονάχα στὴν ἀπεραντήν Αὐτοκρατορία, μὰ σχεδὸν καὶ σ' ὄλο τὸν κόσμον, καὶ γι' αὐτὸ τὸ τεράστιο κῆρος πού διαθέτει. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀδικεῖ σημαντικὰ τὲς ἀποικίες καὶ τὰ προβλήματα τους. Ἐλπίζομε πὼς αὐτὸ δὲν θὰ συνεχιστῇ ἐπ' ἀπειρο. Ὅταν τὸ ἀτομικὸ συμφέρον παῦσει νὰ ἔχει τόσο λόγο στὰ διεθνή ζητήματα, τότε δὲν φαντάζομαι νὰ συνεχίσουν τὴν καταστρεπτικὴ πολιτικὴ τους οἱ Ἕλληνοφρονεῖς καὶ δημοσιογράφοι γιὰ τὰ ζητήματα τῶν ἀποικιῶν. Θὰ εἶναι τὸ ψέμα τότε φαντάζομαι πού δὲν θὰ τοὺς συμφέρει.

Λονδίνο.

I. ΚΥΚΚΩΤΗΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ

N. Σ. Βραχίμη : Ὁ Ἄγνωστος.
Νουβέλλα, 1944, σελ. 60 2/-.

Ὁ Ἄγνωστος τοῦ κ. Ν. Βραχίμη εἶν' ἓνα ἔργο ἄριστο καὶ στὴ σύλληψη καὶ στὴν ἐχτέλεση. Ὁ ἥρωας του, ὁ Σέργιος Ἀντωνίου Σέργιος, εἶναι μιὰ θολὴ προσωπικότητα, τύπος ἀσθόριστος, παράδοξος καὶ ἐλλειπτικός, μὲ πολλὰ κενὰ στὴ φυσιογνωμία του καὶ μὲ πολλοὺς ἀκροβατισμοὺς στὴ σκέψη του. Καὶ γίνεται περισσότερο σκωτεινὸς μὲ τὴν ἐσκεμμένη, τὴ σχεδιασμένη προσπάθεια τοῦ συγγραφέα νὰ τὸν περιτλέξει στὸ παρόν, στὸ παρελθὸν καὶ στὸ μέλλον, καὶ νὰ τὸν ζωγραφίσει μὲ λόγο ἐθελήμενα ἀσχημάτιστο καὶ ἐλλειπτικὸ. Ὁ Σέργιος εἶναι ὁ ἄγνωστος X, καὶ μπορεῖ θανάσιμα νὰ συγχιστεῖ μὲ ὁποιοδήποτε ἄλλο πρόσωπο τοῦ βιβλίου: ἡ καλύτερα, οἱ ἄλλοι τύποι εἶναι διάφορες ἐκδηλώσεις τοῦ ἴδιου κεντρικοῦ τύπου, τοῦ X. Μπορεῖ ἀκόμα στιγμὲς στιγμὲς νὰ ἐπεχταθεῖ καὶ σ' ὁποιοδήποτε ἄλλο τύπο τῆς ζωῆς ἔξω ἀπὸ τὸ βιβλίον, σ' ὁποιοδήποτε ἄλλο ἀνθρώπο πού τρέφεται μὲ τ' ὄνειρο καὶ παθαίνεται ἀπὸ τὲς φαντασίες του. Αὐτὸ ὅμως γίνεται σὰ μιὰ ἀδιόρατη ὑπόνοια ἢ σὰ μιὰ βιασμένη ἐκζητήση.

Ἔτσι βέβαια δὲν ὑπάρχει ἀρχιτεκτονικὴ στὸ ἔργο, ἢ τουλάχιστον, δὲν ὑπάρχει καθαρὴ ἀρχιτεκτονικὴ. Ἡ, ἂν θέλετε, ἡ μὴν του ἀρχιτεκτονικῆ εἶναι ἡ ἐσκεμμένη ἔλλειψη ἀρχιτεκτονικῆς, ἢ κατόπι ἀπὸ ἐπίμονο σχέδιο ἔλλειψη ἀρχιτεκτονικῆς. Γι' αὐτὸ κουράζει τὸ διάβασμα του καὶ δύσκολα μπορεῖ κανεὶς νὰ παρακολουθήσει τὴν ψυχρικὴ ἐξέλιξη τοῦ κεντρικοῦ τύπου μέσα ἀπὸ τὲς ἀλληλοσυγκρουόμενες καὶ ἀπόρροπες καταστάσεις του καὶ μέσα ἀπὸ τὴν ἀλματικὴ καὶ χασματικὴ ἐκδηλώσή του.

Ἦσως ἡ τεχνικὴ αὐτὴ νὰ εἶναι «σοῦρ-ρεαλισμός», καὶ μεις, πού δὲν τότε χωνεύσαμε ἀκόμη, νὰ μὴ μένομε ἱκανοποιημένοι ἀπὸ τέτοιους πειραματισμοὺς. Ὁ σοῦρρεαλισμὸς ὅμως, ἂν ἔδωσε κάτι στὴν ποίηση, —τὴν εὐρωπαϊκὴν περισσό-τερο, καὶ λιγώτερο στὴν ἑλληνικὴ,— δὲν ἔδωσε τίποτε ὀριστικὸ καὶ μεγάλο στὴν πεζογραφία, καὶ φοβούμαι πὼς οὔτε θὰ δώσει. Γιατὶ πέθανε πιά, πέρασε Ἡτανε μιὰ μόδα στὴν τέχνη, μιὰ μόδα πού

ήρθε κάποτε σάν αντίδραση στην καθιερωμένη, την ακαδημαϊκή, να πούμε, τέχνη, χωρίς όμως και να κατισχύσει, γιατί ήτανε μιὰ επίπλαστη, ψεύτικη και θορυβώδης τάση, πού θαρρώ πώς κύριο της σκοπό είχε νά προκαλέσει εκπλήξη και ξάφνιασμα με τις παραδοξότητες και τούς σχεδιασμένους παραλογισμούς της. Ἡ αὐθορμησία κι ὁ αὐτοματισμός, πού κολακεύονταν νά λείει πώς ἦταν οἱ ἀρχές του, ἦταν μιὰ δύσκολη ἐκζήτηση τῶν πιό ἀπίθανων συνδυασμῶν ἐννοιῶν : ἄρνηση δηλαδή κάθε αὐθορμησίας καὶ αὐτοματισμοῦ κι ἀνεμπόδιστης ἐκφρασης. Μιὰ περιτέχνηση πού σκότωνε τὴν ἐλευθερία.

Κι ὅμως ὁ « Ἀγνωστος » τοῦ κ. Βραχίμη ἔχει πολλές φωτεινές στιγμές. Ἐχει σελίδες περιγραφικές, προσιάντων ψυχικῆς διεύθυνσης κι ἀνάλυσης, ἐξαιρετικές. Ἐχει μερικὲς φράσεις, ἐπιγράμματα. Πολλὲς φορές δείχνει πρωτοτυπία στὴν παρατήρηση τῆς ζωῆς, καὶ δύναμη μεγάλη στὴ διατύπωση. Ἐχει ἀβρότητα στὴ σκέψη καὶ σὺν λόγῳ, πραγματικὴ ποίηση, καὶ ξαίρει ν' ἀποδίνει παραστατικὰ τὴν ἀποχρώσεις τῶν πραγμάτων καὶ τῶν αἰσθημάτων. Γι' αὐτὸ ὅσο κι ἂν διαφωνεῖ κανεὶς μετὰ τις γενικὲς ἀντιλήψεις τοῦ συγγραφέα γιὰ τὴν τέχνη, ὅπως τις ἐφαρμόζει στὸν « Ἀγνωστο » του, δὲν μπορεῖ παρά νά κοιτάξει μ' ἐνδιαφέρον κ' ἐχτίμηση τὴν τολμηρὴν του προσπάθεια. Τὰ καλά του στοιχεία εἶναι πολλά, πού μόλις θαμποφαίνονται σὸ ἔργο του αὐτό, μὰ πού φαίνονται καθαρά καὶ μ' ἀξιώσεις μεγάλες σ' ἄλλα του πεζά, πού δημοσιεύθηκαν τελευταῖα στὰ « Κυπριακὰ Γράμματα », καὶ σ' ἄλλα πού εἶχα τὴν καλὴ τύχη νά διαβάσω χειρόγραφα. Ξαίρω καὶ τὴν καλὴ δουλειά του στὴν ποίηση, ἀπ' τὰ ἐκδομένα βιβλία του κι ἀπ' ἀνεκδότα. Γι' αὐτὸ πιστεύω πὼς ἡ ἐξέλιξη του θὰ εἶναι σίγουρη, σταθερὴ καὶ πολὺ σημαντικὴ γιὰ τὴν κυπριακὴ λογοτεχνία. Ὁ κ. Ν. Βραχίμης εἶναι ἀπὸ τις δυναμικώτερες καὶ οὐσιαστικώτερες φυσιογνωμίες τῆς κυπριακῆς λογοτεχνίας, ἀπὸ τούς πιό εὐσυνειδητοὺς ἐργάτες της.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

Κ. Μόντη : « Ταπεινὴ Ζωή ». Διηγήματα, Λευκοσία 1944. Σελ. 63. Τιμὴ σελλίνα 3.

Ὅταν τὸ Δεκέβρη τοῦ 1939 ἔκριναν τὴν πρώτη συλλογὴ διηγημάτων τοῦ κ. Μόντη, κατέληγα μετὰ τὴ διαπίστωση ὅτι « ὁ κ. Μόντης ἔχει μιὰ λεπτὴ παρατήρηση καὶ μιὰ ψυχὴ ποιητικὴ, πού μπορεῖ νά ἀνακαλύπτει τὴν ὡμορφιά καὶ τὴν οὐσία τῆς Τέχνης ἐκεῖ πού οἱ ἄλλοι οὐτε καν τὴν ὑποψιάζονται. » Πράγματι οἱ ἀρετές αὐτὲς ἀποτελοῦν τὰ κύρια γνωρίσματα ὁλόκληρης τῆς λογοτεχνικῆς ἐργασίας τοῦ κ. Μόντη ὁ ὅποιος μετὰ τὴ νέα σειρά τῶν διηγημάτων του κατορθώνει νά μᾶς δώσει μερικὰ ἀριστουργηματικὰ ψυχογραφικὰ σκίτσα ἀπὸ τὴ σημερινὴ ζωὴ τῆς Κυπριακῆς ὑπαίθρου.

Ἡ « Ταπεινὴ Ζωή » εἶναι ἡ ἱστορία τῶν μικρῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἀφανῶν στιγμῶν μερικῶν ἀνθρώπων, πού ἔζησαν ἄσημοι καὶ ἀπαρατήρητοι σὲ κάποιο μακρινὴ γωνία τῆς πατριῆς τῶν γῆς. Ἡ ἀφοσίωση καὶ ἡ ἐπιθιναντικὸς ἀγωνία ἐνὸς σκυλιοῦ, ἕνα ζευγάρι γυαλιὰ πού ἡ μνήμη μας συνέδεσε τριφερά μετὰ τὴν ὑπάρξη ἐνὸς συμπαθοῦς προσώπου, ἡ βουβὴ τραγωδία ἐνὸς ταπεινοῦ μεταλλωρῦχου, ἡ ἀφελὴς εὐσυνειδησία ἐνὸς μικροῦ μαθητοῦ, ἡ κενότης τῆς ζωῆς ἐνὸς ἀδέσποτου σκύλλου, ἡ θλιβερὴ ἀξιόπρέπεια τῶν πραγμάτων πού παρήκμασαν καὶ ἀχρηστεύτηκαν εἶναι μερικὰ ἀπὸ τὰ ἀντιπροσωπευτικώτερα θέματα τῆς « Ταπεινῆς Ζωῆς ». Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου ὑπῆρξε πράγματι ἐξαιρετικὰ ἐπιτυχῆς καὶ χαρακτηριστικὸς τοῦ περιεχομένου καὶ τῆς διάθεσης τοῦ συγγραφέα του.

Στὰ χρόνια πού μεσολάβησαν ἀπὸ τις « Γκαμήλες κί ἄλλα διηγήματα » μέχρι τῆς « Ταπεινῆς Ζωῆς » ὁ κ. Μόντης ἐπραγματοποίησε μιὰν ἀλματώδη ἐξέλιξη στὸ κεφάλαιο ἰδίως τῶν τεχνικῶν καὶ ἐκφραστικῶν μέσων. Πράγματι ἐνῶ ὁ πρῶτος τόμος τῶν διηγημάτων του εἶναι καθαρά ἠθογραφικὸς, τὰ διηγήματα τῆς « Ταπεινῆς Ζωῆς » εἶναι μιὰ σειρά λεπτῶν ψυχογραφημάτων, γραμμένων μετὰ ποιητικὴ διάθεση καὶ σκέψη λυρική. Ὁ κ. Μόν-

της κατορθώνει να εισχωρήσει κάτω από την επιφάνεια των μικρών πραγμάτων, να ανακαλύψει τη σημασία τους, να δώσει κίνηση και ζωή στην άψυχη οντότητά τους, και να τα αντιμετωπίσει με μίαν ολότελα καινούργια προοπτική. Έννοείται ότι πίσω από τα ταπεινά αυτά πράγματα, και πίσω από τη βουβή τραγωδία τους κρύπτεται πάντα ένας βαθύτερος συμβολισμός: 'Η ιστορία του παληού αυτόκινητου, που περνά τις τελευταίες μέρες του σε μία έγκαταλειμμένη μάντρα, είναι ή θλιβερή ιστορία της παρακμής και του μοιραίου τέλους όλων των μορφών και των πραγμάτων. 'Ο αδέσποτος σκύλος που πλανάται «καταμεσīs των δυο χωριών» μάς δίδει το μέτρο της άδυναμίας μίς κούφιας και άσκοπης ζωής. Μέσα στο «βτραχάκι, το κολοκυθάκι και τους δυο ανθρώπους» υπάρχει ή λεπτή φιλοσοφία της συμβατικότητας των ανθρώπινων αισθημάτων, και του ωφελισμού που κατευθύνει και καθοδηγεί τις περισσότερες από τις συμπαθείες και τις αντιπαθείες μας.... 'Η αλήθεια είναι πως ή φιλοσοφική σκέψη στα διηγήματα του κ. Μόντη δεν υπάρχει παρά μονάχα σαν διάθεση: Διάθεση λεπτή και φευγαλέα. Είναι όμως ή φύση των θεμάτων του τέτοια ώστε τα περισσότερα των διηγημάτων του να μη μπορούν να ανθέξουν σε σκέψεις ρωμαλεότερες και αισθήματα βαθύτερα. 'Ο κ. Μάντης από της απόψεως αυτής έμεινε ό διακριτικός δεξιοτέχνης της τέχνης του έλαχίστου.

Απόκλιση από την βασική αυτή τεχνοτροπία αποτελεί ίσως το διήγημα «Τέσσερα παιδιά στο Μεταλλείο» που δεν είναι απλώς, ένα καλογραμμένο άφηγηματικό σκίτσο, όπως όλα τα άλλα, αλλά ένα διήγημα συνθετικό με τελειωμένη υπόθεση και αρτιώτερη αρχιτεκτονική μορφή. Τα «Τέσσερα παιδιά στο Μεταλλείο» είναι πράγματι το καλύτερο της συλλογής. Έν τοίους όμως και τα άλλα διηγήματα, παρά τόν εξαντλητικά αναλυχακτηήρα τους, περιέχουν μερικές εξαιρετικά λεπτές σκέψεις, και έναν αόδον και ηγαίον λυρισμόν. Θά έπρεπε ακόμη πριν τελειώσουμε το σύντομο αυτό σημείωμα, να αναφέρουμε τις ωραίες και παραστατικές εί-

κόνες που κοσμούν τη διήγηση, και την αρμονική γλώσσα που χρησιμοποιεί ό συγγραφέας, προσόντα τα όποια καθιστούν το ύφος του βιβλίου ζωηρότερο και ποιητικώτερο. Πράγματι, κατά βάθος ό κ. Μόντης δεν είναι παρά ένας ποιητής: «Ό ποιητής των μικρών πραγμάτων», όπως πολύ όρθά τον έχαρακτήρισε κάποτε ό φίλος Κ. Άσσιώτης.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

Χρ. Χαραλάμπους: «'Ο Φιλέλλην Στάνλεϋ Κάσσον». 1944.

Με τόν παραπάνω τίτλον ό καθηγητής κ. Χρ. Χαραλάμπους εξέδωσε σε ιδιαίτερον τεύχος τόν λόγον τόν όποιον εξέφώνησε, κατ' απόφασιν του καθηγητικού συλλόγου, στη συγκέντρωση που έγινε στο Παγκύπριον Γυμνάσιο στις 25 παρελθ. Μαΐου, με την ευκαιρία του θανάτου του Στάνλεϋ Κάσσον.

Όπως εύθως άμέσως όμολογεί και ό ίδιος ό συγγραφέας, δεν θά ήτο δυνατόν, μέσα στα στενά πλαίσια μίς επιμνημόσυνης όμιλίας, να έκτεθ ή ολόκληρο το έργο του μεγάλου φιλέλληνα. Μολταυθα όμως ό κ. Χαραλάμπους κατορθώνει στη σύντομη αυτή μελέτη του να μάς δώσει όλα τα χαρακτηριστικά σημεία, με τα όποια ό Στάνλεϋ Κάσσον έκδηλώνει το θαυμασμό του προς τήν 'Ελλάδα, και ιδιαίτερα προς τήν πατρίδα μας Κύπρο, και να μάς κάμει να αγαπήσουμε το έργο του μεγάλο αρχαιολόγου και να το έκτιμήσουμε, σά μια δίκαιη έκδήλωση προς τις άρετες και τα κατορθώματα της φυλής μας.

Ό κ. Χαραλάμπους άφου παραθέσει μια σύντομη αλλά διαφωτιστική βιογραφία, και τόν κατάλογο των έργων του μεγάλου φιλέλληνα, εξετάζει κατόπιν τήν εργασία του 1) από έπιστημονικής, 2) από πολιτικής και 3) από φιλελληνικής άπόψεως. Από τήν έπιστημονικήν εργασίαν του ξεχωρίζει κυρίως τις μελέτες του σχετικα με τήν Κυπριακήν αρχαιολογία, και υπογραμμίζει το γεγονός ότι «ένω ό πλείστον αρχαιολόγοι έδωσαν έξέχουσιν σημασίαν εις τα Γοτθικά Βυζαντινά μνημεία της νήσου ό Κάσσον μοιράζει τόν θαυμασμόν του

καί εἰς τὰς ἄλλας ἐποχάς, καί δὴ εἰς τὴν ἀρχαίαν περίοδον πρῶτον τοῦ χαλκοῦ, καί τὴν Ἱστορίαν τῆς Μυκηναϊκῆς περιόδου καί τῶν «κλασσικῶν χρόνων.» Παροθέτει ὕστερα τῆς νεώτερες θεωρίας τοῦ Κάσσον γιὰ τὸ ζήτημα τῆς Κυπριακῆς γραφῆς, καί μπαίνει στὴν ἐξέταση τοῦ ἔργου του ἀπὸ τὴν καθαρῶς πολιτικῆ του ἀποψη. Στὸ σημεῖον αὐτὸ ἀναλύει τὸ βιβλίον του «Greece & Britain», τὸ ὁποῖον Κάσσον ἐξέδωσε μὲ τὴν εὐκαιρίαν τοῦ Ἑλληνοϊταλικοῦ πολέμου, καί στὸ ὁποῖον ὁ συγγραφεὺς του πραγματεύεται τῆς σχέσεις τῶν δύο λαῶν.

Οἱ τελευταῖες σελίδες τῆς μελέτης τοῦ κ. Χαραλάμπους εἶναι ἀφιερωμένες στὴ δράση τοῦ Στάνλεϋ Κάσσον ὡς φιλέλληνας. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν μᾶς ἀναλύει τὰ δύο τελευταῖα ἔργα του «Greece against the axis» καί «Greece», ὅπου ὁ Κάσσον εἰς μὲν τὸ πρῶτον μᾶς δίδει μίαν χαρακτηριστικὴν εἰκόνα τῆς Ἑλληνικῆς ἐποποιίας, εἰς δὲ τὸ δευτέρον μᾶς παρέχει τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ.

Παρὰ τὸν σύντομον χαρακτήρα του, τὸ ἔγχειριδιον τοῦ κ. Χαραλάμπους ὑποβοηθεῖ πολὺ στὴ μελέτη τοῦ ἔργου τοῦ μεγάλου ἀρχαιολόγου καί φιλέλληνα, ἰδιαίτερα δὲ γιὰ μᾶς τοὺς Κυπρίους ἀποτελεῖ ἕνα σημαντικὸ βοήθημα γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖον ὀφείλομε νὰ ἀντιμετωπίζομε τὸ ἔργον τοῦ Στάνλεϋ Κάσσον. Παρ' ὅλον ὅτι τὸ δοκίμιον αὐτὸ ἐγράφη ἀρχικὰ ὡς διάλεξιν, ἐν τούτοις ἡ ἀρχιτεκτονικὴ διάθρῃση τοῦ θέματος προσιδίᾳζει περισσότερο σὲ μελέτη. Ὁ κ. Χαραλάμπους κατῶρθωσε ἐπιπλέον μὲ πολλὴν δεξιότην νὰ παρακάμψῃ τῆς πολλῆς δυσκολίας ποὺ προέκυπταν ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν θεμάτων του, καί μὲ τὴν προσεκτικὴν κατάταξιν τῆς ὕλης του καί τὸ λεπτὸν ὕφος του ἐπέτυχεν πρᾶγματι νὰ μᾶς δώσῃ μιά μελέτη σοβαρὴ καί ἀξιοσπούδαστη.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

Παντελῆ Γ. Μπίστη : «Ἠχώ ἀπὸ τὸ Λονδίνο», Κύπρος 1944. Πρόλογος Λ. Μεγκῶ. Σελίδες 94. Σελλίνα 5.

Ὁ κ. Μπίστης εἶχε τὴν πολὺ καλὴν ἔμπνευση νὰ ἐκδώσῃ σὲ τόμο τῆς ὀμιλίας του, ποὺ μετεδόθησαν στῆς εἰδικῆς Κυπριακῆς ἐκπομπῆς τῆς Βρετανικῆς Ραδιοφωνικῆς ἑταιρείας ἀπὸ τὸ Φλεβάρη τοῦ 1943 μέχρι τὸ Φλεβάρη τοῦ 1944.

Ἡ «Ἠχώ ἀπὸ τὸ Λονδίνο» περιέχει δώδεκα τέτοιες ὀμιλίας του, καί ἀποτελεῖ πραγματικὰ ἕνα χαρακτηριστικὸ βιβλίον sui generis τῆς πολυτάραχης καί ἀνησυχῆς αὐτῆς περιόδου τῆς Κυπριακῆς ζωῆς. Τὰ θέματα τοῦ βιβλίου εἶναι «γνωστὰ γεγονότα». Ὁ κ. Μπίστης ἐν τούτοις κατορθώνει νὰ τὰ ἀντιμετωπίζῃ πάντοτε μὲ μιά καινούργια προοπτικὴ, νὰ τὰ ἀναβιβάζῃ στὸ ἐπίπεδο τῆς ἐπικαιρότητος, νὰ τοὺς δίδῃ καινούργιον νόημα καί καινούργιον περιεχόμενον. Ἐχει τὴν ἱκανότητα νὰ βλέπῃ καί νὰ ὑπογραμμίζῃ. Ἡ φύσις καί ὁ προορισμὸς τῶν ὀμιλιῶν αὐτῶν θὰ μπορούσαν ἴσως νὰ ὀδηγήσουν ἕναν ἄλλον σὲ μίαν ἀσχημὴ θεματογραφίαν καί μιά χονδρὴν προπαγάνδα. Καί ὅμως ἡ «Ἠχώ ἀπὸ τὸ Λονδίνο» δὲν εἶναι οὔτε προπαγάνδα, οὔτε πληροφορικὸ δελτίον. Εἶναι ἀπλῶς μιά σειρά ἐπικαιρῶν χρονολογημάτων γύρω ἀπὸ μερικῆς χαρακτηριστικῆς πλευρῆς τῆς Κυπριακῆς ζωῆς, ὅπως αὐτὴ εἶδη μιουρνηθῆ κατὰ ἀπὸ τῆς πολεμικῆς συνθήκης καί τὰ τελευταῖα γεγονότα. Μέσα ἀπὸ τὴ λαϊκὴ θυμοσοφία, τὴν ἰλαρότητα ἢ τὸ λυρισμὸ τῶν θεμάτων του ὁ κ. Μπίστης βροῖσκει ἀρκετῆς εὐκαιρίας γιὰ νὰ μᾶς δώσῃ μίαν εἰκόνα τοῦ νησιοῦ μας μέσα στὸν πόλεμον, καί νὰ παρουσιάσῃ καί ἐπαινέσῃ τὴν πολεμικὴν προσπάθειαν τῆς Κύπρου, σ' ὅλες τῆς λεπτεῖς καί ποικίλες ἐκδηλώσεις τῆς.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι μερικῆς φορῆς μεταπίπτει σ' ἕναν εὐκόλον καί ἀνεβαθὸ λυρισμὸ. Ἄλλοτε πάλι, στὴν προσπάθειά του νὰ μᾶς παροισιάσῃ μέσσω στὴν ἴδια ὀμιλία ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερα θέματα, καταστρέφει τὴν ἑσωτερικὴν ἐνότητα, καί ἐξασθενεῖ τὴ συνοχὴ τοῦ ἔργου του. Αὐτὰ ἴσως νὰ

ἐπιτρέπονται σὲ μιὰ ὀμίλια, ὅπου ἡ ζῶσα φωνὴ ἀντισταθμίζει τὶς ἀδυναμίες τοῦ θέματος. Στὸ γραπτὸν ὅμως λόγος εἶναι ὅπως ὅποτε ψευδάδια, τὰ ὁποῖα ὤφειλε νὰ ἀποφύγει ὁ συγγραφέας τοὺς. Ἄλλὰ, καὶ παρὰ τὶς ἀδυναμίες αὐτές, ὁ κ. Μπίστης ξεύρει νὰ κρατεῖ ἀδιάπτωτον τὸ ἐνδιαφέρον. Οἱ ὁμορφες εἰκόνες, οἱ ἐπιτυχεῖς παρομοιώσεις, οἱ ποιητικὲς φράσεις παρεμβάλλονται παντοῦ, καὶ διδουν γλαφυρότητα καὶ χάρις στὸ ὕφος ὀλοκλήρου τοῦ βιβλίου.

Ἡ «Ἠχώ ἀπὸ τὸ Λονδίνο» μπορεῖ ἀσφαλῶς νὰ μὴ ἔχει τὸ χαρακτῆρα λεπτοῦ καλλιτεχνικοῦ πίνακος. Εἶναι ἀναμφισβήτητα μιὰ συλλογὴ χαρακτηριστικῶν στιγμιοτύπων σχεδιασμένων μὲ ἀδρές πινελιές, ποῦ τὸ φανταχτεροὺς χρώμα ἐξακολουθεῖ νὰ μένει στὴν ψυχὴ τοῦ θεατῆ καὶ πολὺ μετὰ τὸ τέλος τοῦ θεάματος.

Ἡ ἔκδοσις τοῦ βιβλίου ὤηξε πολὺ ἐπιμελημένη μὲ ξόφυλλο τοῦ κ. Τ. Κάνθου, καὶ χαρακτηριστικὰ σκίτσα τοῦ νέου Κυπρίου καλλιτέχνη κ. Ἀνδρέα Φωτιάδη.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

Φώτῃ Ἀγγουλέ: Φλόγες τοῦ Δάσους. Ποιήματα. Κάιρο 1944. 4ο, σ. 34.

Ἡ ποίηση πάει πιά νὰ γίνῃ ἀπὸ πολλοὺς Ἕλληνας ποιητῆς κοινωνικὴ λειτουργία. Γίνεται ὁ δέχτης καὶ ὁ πομπὸς τῶν σύγχρονων κοινωνικῶν ἀνάξε- τήσεων καὶ προσπαθεῖ νὰ παραστῆται —κάποτε καὶ νὰ καθοδηγεῖ—τὴ ζωὴ μὲσα στὰ σύγχρονα προβλήματα. Ἔτσι προσγειωμένη ἡ ποίηση γίνεται πῶς οὐσιαστικὴ, παίρνει χυμὸ καὶ νεῦρα, τραβᾷ τὸ ἐνδιαφέρον σὲ πῶς ζωντανὰ θέματα καὶ μιλάει ἀμεσώτερα στὴν πολυβασανισμένη ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων. Ὑπάρχει βέβαια πάντα ὁ κίντυνος στὴν ποίηση αὐτὴ νὰ καταντᾷ πεζολογία ὁ λόγος καὶ χοντροκοπιὰ τὸ θέμα καὶ ἡ μορφή νὰ εἶναι τυχαία καὶ ἀντιποιητικὴ, ὅμως πάντα εἶναι προτιμότερο νὰ ὑπάρχει κάτι θετικὸ στὴν τέχνη καὶ καθαρὰ διαγραμμμένο γιὰ θέμα καὶ σκοπὸς παρὰ νὰ χάνεται μὲσα σὲ κούφια ὠραιόλογα καὶ φανταχτεροὺς ἀερολογίες ἢ ἔλλειψη οὐσίας. Γι' αὐτὸ κοιτάζω πάντα μὲ

στοργὴ τὴν τέτοια ποίηση καὶ χαίρομαι τὰ ἀκόμη ἄτολμά της βήματα πάνω στὸ σταθερὸ ἔδαφος τῆς σύγχρονης ζωῆς.

Εἶναι ὅμως ἀλήθεια πὼς σπάνια μποροῦμε νὰ γευτοῦμε ἀκόμη τώρα σ' ἓνα πραγματικὰ ποιητικὸ σύνδεσμο τὸ ζωντανὸ σύγχρονο θέμα μὲ τὴν ποιητικὴ ἔκφραση· τὶς πῶς πολλές φορές τὸ θέμα κουνδουνίζει ἐπιδειχτικὰ εἰς βάρος τῆς πραγματικῆς ποίησης, καὶ ἡ ποιητικὴ οὐσία χάνεται μὲσα στὴν προπαγανδιστικὴ θεματογραφία, ποῦ, ἀλίμονο, ἀποτελεῖ τὸ μοναδικὸ σκοπὸ σὲ πολλοὺς «ποιητῆς». Εἶναι καὶ αὐτὸ δείγμα τῆς πρόχειρης στάσεως πρὸς παίρνομε ἀπέναντι στὰ ζωντανὰ προβλήματα τῆς τέχνης καὶ τῆς ζωῆς, χωρὶς κανένα ἰσοζύγιο, χωρὶς ἰσοροπημένη καὶ αἰγούρη ἀντίληψη τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ θέματος καὶ τῆς μορφῆς στὴν πνευματικὴ δημιουργία.

Ὅμως τὰ ποιήματα τοῦ κ. Φώτῃ Ἀγγουλέ «Φλόγες τοῦ Δάσους», χωρὶς βέβαια νὰ εἶναι ὑποδειγματικὴ κοινωνικὴ ποίηση, εἶναι ὅμως μιὰ ἀξιοπρόσεχτη προσπάθεια νὰ βάλῃ σύγχρονα θέματα σὲ ποιητικὰ λόγια. Εἶναι ἀλήθεια πὼς κάποτε τὸ πετυχαίνει καὶ μερικὰ ποιήματα συγκινοῦν μὲ τὴν εὐλιχρῆνεια καὶ τὴν ἀβρότητα τους, μὲ τὴν ἐφεση γιὰ δυνατὴ παράσταση ἑνὸς μεγάλου θέματος καὶ μὲ τὴν προσεχτικὴ ποιητικὴ ἐπεξεργασία. Ποιήματα π.χ. σὰν «Τὸ περιβόλι», «Ἑλλάδα», «Ποῦ πᾶς;», «Πᾶτε τὴ γῆ» θὰ τοῦ λογαριαστοῦν σὰν ζωντανὲς λυρικές προσπάθειες ἀξιοπρόσεχτες. Μὰ δὲν κατορθώνει νὰ μένει πάντα στὸ ὑψηλὸ ἐπίπεδο οὐσίας καὶ μορφῆς ποῦ ἔχουν τὰ ποιήματα αὐτά. Ἡ ζυγαριά του πότε γέρνει ἀπ' τὴ μιὰ καὶ πότε ἀπ' τὴν ἄλλη. Ἄλλὰ ὑπόσχεται πολλὰ. Ζαίρει ποῦ θὰ τραβίσει πιά ὀριστικὰ γιὰ νὰ ἐκφράσει ποιητικὰ τὶς σκέψεις καὶ τὰ αἰσθήματά του. Τὰ πρῶτα του βήματα εἶναι πολὺ εὐόσινα καὶ ἐλπιδοφόρα.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΗΣΗΣ

Πέτρου Μάγνη: «Πασχαλιὲς καὶ Χειμωνάνθια». Ἀλεξάνδρεια, 1944, σ. 47.

Ὁ κ. Π. Μάγνης εἶν' ἓνας καθαυτὸ προσωπικὸς ποιητῆς. Γράφει ποιήματα γιὰ τοῦ τοῦ ὑπαγορεύει ὁ ἑαυτὸς του,

πότε για να δώσει διέξοδο στα αισθήματά του και πότε για να έκδηλώσει τις σκέψεις που του γενιούνται από τις εξωτερικές εντυπώσεις. Γι αυτό πότε έκδηλώνεται με λεπτή σάτιρα, πού γίνεται καθαρότερη και πιο έντονη με την καθαφική μίμηση στη γλώσσα, στο ύφος και στη στιχοουργία, πότε παρουσιάζεται με σκέψη άδρή και επιγραμματική, λαξευμένη πάνω σε κάθε είδους υλικό διαρκείας, και πότε ανάλαφρο και χαριτωμένο το αισθημά του παιζογελάει είτε θρηνεί άπ' άφορηή τις έντυπώσεις, τη ζωή και τη σκέψη του. Λιτή και σφιχτοδεμένη ή ποιησή του, καλά διαλεγμένη τις περισσότερες φορές ή λέξη του, άψογος και γοργός ό στίχος του, δίνουν την εντύπωση μιάς διαβατικής εικόνας πού σάν σε όραμα φαίνεται μια στιγμή για να μιάς ύπογραμμίσει κάτι κ' ύστερα χάνεται, χωρίς να μιάς άφήσει παρά την άκαθόριστη σκιά της. 'Η λιγόπνοη αυτή ποίηση με τό άρτιο τεχνικό δούλεμα και άς φαίνεται κάποτε σάν πρόχειρο, έσκεμμένα πρόχειρο—κινεί τη σκέψη κι άγγίζει την καρδιά και ζωηρείει τη φαντασία για κάποιες έξορμήσεις. 'Η σάτιρα του ιδιαίτερα είναι έν' άξιοπρόσεχο στοιχείο πού κάτι πολύ ένδιαφέρο μπορεί να προσφέρει στην κοινωνική άγωγή μας και στο πολιτισμένο ζούταγμα της σύχρονης ζωής.

'Η μετάφραση του τροπαρίου της Κασσιανής «Κύριε ή έν πολλαίς άμαρτίαις» είναι προσπάθεια πολύ καλή.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

S.—L. Hourmouziος : Salute to Greece. An Anthology of Cartoons published in the British Press. London, (1942) p.p.89. 6/-

S.—L. Hourmouziος : Starvation in Greece. London. 1943 p.p. 48. 1/-.

Τά δυό αυτά βιβλία του συμπατριώτη μας κ. Σ. Λ. Χουρμούζιου, άποτελούν την ιστορία της ελληνικής αντίστασης ενάντια στη φασιστική και χιτλερική επιδρομή και κατάκτηση, Ιστορία γραμμένη με τό γέλιο και με τό δάκρυ. Με τό γέλιο και με τό δάκρυ, γιατί τό πρώτο βιβλίο είναι μιά σειρά γελοιογραφίες πού δημοσιεύτη-

καν στόν άγγλικό τύπο κατά τό 1940—1941 κατά τη διάρκεια της Ιταλικής και γερμανικής εισβολής, ένώ τό δεύτερο είναι μιά σειρά φωτογραφίες άπό την 'Ελλάδα κατά τό σκληρά χρόνια της γερμανοϊταλοβουλγαρικής κατοχής. Τό λίγο κείμενο πού και στά δυό βιβλία ύπάρχει, έπεξηγεί τά χρονικά πού γέννησαν τις εικόνες αυτές και τις τοποθετεί μέσα στη σύχρονη Ιστορία.

Στο «Salute to Greece» με τό καλύτερο κοντόλι των 'Αγγλων γελοιογράφων σατιρίζεται παραστατικά τό πομπώδες και κούφιο κατασκευάσμα πού λέγεται «Ιταλικός φασισμός» και έξάιρεται ή ελληνική άνδρεία και τιμή, πού τόσο στάθηκε έμπόδιο στη φασιστική και χιτλερική μεγαλομανία. 'Ότι θά χρειαζόταν τόμους άπό λόγια για να παρουσιαστεί, τό παρουσιάζουν ζωντανά και παραστατικά λίγες πινακίες άπό φιλελληνικά χέρια. 'Ό θεατής των εικόνων αυτών γελά και νιώθει καταφρόνια για τούς Ιταλικούς λεονταρισμούς, για την Ιταλική ύπουλότητα και δειλία και για τό αίώνιο αίσχος της ήττας της Ιμπεριαλιστικής 'Ιταλίας άπό μιά δρακα γενναϊοκαρδους 'Ελληνες.

'Όμως τό «Starvation in Greece» είναι ή θλιβερή συνέχεια του μεγαλείου της ελληνικής ψυχής, πού μένει άδούλωτη και κάτω άπό τη χειρότερη μορφή της τυραννίας. 'Ό βάρβαρος κατακτητής θέλησε με την πείνα, την άρώστεια, την καταπίεση, τη φυλακή, τά βασανιστήρια, τό θάνατο, με όλα τά άγρια μέσα καταπίεσης και όλέθρου να ύποτάξει την ελληνική ψυχή και να έξολοθρέψει την ελληνική φυλή. Ούτε τό ένα πέτυχε ούτε τό άλλο. 'Αγέρωχος ό 'Ελληνας—άντρας ή γυναίκα, νέος ή γέρος ή παιδί—κράτησε περήφανα την άξιοπρέπεία του μέσα στις κακουχίες και την ύλική έξαθλίωση, και δέν πουλήθηκε για ένα κομμάτι ψωμι, δέν πουλήθηκε ούτε για όλο το κόσμου τούς θησαυρούς. Πείνασε, κουρελιάστηκε, ξεσιτάθηκε, άρώστηκε, μά δέν ύποχώρησε, δέ λύγισε. Την ύπεροχη και τραγική αυτή άντίσταση του ελληνικού λαού μιάς δείχνει σε σειρά άπό φρικιαστικές φωτογραφίες τό «Starvation in Greece». 'Η άντίστασή αυτή,

μαζί με τὴ μαχητικὴ ἀντίσταση τῶν ἀνταρτῶν στὰ βουνά, στοὺς κάμπους, στὶς θάλασσες καὶ στὶς πόλεις τῆς Ἑλλάδας εἶναι ποὺ τσάκισε τοὺς γερμανοὺς τυράννους, ποῦ, καὶ μετὴν ἐπέμβαση τῶν Συμμαχῶν, διώχτηκαν τώρα ὀλότελα ἀπὸ τὴν ἱερὴ ἑλληνικὴ γῆ ποὺ ἀναπνέει καὶ πάλι λεῦτερη.

Τὰ μάτια μας πυρῶνουν ἀπὸ καὶ τὰ δάκρυα στὸ ἀντίκρουσμα τῶν σκελετωμένων παιδιῶν καὶ τῶν μελλοθάτατων τῆς πείνας. Καὶ ξυπνᾷ πρὸ ζωντανὸ τὸ καθῆκο μας γιὰ τὴν Ἑλλάδα: Νὰ δώσουμε, νὰ δώσουμε ὄχι ἀπὸ οἶχτο καὶ γιὰ ἐλεημοσύνη μερικὰ ψίχουλα, ἀλλὰ ἀπὸ θαυμασμὸ πρὸς τὴν ὑπέροχη ἑλληνικὴ ἀρετὴ, νὰ δώσουμε πλοῦσια, καὶ μετὰ τὰ δύο μας χέρια γεμάτα, γιὰ νὰ ξαναχτιστεῖ τὸ ἑλληνικὸ σπίτι στερεὸ καὶ γερὸ καὶ μεγάλο. Εἶναι καθῆκο μας ἐπιταχτικὸ.

Κάθε Κύπριος Ἕλληνας πρέπει νὰ δεῖ τὰ δύο αὐτὰ βιβλία, προπάντων τὸ «Starvation in Greece» καί, ἀφοῦ τὰ μετροφυλλῆσει προσεχτικὰ, νὰ κάνει ὅτι τοῦ μιλῆσει ἡ ἑλληνικὴ του συνειδηση. Εἶναι βέβαιο τότε πὼς ὁ Κυπριακὸς Ἑθνικὸς Ἐρανος θὰ φέρει ἀποτελέσματα ἀξία γιὰ τὴν ἑλληνικὴ Κύπρον.

Ὁ κ. Χουρμούζιος εἶναι ἄξιος συγχαρητηρίων γιὰ τὰ δύο αὐτὰ, πραγματικὰ ἔθνη, βιβλία του.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» εὐχαριστοῦν θερμότατα τὰ περιοδικὰ καὶ τὶς ἐφημερίδες γιὰ τὰ καλά λόγια ποὺ τοὺς ἀφιέρωσαν μετὴν εὐκαιρία τῶν δεκάηρον τους. Εὐχαριστοῦν ἐπίσης κι ὅσους με ἐπιστολὰς τὰ ἔχουν συγχαρεῖ. Οἱ ἐκδηλώσεις αὐτὲς μᾶς εἶναι μιὰ ἠθικὴ ἐνίσχυση πολὺτιμη στὸν τραχὺ μας δρόμο, ποῦ θὰ τόνε συνεχίσουμε μετὴν ἴδια πίστη γιὰ τὴν πνευματικὴ ἐξύψωση τοῦ τόπου μας.

Τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» εὐχαριστοῦν ἰδιαιτέρως τὸ φιλόμουσο—ποῦ θέλει νὰ μείνει ἄγνωστος—ποῦ τὰ ἐ-

νίσχυσε ὄχι μονάχα ἠθικὰ μετὰ θερμὰ του λόγια ἀλλὰ καὶ ὕλικα μετὰ δίλιπρη δωρεὰ γιὰ νὰ δοθοῦν ὀχτῶ ἐτήσιες συνδρομὲς τοῦ περιοδικοῦ σὲ παιδιὰ ποὺ ξεχωρίζουν γιὰ τὴν ἀγάπη τους πρὸς τὴ νεοελληνικὴ καὶ τὴν κυπριακὴ λογοτεχνία.

* * *

Ἕνας ἐκδοτικὸς ὄργανισμὸς ἔπιασε τελευταία τὴν Κύπρον: νέες ἐφημερίδες, νέα περιοδικὰ νέα βιβλία κάθε μέρα βγαίνουν καὶ παρουσιάζονται, μετὴν εὐγενικὴ φιλοδοξία νὰ γίνουν ἐκφραστικὰ ὄργανα πνευματικὰ καὶ νὰ συμβάλουν στὴ διαφώτιση τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ. Ξαίρουμε πῶ οἱ αἰώνια γρινιάρηδες κ' οἱ ἀνικανοποίητοι θὰ βροῦν σὲ κάθε τέτοιο ἔντυπο τρωτά, θὰ σκαλίσουν νὰ βροῦν ἐλλείψεις καὶ θὰ ποῦν πὼς μονάχα προσωπικὲς φιλοδοξίες ἐξυπηρετοῦν. Μὰ κι ἂν ἀληθεύουν λίγο ἢ πολλὰ αὐτὰ, ἐμεῖς τὰ βλέπουμε προπάντων σὰ μιὰ φυσικὴ ἀνάγκη ἐκδήλωσης τῶν ὡς τώρα ἀνέκφραστων πνευματικῶν, πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν ρευμάτων, ποῦ διεκδικοῦν τὸ δικαίωμα νὰ ζήσουν. Ὅσα ἔχουν τὴ δύναμη νὰ ἐπιζήσουν, θὰ φανοῦν στὸν ἀνοιχτὸ καὶ τίμιο ἀγῶνα ποῦ θὰ κάνουν. Ἐμεῖς ἐὰ τὰ παρακολουθήσουμε μετὰ οργῆ, συνοδοιπόροι στὴν εὐγενικὴ προσπάθεια γιὰ τὸ πνευματικὸ ζύπνημα τοῦ λαοῦ μας.

* * *

Ἐναφέρουμε πρὸ κάτω ὄσα πήραμε: Ἄγωνιστής, δεκαπενθήμερη πολιτικὴ, κοινωνικὴ, πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἐπιθεώρηση μετὰ διευθυντὴ τὸν κ. Π. Μπίστη.—Ἡ Κυριακάτικη Ἑσπερινή, ἑβδομαδιαία εἰκονογραφημένη ἔκδοσις μετὰ ἐπίκαιρη λογοτεχνικὴ, ἐγκυκλοπαιδικὴ καὶ σατιρικὴ ὕλη καὶ μετὰ διευθυντὴ τὸν κ. Ν. Παττίχη.—Τὸ Θέατρο, δεκαπενθήμερη θεατρικὴ καὶ κριτικὴ ἐπιθεώρηση μετὰ ἐπιμελητὴς τῆς ὕλης τοῦς κ.κ. Κ. Μόντη καὶ Φ. Μουσουλίδη.—Ἐλεύθερος Κόσμος, μηνιαῖο ἐγκυκλοπαιδικὸ, κοινωνιολογικὸ λογοτεχνικὸ, εἰκονογραφημένο περιοδικὸ, ἔκδοσις τοῦ «Διεθνoῦς Βιβλιοπωλείου» καὶ μετὰ ἐπιμελητὴ τῆς ὕλης τὸν κ. Μ. Ε. Κωνσταντινίδη.—Χριστιανικὴ Ἀναγέννησις, δεκαπενθήμερο ἠθικοθρησκευτικὸ περιοδικὸ, ὄργανο τῆς «Παγκυπρίου Ὁργανώσεως Ἐθρη-

σκευτικών 'Ορθοδόξων 'Ιδρυμάτων» με υπεύθυνο τόν κ. Κ. Θ. Κυριακίδη. — *Άγάπη*, μηνιαίο θρησκευτικό και ήθικοκοινωνικό περιοδικό με διευθυντή τόν κ. Φρ. Σ. Κουμίδη.

'Εχτός από τά νέα αυτά περιοδικά έξακολουθοῦν νά βγαίνουν καί τά παλαιότερα: *Πάφος*, παγκύπριο λογοτεχνικό περιοδικό με διευθυντή τόν κ. Λ. Φιλίππου. — *Σπίθα*, μηνιαία (πρωτότερα ήταν δεκαπενθήμερη) πολιτική καί φιλολογική έκδοση καί *Φλόγα*, μηνιαία πρωτοποριακή έκδοση, καί τά δύο με διευθυντή τόν κ. Τεύκρο 'Ανθία. — *Απόστολος Βαγνάβας*, έκκλησιαστικό περιοδικό, τό επίσημο όργανο τής Αὐτοκεφάλου 'Ελληνικής 'Ορθόδοξου 'Εκκλησίας τής Κύπρου, με διευθυντή τόν Πανιερώτατο Τοπατηρή κ. κ. Λεόντιο.

* * *

'Εφημερίδες από τις παλαιότερες παίρνουμε τις έπόμενες:

Έλευθερία, *Κυπριακός Τόπος* έβδομαθιαία έκδοση τής Δευτέρας, *Ανεξάρτητος*, *Φωνή τής Κύπρου*, *Πάφος*, *Νέα Πολιτική Έπιθεώρησης*, *Χρόνος* καί *Παρατηρητής*, εκδίδονται όμως καί άλλες: *Κυπριακός Φύλαξ*, *Έσπερινή*, *Κυπριακός Τόπος*, *Πυρός*, *Λαϊκόν Βήμα*, Cyprus Post.

'Αλλά τούς τελευταίους μήνες εκδίδεται καί ή *Ανόρθωση*, εφημερίδα τών εργατών καί αγροτών με διευθυντή τόν κ. Στέλιον 'Ιακωβίδη, πού βγάξει τώρα καί τή μηνιαία θεωρητική *Ανόρθωση*, μορφωτικό κοινωνικό καί πολιτικό περιοδικό με διευθυντή τόν κ. Φ. 'Ιωάννου. Επίσης ό κ. Α. Χ. Οικονομίδης έβγαλε στο Βαρώνι τό πρώτο φύλλο τής *Ακροπόλεως* δισεβδομαθιαίας εφημερίδας έθνικολαϊκών δημοκρατικών άρχών. Τις τελευταίες βδομάδες άρχισε νά εκδίδεται καί ή *Παναγροτική*, εφημερίδα τών αγροτών με διευθυντή τόν κ. Σ. Μιχαηλοῦδη

* * *

'Από τήν άλλη μεριά ό κ. Π. Ξιούτας εκδίδει στή σειρά *Νέος Κόσμος* μία σειρά πολύ ένδιαφέρουσες μελέτες μεταφρασμένες από τά άγγλικά, ένώ άλλες εφημερίδες, περιοδικά καί σειρές βιβλίων αναγγέλλονται ότι θ' άρχίσουν σέ λίγο νά εκδίδονται.

Δέν έχουμε, λοιπόν, άδικο νά λέμε

πως πραγματικός έκδοτικός όργασμός παρατηρείται τώρα στήν Κύπρο, πού εϋχόμαστε νά άποβεί σέ καλό γιά τόν κυπριακό πολιτισμό. Καί τό πιστεύουμε.

* * *

Μιά σημαντική έκδοση γιά τήν Κύπρο είναι τό περίφημο βιβλίο τού Κόμπτον Μακένζι *Αέρας Έλευθερίας*, ή ιστορία τής άξονικής εισβολής στήν 'Ελλάδα 1940 — 1941, πού έκδόθηκε σέ μετάφραση έλληνική από τον κ. Γεώργιο Χατζηνικολάου. Κριτική γιά τό έργο γράψαμε πέρυσι (Σεπτ. 'Οχτ. 1943, άρ. 99—100, σ. 112—113) γιά τήν άγγλική έκδοση. 'Υπενθυμίζουμε τό τέλος τής: «Τό βιβλίο αυτό, πρέπει νά τό διαβάσει κάθε πολιτισμένος άνθρωπος, προπέντων κάθε 'Ελληνας».

* * *

Πήραμε τις εφημερίδες *Έλλην* καί *Φώς* τού Καίρου, καί τά περιοδικά *Psychologist*, Portugal, Images καί *Parade*.

* * *

—'Από τήν 'Αθήνα αναγγέληκε ό θάνατος τού ποιητή 'Αγγελου Σημηριώτη καί τού κριτικού καί ποιητή Τέλλου 'Αγρα. 'Ο Σημηριώτης μάς έκανε τή τιμή νά συνεργαστεί πρί χρόνια στά «Κυπριακά Γράμματα» με ποιήματα του Θά γράψουμε ευρύτερα καί γιά τούς δύο.

—Γίνεται προσπάθεια στή Λευκωσία νά συμπληχθεί Θεατρικός 'Ομιλος γιά σοβαρό θέατρο με τόνομα «Προμηθέας». 'Ητανε πιά καιρός.

—'Ο «Πεζοπορικός 'Ομιλος Λάρνακος» ζήτησε από τήν 'Εταιρεία Κυπριακών Σπουδών νά διοργανώσει σειρά διαλέξεων στή Λάρνακα με Κυπριακά θέματα. 'Ηδη μίλησε ό κ. Λ. Φιλίππου με θέμα «ή Κύπρος φωτίζεται τό Γένος», καί θ' ακολουθήσουν όμιλίες τού κ. Κ. Προση «Λαογραφία καί Κύπρος» καί τού κ. Γ. Παπαχαλαράμπους «'Ο Θρήνος τής Κύπρου».

—'Αγγέλλεται ή έκδοση τής νέας ποιητικής συλλογής «'Εκ βαθών» τού ποιητή κ. Τ. 'Ανθία καί τής πρώτης σειράς διηγημάτων τού κ. Ν. Κραυιδιώτη «Χρονικά».

—'Ο 'Ιταλός 'Ελληνιστής κ. Bruno Lavagnini, καθηγητής τών έλληνικών γραμμάτων στο Πανεπιστήμιο τού Πα-

λέρμμο, μᾶς πληροφορεῖ πὼς στὰ 1942 δημοσίεψε τὸ βιβλίον τοῦ «Ο D' Anuzio καὶ ἡ σύγχρονη Ἑλλάδα», ὅπου ἀποκαλύπτει πὼς γιὰ τὸ δρᾶμα τοῦ «Ἡ Πιζανέλλα» ὁ Ντ' Ανοῦτσιο ἐμπνεύστηκε ἀπὸ τὸ κυπριακὸ δημοτικὸ τραγοῦδι τῆς Ἀροδαφνοῦσας κι ἀπὸ μερικές σελίδες τοῦ Μαχαιρᾶ. Ὁ κ. Lavagnini ἔχει ἔτοιμη μιὰ ἀνθολογία μὲ μεταφράσεις ἀπὸ νεοελληνικοὺς ποιητῆς, ποῦ θὰ τὴν ἐκδώσει σύντομα μὲ τὸν τίτλον «Ἀροδαφνοῦσα».

—Ἡ «Παγκύπριος Διδασκαλικὴ Ὅργανοσις» προκηρύσσει διαγωνισμό γιὰ τὴ συγγραφή παιδικῶν δραμάτων. Ἔστιν μιὰ πολὺ καλὴ ἀρχὴ γιὰ τὴν ψυχαγωγίαν καὶ μόρφωσιν τῶν παιδιῶν μας.

—Ὁ Κύπριος ποιητῆς κ. Κ. Ἀκαθιώτης, ποῦ πῆγε ἀπὸ τοὺς πρώτους ἐθελοντῆς στρατιῶτης καὶ χάθηκε γιὰ τέσσερα σχεδὸν χρόνια, μὲ χαρὰ ἀναγγέλουσε πὼς γύρισε καλὰ στὴ Κύπρον ὕστερ' ἀπὸ σκληρὴ ἀιμαλωσία. Θὰ ξαναεκδώσει ἐδῶ τὴν τελευταία του συλλογὴ «Ἐγερτήρια», ποῦ θὰ τὴν ἀκολουθήσουν κι ἄλλα ποιήματα.

—Τὸ ποίημα τοῦ κ. Παύλου Γνευτοῦ «Σαίκτηρ», ποῦ δημοσιεύουμε στὸ τεῦχος αὐτὸ (σ. 149), εἶναι ἕνα ἀπὸ τρία ἑλληνικά ποῦ ἐγκριθῆκαν στὸν παγκόσμιον ποιητικὸ διαγωνισμό ἐξ αἰτίας τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ θεάτρου τοῦ Σαίκτηρ στὰ 1925. Πρῶτη φορὰ δημοσιεύεται τώρα.

—*Παρακαλοῦμε τοὺς συνδρομητῆς μας νὰ μᾶς στείλουν τὴ συνδρομὴν τοὺς, γιὰτὶ ἀντιμετωπίζουμε μεγάλες δυσκολίες στὴν ἐκδόσιν τοῦ περιοδικοῦ Ἡ συνδρομὴ εἶναι πέντε σελίνια γιὰ τὴν Κύπρον καὶ ἕξι σελίνια γιὰ τὸ ἐξωτερικόν. Οἱ συνδρομῆς νὰ στέλλονται στὴ διεύθυνσιν: Κώστας Προσοῆς, 19 Οὐζουνιάν, Λευκωσία.*

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

κ. Κ. Μ. Μόρφου. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὰ καλὰ σας λόγια. Πήραμε τὸ περιοδικόν καὶ τὸ βιβλίον καὶ γράφουμε γι' αὐτά. Ἡ ἐπίθεσιν δὲν ἄλλαξε τὰ αἰσθηματὰ μας ἀπέναντι στὴν ὡραία ἐργασίαν σας. Ἐκείνη πέρασε, μὰ ἡ ἐργασία σας

μένει—κι αὐτὸ εἶναι τὸ σημαντικόν.—δ' Θ. Π. Λεμεσό. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὰ καλά σας λόγια καὶ γιὰ τὴ συνδρομὴν. Θὰ χαροῦμε νὰ ἔχουμε συνεργασίαν σας.—κ. Φ. Χ. Βαρῶσια. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴ συνδρομὴν σας στὸ περιοδικόν καὶ στὸ βιβλίον. Τὸ διήγημά σας θὰ δημοσιευτεῖ.—κ. Ν. Σ. Ν. Λεμεσό. Τὸ δημοσιεύουμε.—κ. Ι. Ρ. Βαρῶσια. Μὴ δυσανασηχετεῖτε. Ἔχετε τόσες δυναμικότητες, ποῦ δὲν μποροῦν νὰ πάνε χαμένες. Θὰ εὐχαριστηθοῦμε νὰ σᾶς δοῦμε στὴ Λευκωσίαν. Γιὰ τὸ διήγημά σας βλέπετε τὴν ἀπάντησίν μας στὸ τεῦχος αὐτό. Περιμένουμε νέα σας ἐργασία.—κ. Ἑλλ. Κ. Ἀγγουλέ, Κάιρο. Γράφουμε γιὰ τὰ ποιήματα τοῦ συζύγου σας. Σᾶς εὐχαριστοῦμε γιὰ τ' ἀνέκδοτα, ποῦ θὰ τὰ βάλουμε στὸ ἐπόμενον—Μαθ. Σὺλλ. Ἰδ. Σχ. Λεμεσό Σᾶς στέλνουμε δωρεάν τὸ περιοδικόν καὶ σᾶς εὐχόμεσθε καθε πρῶτον.—κ. Α. Παφ. Μορφου. Μᾶς συγκινεῖ ἡ αὐτογνωσία σας κ' ἡ καλὴ σας διάθεσιν νὰ δουλέψετε ἐντατικὰ κ' εὐσυνείδητα καὶ ν' ἀκούσετε τὶς κριτικὰς εἰσηγήσεις μας. Ἡ «Ἀνθοδέσμη» εἶναι πολὺ καλὴ προσοδήμα καὶ εἰς φαίνεται κάπως παρατραβηγμένη. Κάποια λάθη γλωσσικὰ πρέπει νὰ τὰ προσέξετε, καθὼς καὶ μερικές ἄστοχες ἐκφράσεις. Στὸ ἄλλο πήρατε γιὰ θέμα τὸν τρελλόν, ποῦ εἶναι δύσκολο θέμα καὶ σὲ πῶς ἔμπειρα χέρια, ὅπως γενικὰ οἱ παθολογικοὶ τύποι. Τέτοιο θέμα χρειάζεται οὐξτάτη παρατήρησιν καὶ βαθιὰ γνώσιν τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ δύναμιν ἐκφραστὴν μεγάλην καὶ τεχνικὰς ἰκανότητας πολλὰς, γιὰ νὰ μὴ ξεπέσει ἕνας σὲ κοινοτοπίες καὶ προχειρότητας. Ὡστόσο, πιστεύουμε πὼς γρήγορα θὰ μᾶς δώσετε καλύτερη καὶ συνθετικώτερην ἐργασίαν, γιὰτὶ ἔχετε πολλὰς καὶ καλὰς δυναμικότητας.—κ. Γ. Φλ. Ἀγ. Ἡλία. Τὸ ποίημα σας ἔχει κάποιον λεπτὴν διάθεσιν, μὰ τεχνικὰ ὑστερεῖ.—κ.κ. Τ. Τσουσιάνη, Γ. Πελαγία, Κ. Κύρη, Γ. Νικολάου, Ἀγρ. Ἐνωσ. Τριχώμου, Ἀγρ. Ἐνωσ. Ἀχνας, Κυρ. Ἀντωνίου, Μ. Χατζημυχαῖλ, Δημ. Γ. Λουκά, Α. Γαβριηλίδη, Γ. Καραβιώτη, Γ. Δημητρίου, Γ. Καραβῆ, Χ. Φυτίδη, Χ. Παντελίδη, Β. Βαρνάβα, Ἀντ. Κ. Ἀντωνίου, Α. Παντοῦρη, Κ. Κωνσταντινίδη: Πήραμε τὶς συνδρομὰς σας καὶ σᾶς εὐχαριστοῦμε θερμὰ.

Ἐπεὶ οὐκ ἔστιν ἰδιοκτήτης Ν. Ι. Κρανιδιώτης—Κερύναια.

Τυπωθῆκε στὸ καλλιτεχνικόν τυπογραφεῖον «Νέος Κόσμος» τοῦ κ. Θωμᾶ Γ. Κυριακίδη, στὴ Λευκωσίαν τῆς Κύπρου.

Τὴν Πρωτοχρονιά κικλοφορεῖ :

ΝΙΚΟΥ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ

Χ Ρ Ο Ν Ι Κ Α

Τόμος ἐκλεκτῶν διηγημάτων, ποὺ ἀγγίζου
μερικὲς χαρακτηριστικὲς ἐκδηλώσεις
τῆς σύγχρονης Κυπριακῆς ζωῆς.

*“Ὅσοι δὲν ἐνεγράφητε ἀκόμη συνδρομητὲς γράψατε ἀμέ-
σως στὸν κ. Νῖκο Κρανιδιώτη, Παγκύπριο Γυμνάσιο, Λευ-
κωσία, γιὰ νὰ σᾶς κρατήσῃ ἀντίτυπο.*

Τιμὴ 3 σελλίλια.

ΣΗΜ.—Τὸ βιβλίο θὰ κικλοφοροῦσε ἀπὸ τὸν περασμένο
μῆνα, λόγω δμως τῆς βραδύτητος τοῦ τυπογραφείου
ἢ κικλοφορία τοῦ θὰ καθυστερήσῃ μέχρι τῆς
Πρωτοχρονιάς.